

Társadalmi vállalkozások és ökoszisztémáik Európában

Magyar országjelentés

Kiss Julianna

Mihály Melinda

E jelentés 2018 decemberéig rendelkezésre álló információk alapján áttekintést nyújt a magyarországi társadalmi vállalkozások helyzetéről. A jelentés egy korábbi változatot frissít, amelyet az ICF Consulting Services 2014-ben nyújtott be az Európai Bizottságnak. A jelenlegi tanulmány az Európai Bizottság a European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises (Euricse) és az EMES International Research Network (EMES) szervezetekkel kötött megbízási szerződése részeként készült el. A jelentés frissítéséért Kiss Julianna (Budapesti Corvinus Egyetem) és Mihály Melinda (Magyar Tudományos Akadémia) volt felelős.

A szerzők köszönik az EU-szintű koordinációs csapat munkáját: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Franchini Barbara, Stefania Chiomento és Chiara Carini (Euricse), Rocío Nogales, Kathleen Uyttewaal és Teresa Bolaños (EMES), valamint Nadia Johansova (a tanácsadó testület tagja), továbbá több szakértő értékes hozzájárulását, különösen Matolay Réka és Pataki György (Budapesti Corvinus Egyetem), Ruszkai Zsolt (Pénzügyminisztérium, GECES tagja), Bedő Beáta (Impact Hub Budapest) és Mészáros Andrea (Kék Madár Alapítvány) közreműködését.

Ajánlott hivatkozás:

Európai Bizottság (2019): *Társadalmi vállalkozások és ökoszisztémáik Európában. Magyar országjelentés.* Szerzők: Kiss Julianna és Mihály Melinda. Fordította: Kiss Julianna. Elérhető: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4246>

Eredeti – angol nyelvű – verzió:

European Commission (2019) *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Updated country report: Hungary.* Authors: Juliana Kiss and Melinda Mihály. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?advSearchKey=socenterfiches&mode=advancedSubmit&catId=22>

Az Európai Bizottság három társadalmi vállalkozásokat feltérképező kutatásában részt vett országok:

Szám	Ország	TIPUS	2014	2016	2018-19
1	Albánia	Adatlap	-	-	X
2	Ausztria	Jelentés	X	-	X
3	Belgium	Jelentés	X	X	-
4	Bulgária	Jelentés	X	-	X
5	Horvátország	Jelentés	X	-	X
6	Ciprus	Jelentés	X	-	X
7	Cseh Köztársaság	Jelentés	X	-	X
8	Dánia	Jelentés	X	-	X
9	Észtország	Jelentés	X	-	X
10	Finnország	Jelentés	X	-	X
11	Franciaország	Jelentés	X	X	-
12	Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság	Adatlap	-	-	X
13	Németország	Jelentés	X	-	X
14	Görögország	Jelentés	X	-	X
15	Magyarország	Jelentés	X	-	X
16	Izland	Adatlap	-	-	X
17	Írország	Jelentés	X	X	-
18	Olaszország	Jelentés	X	X	-
19	Lettország	Jelentés	X	-	X
20	Litvánia	Jelentés	X	-	X
21	Luxemburg	Jelentés	X	-	X
22	Málta	Jelentés	X	-	X
23	Montenegró	Adatlap	-	-	X
24	Hollandia	Jelentés	X	-	X
25	Norvégia	Adatlap	-	-	X
26	Lengyelország	Jelentés	X	X	-
27	Portugália	Jelentés	X	-	X
28	Románia	Jelentés	X	-	X
29	Szerbia	Adatlap	-	-	X
30	Szlovákia	Jelentés	X	X	-
31	Szlovénia	Jelentés	X	-	X
32	Spanyolország	Jelentés	X	X	-
33	Svédország	Jelentés	X	-	X
34	Svájc	Jelentés	X	-	-
35	Törökország	Adatlap	-	-	X
36	Egyesült Királyság	Jelentés	X	-	X

Tartalom

Rövidítések listája	7
Illusztrációk és táblázatok listája	8
Vezetői összefoglaló	10
1. HÁTTÉR: TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁS GYÖKEREK ÉS HAJTÓERŐK.....	13
2. FOGALOM, JOGI FEJLŐDÉS ÉS FISKÁLIS KERETEK	25
2.1. A társadalmi vállalkozások határainak definiálása.....	26
2.1.1. Az EU operatív társadalmi vállalkozás definíciója	26
2.1.2. Az EU operatív társadalmi vállalkozás definíciójának alkalmazása Magyarországon.....	26
2.2. Jogi fejlődés	32
2.3. Fiskális keret.....	39
3. FELTÉRKÉPEZÉS	43
3.1. A társadalmi vállalkozások mérése	44
3.2. Társadalmi vállalkozás jellemzők	49
3.2.1. Tevékenységtípusok	49
3.2.2. Térbeli különbségek.....	52
3.2.3. Humán erőforrás jellemzők.....	54
3.2.4. Bevételek	55
3.2.5. Irányítási modellek	58
4. ÖKOSZISZTÉMA	64
4.1. Kulcsszereplők.....	65
4.2. Társadalmi vállalkozásokra irányuló szakpolitikai struktúrák és támogatási intézkedések	70
4.2.1. A meghatározott kritériumoknak megfelelő valamennyi vállalkozás számára elérhető támogatási intézkedések (amelyek a társadalmi vállalkozások számára is előnyösek lehetnek)..	70
4.2.2. Támogatási intézkedések a szociális gazdaság / nonprofit szervezetek számára (akár társadalmi vállalkozások, akár nem)	73
4.2.3. Kifejezetten társadalmi vállalkozásoknak nyújtott támogatási intézkedések	75
4.3. Közbeszerzési keretrendszer.....	76
4.4. Hálózatok és kölcsönös támogatási mechanizmusok.....	76
4.5. Kutatás, oktatás és készségfejlesztés	77
4.6. Finanszírozás	77

5. PERSPEKTÍVÁK.....	80
5.1. A társadalmi vállalkozás vita áttekintése nemzeti szinten	81
5.2. Akadályok és lehetőségek.....	82
5.3. Trendek és jövőbeli kihívások	86
6. MELLÉKLETEK.....	88
1. melléklet: Az EU operatív definíciója a társadalmi vállalkozásról	89
2. melléklet: Adat elérhetőségi jelentés	92
3. melléklet: Hivatkozásjegyzék	94
4. melléklet: Az országos szinten bevont szakértők listája.....	102

Rövidítések listája

- **ÁFA** általános forgalmi adó
- **CSO** civil szervezet (civil society organization)
- **EB** Európai Bizottság
- **EMVA** Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap
- **ESZA** Európai Szociális Alap
- **GINOP** Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program
- **IFKA** IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft.
- **KSH** Központi Statisztikai Hivatal
- **KFT** korlátolt felelősségű társaság
- **NGO** nem kormányzati szervezet (non-governmental organization)
- **NPO** nonprofit szervezet (non-profit organization)
- **OFA** Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft.
- **SBI** Kezdeményezés a szociális vállalkozásért (Social Business Initiative)
- **SEFORİS** A társadalmi vállalkozás, mint a befogadóbb és innovatívabb társadalmak ereje (Social Entrepreneurship as a Force for more Inclusive and Innovative Societies)
- **SZJA** Személyi jövedelemadó
- **TAO** Társasági adó
- **TÁMOP** Társadalmi Megújulás Operatív Program

Illusztrációk és táblázatok listája

- **1. illusztráció** Kék Madár Alapítvány és Ízlelő Nonprofit Kft.
- **2. illusztráció** Összefogás Ipari szövetkezet
- **3. illusztráció** Route4U Kft.
- **4. illusztráció** Hetedhét Határ Szociális Szövetkezet
- **5. illusztráció** Napra Forgó Nonprofit Kft.
- **6. illusztráció** Igazgyöngy Alapítvány
- **7. illusztráció** Cargonomia

- **1. táblázat** A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formái Magyarországon
- **2. táblázat** A társadalmi vállalkozások további lehetséges jogi formái Magyarországon
- **3. táblázat** A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formáinak jogi fejlődése Magyarországon
- **4. táblázat** A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formáinak adókedvezményei/előnyei/mentességei
- **5. táblázat** A különböző gazdasági kritériumok alapján potenciális társadalmi vállalkozások száma és aránya (N, %) (2016)
- **6. táblázat** A szervezetek, munkavállalók száma és éves bevételek /forgalom a 25%-os értékesítési bevétel kritérium alapján potenciális társadalmi vállalkozások esetében (2012-2016)
- **7. táblázat** A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások tevékenységi területei (%) (2016)
- **8. táblázat** A szociális szövetkezetek tevékenységi területei (N, %) (2016)
- **9. táblázat** A közhasznú szervezetek aránya a nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások körében (%) (2012-2016)
- **10. táblázat** A potenciális társadalmi vállalkozások településtípus szerinti megoszlása (%) (2016)

- **11. táblázat** A potenciális társadalmi vállalkozások regionális megoszlása (%) (2016)
- **12. táblázat** A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások humánerőforrása (2016)
- **13. táblázat** A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások humánerőforrásának alakulása (N) (2012-2016)
- **14. táblázat** A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások bevételcsoportjai (%) (2016)
- **15. táblázat** A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások főbb bevételi forrásai (% , N) (2016)
- **16. táblázat** A potenciális társadalmi vállalkozások bevételforrásainak alakulása (millió forint) (2012-2016)
- **17. táblázat** A szociális szövetkezetek bevételcsoportjai (millió forint) (2012-2016)
- **18. táblázat** A különböző alapítókkal rendelkező nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások száma és aránya (%) (2016)
- **19. táblázat** A különböző alapítókkal rendelkező nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások összbevétele (%) (2016)
- **20. táblázat** A különböző alapítókkal rendelkező nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások humánerőforrása (N, %) (2016)
- **21. táblázat** A társadalmi vállalkozás ökoszisztéma kulcsszereplői Magyarországon

Vezetői összefoglaló

Háttér

A társadalmi vállalkozás (social enterprise) és a társadalmi vállalkozói szellem (social entrepreneurship) fogalmai meglehetősen újak Magyarországon. Megjelenésük és első példák egyes nemzetközi nonprofit szervezetek és alapítványok (Ashoka és NESsT) hatásához kapcsolódnak. Azonban bizonyos már létező hagyományok e fejlesztő és támogató szervezetek megjelenése előtt gyökereket biztosítottak a jelenségnek. E hagyományok közé tartozik a civil társadalom és a nonprofit szektor (jótékonyági, önkéntes és egyesületi hagyomány); a szövetkezetek, különösen a szociális szövetkezetek (szövetkezeti hagyomány); a társadalmi célú, felelős hagyományos vállalkozások (üzleti háttér); az egyházakhoz kapcsolódó gazdasági kezdeményezések (egyházak jótékonyági hagyománya). Továbbá e jelentés az állam szerepét (szakpolitikai hajtóerő) két szempontból hangsúlyozza a társadalmi vállalkozások fejlődésében. Egyrészt a magyar állam és az Európai Unió (EU) bizonyos támogatási programok révén alakítják a területet, amelyek – a központi költségvetésből vagy az EU által társfinanszírozott pályázati rendszereken keresztül – szociális gazdasági kezdeményezéseket és újabban kifejezetten társadalmi vállalkozásokat támogatnak. Másrészt, állami intézmények, például önkormányzatok is részt vesznek társadalmi vállalkozások létrehozásában. Eltekintve e gyökerektől, a társadalmi vállalkozások alapítói ma már gyakran ismerik a fogalmat, és kifejezetten társadalmi vállalkozásokat kívánnak létrehozni.

Fogalom, jogi fejlődés, fiskális keret

Bár a kifejezés egyre ismertebbé vált az elmúlt években, a társadalmi vállalkozások fogalmi fejlődését nem keretezi egységes definíció a magyar ökoszisztémában. Míg a fejlesztő és támogató szervezetek különféle definíciókat használnak, az Európai Unió befolyását mutatja az állami pályázati rendszerek által a 2011-es Kezdeményezés a szociális vállalkozásért (Social Business Initiative – SBI) definíciójának alkalmazása. A jogi formákról nincs konszenzus, illetve külön törvény sem szabályozza a társadalmi vállalkozásokat, amelyek bármilyen jogi formában működhetnek. E jelentés az alapítványokat, egyesületeket, nonprofit gazdasági társaságokat és szociális szövetkezeteket vizsgálja a társadalmi vállalkozások fő lehetséges jogi formáiként, hiszen a jelenlegi állami finanszírozási programok ezeket támogatják. Azonban az egyéb – hagyományos – szövetkezeti formák, egyes egyházi szervezetek (elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személyek), és a hagyományos vállalkozások is további formák lehetnek. Fontos továbbá, hogy az adott jogi formákat és a közhasznú státuszt meghatározó jogszabályok, amelyek különféle fiskális előnyökhöz vezethetnek (pl. adók, járulékok, adományok vagy bérköltségek tekintetében), idővel jelentős változásokon estek át.

Feltérképezés

Korábbi kutatások alapján a társadalmi vállalkozások területe jogi formák, bevételi források, tevékenységi területek, humán erőforrás jellemzők, irányítási modellek és regionális megoszlás tekintetében változatos képet mutat. Ugyanakkor a közös definíció vagy az elfogadott jogi forma hiánya nehezíti az adatgyűjtést. A kutatók kétféle adatforrásra támaszkodhatnak a társadalmi vállalkozások számának becslésekor: (1) a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisára vagy más adatforrásokra egyes jogi formákról (pl. alapítványokról, egyesületekről, nonprofit gazdasági társaságokról és szociális szövetkezetekről); és (2) a kimondottan a társadalmi vállalkozásokra fókuszáló különféle támogatási programok, fejlesztő szervezetek és korábbi kutatások adataira, amelyek valószínűleg statisztikailag nem reprezentatívak. Jelen kutatás ezért nem tudja meghatározni a társadalmi vállalkozások pontos számát Magyarországon, hanem a társadalmi vállalkozások egyes lehetséges jogi formáiról rendelkezésre álló adatokból von le következtetéseket. A kifejezetten ehhez a kutatáshoz kapcsolódó adatkérés során valamennyi működő szociális szövetkezet és egyes nonprofit szervezetek (egyesületek, alapítványok, nonprofit gazdasági társaságok) kerültek a mintába, amennyiben az értékesítésből származó bevételeik az összes bevétel legalább 25%-át tették ki (jelen kutatás operatív definíciója tartalmazza ezt a kritériumot). A KSH adatbázisában az ennek a kritériumnak megfelelő potenciális társadalmi vállalkozások különféle területeken tevékenykednek, különösen a szabadidő és hobbi, kultúra, sport, oktatás, szociális ellátás, gazdaságfejlesztés és településfejlesztés területein. Változatos bevételi struktúrájuk állami – központi vagy önkormányzati – támogatásból (beleértve a normatív és pályázati finanszírozást), magántámogatásból, az alap-, illetve közhasznú tevékenység bevételéből (beleértve a termékek és/vagy szolgáltatások nyújtására irányuló állami szerződéseket is), gazdálkodási tevékenység bevételéből és egyéb bevételből áll. Leggyakrabban Közép-Magyarországon és a fővárosban működnek (a szociális szövetkezetek kivételével). A potenciális társadalmi vállalkozásoknak minősülő szervezetek gazdasági relevanciája a teljes GDP-hez viszonyítva – a szociális szövetkezeteket nem számítva – 2.1% körüli. A jogi forma és a szervezetek alapítói alapján jelentős különbségek figyelhetők meg, ugyanis – bár kis számban működnek – a nonprofit gazdasági társaságok és az állami alapítóval rendelkező szervezetek részaránya a szektor összes bevételében és a foglalkoztatottak számában magas.

Ökoszisztéma

A társadalmi vállalkozások ökoszisztémáját a munkaerő-piaci integrációval, szociális szövetkezetekkel és szociális gazdasággal kapcsolatos, gyakran az EU által társfinanszírozott állami támogatási programok mellett sokáig két nemzetközi fejlesztő szervezet, a NESsT és az Ashoka támogatási programjai alakították. Azonban az elmúlt években különböző új állami, piaci és nonprofit háttérrel rendelkező fejlesztő és támogató szervezetek jelentek meg a területen. Jelenleg számos szereplő fókuszál az ökoszisztéma különböző részeire. A kutatás és az akadémiai érdeklődés megnövekedett, melyet az egyetemek jelentősebb mértékű bevonódása is mutat. Megjelentek a társadalmi vállalkozások által létrehozott, érdekképviseléssel, együttműködéssel és információterjesztéssel kapcsolatos célokot szolgáló hálózatok és szövetségek is. Azonban a különféle szereplők stratégiai együttműködése még nem alakult ki. Új támogatási programok is megjelentek, hiszen 2016-ban elindult az első állami és uniós társfinanszírozású pályázati program társadalmi vállalkozások számára, melyet más kezdeményezések is követtek. Ezzel egyidejűleg a társadalmi vállalkozásoknak jogi formájukhoz, valamint foglalkoztatáshoz vagy közfeladatok ellátásához kapcsolódó finanszírozásra is lehetőségük van. Ezek a fejlemények azonban nem egy hosszú távú, átfogó jogi és szakpolitikai keretrendszer részei, és a társadalmi vállalkozások pénzügyi fenntarthatósága továbbra sem biztosított.

Perspektívák

Bár a társadalmi vállalkozás fogalma sokáig nem volt ismert a döntéshozók körében, ma már több állami kezdeményezés támogatja fejlődésüket. Azonban a közszolgáltatások kiszervezése továbbra is kevésbé jellemző, és a társadalmi vállalkozások szerepe a magyar jóléti ellátórendszerben elsősorban a munkaerő-piaci integrációra korlátozódik. A társadalmi vállalkozások eddigi fejlődésének irányát különböző lehetőségek és akadályok alakították, melyek az államhoz és a szakpolitikákhoz, a civil társadalomhoz és a nonprofit szektorhoz, a hagyományos vállalkozásokhoz és a szövetkezetekhez, az Európai Unióhoz és a különféle nemzetközi és hazai szereplőkhöz kapcsolódnak. Jelenleg számos trend biztosít lehetőséget a fejlődésre, míg mások korlátozzák e növekedést: az állami (EU-s társfinanszírozású) támogatás növekedése, az erősödő érdeklődés és az ökoszisztéma új szereplői úgy tűnik, hogy lehetőségeket biztosítanak a társadalmi vállalkozások számára. Ugyanakkor az állam részéről tapasztalható központosító tendenciák, a szociális szövetkezetek autonómiáját csökkentő új szabályozás, valamint egyes szakpolitikákkal szemben kritikát megfogalmazó, független civil szervezetek megbélyegzése kihívást jelenthetnek a jövőben.

1

HÁTTÉR: TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁS GYÖKEREK ÉS HAJTÓERŐK

Annak ellenére, hogy a „társadalmi vállalkozás”, a „társadalmi vállalkozó” és a „társadalmi vállalkozói szellem” fogalmi meglehetősen újak Magyarországon, és egyes nemzetközi nonprofit szervezetek és alapítványok (Ashoka és NESST) hatásához kapcsolhatóak, bizonyos már létező hagyományok korábban utat nyitottak a jelenségnek. A társadalmi vállalkozás gyökerei jelen voltak a civil társadalomban és a nonprofit szektorban (jótékonyági, önkéntes és egyesületi hagyomány); a szövetkezetekben, különösen a szociális szövetkezetekben (szövetkezeti hagyomány); a társadalmi célú, felelős hagyományos vállalkozásokban (üzleti háttér); az egyházi alapú gazdasági kezdeményezésekben (egyházak jótékonyági hagyománya); továbbá állami intézmények, mint például önkormányzatok is részt vettek társadalmi vállalkozások létrehozásában (szakpolitikai hajtóerő). Ezen túlmenően az állam a központi költségvetésből vagy az EU által társfinanszírozott pályázati rendszereken keresztül támogatta a szociális gazdaság és a társadalmi vállalkozások fejlődését. Ma a társadalmi vállalkozások alapítói gyakran már ismerik a fogalmat, és kifejezetten társadalmi vállalkozásokat kívánnak létrehozni.

A társadalmi vállalkozás és vállalkozó fogalmi Magyarországon elsőként az 1990-es évek második és a 2000-es évek első felében jelentek meg, **amikor az Egyesült Államokból induló nemzetközi fejlesztő és támogató szervezetek (az Ashoka 1995-ben és a NESsT 2001-ben) megkezdték tevékenységüket az országban.**¹ Ezek a nemzetközi szervezetek támogatták az első társadalmi vállalkozói tevékenységeket kifejezetten e fogalmakat alkalmazva, így elsődleges szerepet játszanak a szektor kialakulásában.

Az Ashoka és a NESsT által végzett munka ellenére a fogalmakat a döntéshozók, az üzleti szektor, a nonprofit szervezetek, az akadémiai szféra és az állampolgárok relatíve kevésbé ismerték (Tóth *et al.* 2011). Ez azonban az elmúlt években jelentősen megváltozott, ugyanis a társadalmi vállalkozások ökoszisztémája kezd kialakulni részben az Európai Unió 2014-20-as fejlesztési időszakban megnövekedett érdeklődése és támogatása miatt. A magyar állam a társadalmi vállalkozásokat elsősorban az Európai Szociális Alapon (ESZA) és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapon (EMVA) keresztül támogatja a 2014-2020-as fejlesztési időszak Partnerségi Megállapodásának megfelelően, amely az elérhető EU-s alapok felhasználásának kereteit határozza meg (Miniszterelnökség 2014). Továbbá több új fejlesztő és támogató szervezet is elkezdett tevékenykedni a területen, szintén hozzájárulva a szektor erősödéséhez.

Bár kifejezetten a fogalom használata csak nemrég kezdődött el, a társadalmi vállalkozások bizonyos hagyományokhoz kapcsolódnak, melyek kikövezték a megjelenésükhöz szükséges utat. **A társadalmi vállalkozások gyökerei megtalálhatóak önkéntes, nonprofit, civil szervezetekben, mint az egyesületek és alapítványok, melyek történelme évszázadokra nyúlik vissza.**² Az egyesületek és alapítványok történetét az évszázadok során ciklikus fejlődés jellemezte, hanyatlás és fellendülés között váltakozott (Bartal 2005a). Az államszocializmus ideje alatt (1949-1989) az alulról szerveződő kezdeményezések jelentősen korlátozott működése és erős állami kontroll volt jellemző, miközben az állam saját társadalmi szervezeteket alapított (Harsányi és Szémán 1999). Azonban a rendszer központosított jellege lazult a nyolcvanas évektől kezdve, számos spontán módon szerveződő informális kezdeményezés jelent meg az oktatás, egészségügy és közösségfejlesztés területén, az alakuló környezetvédelmi, tudományos és szakmai szövetségek és mozgalmak a későbbiekben jelentős szerepet játszottak az 1989-es rendszerváltás során (Horváth 2010, Szalai és Svensson 2017). Az új kezdeményezések és mozgalmak az állam által meg nem oldott társadalmi és gazdasági problémákkal foglalkoztak, a nyilvánosan nem kritizálható ügyek megvitatásának egyfajta platformjaként szolgáltak, és a politikai

---

¹ Az 1.-4. fejezeteket Kiss Julianna írta, az 5. fejezetet Kiss Julianna és Mihály Melinda közösen írták.

² Jelen kutatási jelentésben a nonprofit szervezet (NPO) kifejezés minden olyan jogi formát jelöl, amelyek megfelelnek a nyereségosztás tilalma szabályának, de nem feltétlenül magánszemélyek által alapítottak, pl. alapítóik lehetnek egyes állami intézmények, önkormányzatok is (Magyarországon a nonprofit szervezetek közé elsősorban az egyesületeket, alapítványokat és nonprofit gazdasági társaságokat soroljuk). A „klasszikus” civil szervezet (CSO) kifejezést is használjuk az olyan szervezetek közös elnevezéseként, amelyek tipikusan állampolgári kezdeményezésre alakulnak (egyesületek és alapítványok) (a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) besorolása alapján, lásd KSH 2018). Ez a két fogalom nagymértékben átfed Magyarországon (további magyarázatért lásd G. Fekete *et al.* 2017a).

ellenzék megjelenésének is biztosítottak egyfajta háttérrel az 1980-as évek végén (Bocz 2009).

A közvetlen az államszocializmusból demokráciába történő rendszerváltás előtti és utáni években új jogszabályok segítették a nonprofit szektor kialakulását és megerősödését, lehetőséget biztosítva alapítványok és egyesületek szabad alapítására. Néhány év alatt a civil szervezetek (egyesületek és alapítványok) száma gyorsan növekedett 16.000 szervezetről 1990-ben 40.000 szervezetre 1994-ben (Bényei *et al.* 2007). A már az előző rendszerben létező szervezetek (elsősorban a sport, hobbi és kultúra területén) alkalmazkodtak az új körülményekhez, miközben korábban hiányzó, valóban független, állampolgárok által irányított civil szervezetek jelentek meg a környezetvédelem, emberi jogok, szociális szolgáltatások, egészségügy, oktatás, településfejlesztés és gazdaságfejlesztés területén (Ekiert és Foa 2011). A civil társadalmat a demokrácia alapvető részének tekintő nemzetközi donor szervezetek szintén támogatták e területeket (Nagy és Nizák 2009). Ugyanakkor a forráshiányos állami intézmények és önkormányzatok szintén elkezdtek létrehozni szervezeteket a jogi formák által biztosított adókedvezmények elérése érdekében. 1993-ban három új ún. államközeli non-profit jogi forma – közhasznú társaság, köztestület és közalapítvány – jelent meg, hozzájárulva a szektor polarizációjához. Gyakran ezek az új jogi formájú szervezeteket, melyeket általában helyi önkormányzatok és állami intézmények alapítottak, részesítették előnyben (az egyesületekkel és alapítványokkal szemben) az állami szolgáltatások kiszervezése során (Bocz 2009).

Az 1990-es évek második felében és a 2000-es években a nonprofit szektor intézményesülése új jogszabályok révén folytatódott, melyek alapvetően az Európai Unióhoz való csatlakozás irányába mutattak. Az EU-s szakpolitika az állam és a civil társadalom közötti partnerséget, valamint a szektor további professzionalizációját helyezte előtérbe, beleértve a nagyobb, de egyben bürokratikusabb pályázati programokat is (Nagy és Nizák 2009, Szabó és Márkus 2015). A nonprofit gazdasági társaság jogi formáját 2006-ban vezették be, ezzel célozva a közhasznú társaságok – melyek átválthattak erre a formára – működésének hatékonyabbá tételét. Eszerint sok ma működő nonprofit gazdasági társaság az állami intézmények által alapított korábbi közhasznú társaságok utóda.

A civil szervezetek (egyesületek és alapítványok) környezete jelentős mértékben romló tendenciát mutat a 2010-es kormányváltás óta (USAID 2018). Szabó és Márkus (2015) alapján a kormányzat az EU csatlakozást követő években a gazdasági és társadalmi válságra válaszolva csökkentette a támogatások mértékét és központosította az elosztási folyamatokat, illetve paternalista megközelítést alkalmaz, kizár egyes kritikus szervezeteket a támogatásokból és partnerségekből. Továbbá a szervezeti támogatások átláthatóságának hiánya, valamint a civil társadalom iránti közbizalom csökkenése bizonyos eljárások és negatív kampányok hatására is hozzájárul a hanyatló tendenciához (Nagy 2016). Az elmúlt években elsősorban érdekérvényesítéssel, jogvédelemmel és watchdog tevékenységekkel foglalkozó szervezeteket értek támadások (Edmiston és Aro 2016). A nonprofit szektort ért károk Kuti (2016) alapján csak hosszú távon orvosolhatóak.

Az elmúlt években több civil szervezet, azaz egyesület és alapítvány keresett új, alternatív forrásokat pénzügyi fenntarthatósága elérése érdekében, és kezdett társadalmi vállalkozási tevékenységekbe. Ilyen szervezet az 1. illusztrációban bemutatott Kék Madár Alapítvány is.

1. illusztráció: Kék Madár Alapítvány és Ízlelő Nonprofit Kft.

A Kék Madár Alapítványt 1997-ben alapította egy idős pedagógus Szekszárdon, a Dél-Dunántúli régióban. Ügyvezető igazgatója Mészáros Andrea, kuratóriumának tagjai szociális és gyermekvédelmi szakemberek. A szervezet célja a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű csoportok számára foglalkoztatási lehetőségek teremtése, életminőségük javítása, valamint az optimális családi élet elősegítése, és a családok terheinek enyhítése. Ennek érdekében a szervezet speciális munkaerő-piaci szolgáltatások keretében támogatott és átmeneti foglalkoztatást biztosít, 2001 óta családi napközit és fejlesztő játszóházat üzemeltetve napközi ellátást nyújt, továbbá az MACSKE Napközbeni Gyermekellátást Nyújtó Szolgáltatók Egyesületének regionális módszertani központjaként is működik. Összesen 38 munkavállalót foglalkoztat.

A szervezet társadalmi vállalkozást is indított: az Ízlelő családbarát étterem 2007-ben nyílt meg Magyarország egyik első társadalmi vállalkozásaként. Az éttermet a vezetőktől eltekintve csak fogyatékkal élő és megváltozott munkaképességű személyek működtetik. A kezdeményezés a fogyatékkal élők számára képzést és munkahelyet biztosít, ezáltal elősegítve társadalmi befogadásukat, és megmutatva a társadalomnak képességeik sokféleségét. Továbbá az értékesítési bevételek generálása az Alapítvány pénzügyi fenntarthatóságát is javítja. Az étterem hétfőtől szombatig menüs étkezési lehetőségeket kínál (előrendeléssel és kiszállítással együtt), családbarát környezetet teremt (játsszósobával, etetőszékkel, gyermekágygal, pelenkázóval stb.) a különböző élelmiszer-allergiákat és egészségügyi problémákat tekintve veszi, privát rendezvényeket (vállalati és családi összejöveteleket) szervez, catering szolgáltatásokat nyújt, ételkiszállítást vállal a városon belül, és helyet biztosít híres borászok által szervezett borkóstolásoknak.

Forrás: <http://kek-madar.hu/> és <http://www.izleloetterem.hu>

A társadalmi vállalkozások a szövetkezeti mozgalomhoz is kapcsolódnak, mely hosszú történelemre tekint vissza Magyarországon. Az első szövetkezeteket 1845-ben alapították, majd az I. világháború után létrejöttek a mezőgazdasági és ipari termékek beszerzését és értékesítését végző Hangya szövetkezetek (Mészáros és Monostori 2007), amelyek később Közép-Európa egyik legnagyobb vállalatcsoportjává nőttek. A szövetkezetek működését az államszocialista rendszer jelentősen megváltoztatta, az erőltetett szövetkezetesítés révén állami ellenőrzés alá vonva őket. Azonban egyes informális és alulról szerveződő tevékenységek folytatódtak, melyek helyi mezőgazdasági szövetkezeteket vagy kisebb cégeket segítettek (Szalai és Svensson 2017).

A szövetkezetek száma a rendszerváltást követően csökkent, a szervezetek többnyire for-profit jogi formájú vállalkozásokká alakultak, vagy teljesen megszűntették tevékenységüket. E csökkenés fő oka, hogy mind az állampolgárok, mind a döntéshozók a korábbi államszocialista rendszer intézményeinek tekintették őket (G. Fekete *et al.* 2017a). Továbbá az időszakban domináns neoliberális gazdaságpolitika a közösségi alapú gazdasági tevékenységeket nem részesítette előnyben (G. Fekete 2017).

A 2004-es uniós csatlakozás eredményeként egyre jelentősebbé vált a szociális gazdaság fogalma a szakpolitikában, és 2006-ban a szociális szövetkezet jogi formája bevezetésre került. Az állam egy ideig a szociális szövetkezeteket tekintette társadalmi vállalkozásoknak, elsősorban e jogi forma elterjesztésére irányuló programokat valósított meg.³ A pályázati programok azonban kritikát kaptak csak ennek az egy jogi formának a támogatása miatt, rámutatva arra, hogy sok új szociális szövetkezet az elérhető támogatások miatt jelent meg, nem pedig a jogi forma hatékonysága és szükségessége miatt (Tóth *et al.* 2011). Eszerint a szociális szövetkezetek megjelenése elsősorban uniós és állami szakpolitikai hajtóerőknek, nem alulról szerveződő civil tevékenységeknek tudható be. A szociális szövetkezetek továbbra is a szakpolitika fókuszában vannak, és főként munkaerő-piaci integrációhoz kapcsolódó támogatásokban részesülnek. Továbbá a legújabb jogszabályok csökkentik autonómiájukat, intézményi tagokként kötelezővé teszik önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok vagy jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezetek részvételét működésükben.

A társadalmi vállalkozások szövetkezeti tradíciójának példája egy olyan kezdeményezés, amely eredetileg ipari szövetkezeti jogi formát öltött, de jelenleg alapítványként és nonprofit kft.-ként működik. Az Összefogás Ipari Szövetkezet és jogutódai történetét a 2. illusztráció foglalja össze.

---

³ A szociális szövetkezetek támogatása elsőként a központi költségvetési forrásból finanszírozott Szövetkezz 2007 és 2009 program keretében valósult meg, melyet az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány – később Nonprofit Kft. (röviden OFA, a szociális gazdaság területén működő legjelentősebb állami háttérintézmény) – kezelt a jogi forma elterjesztése érdekében (lásd Pethő *et al.* 2010). Ezt követően a TÁMOP 2.4.3 program (B és D konstrukció) valósult meg azzal a céllal, hogy a hátrányos helyzetű régiókban élő, hátrányos helyzetű, munkanélküli csoportok foglalkoztatása és taggá válása erősödjön a szociális szövetkezetekben (NGM 2013).

2. illusztráció: Összefogás Ipari Szövetkezet

A csömöri Integrált Foglalkoztatási és Lakhatási Rehabilitációs Központ munkát és lakhatást biztosít súlyos szellemi és fizikai fogyatékkal élő, súlyos autista emberek számára. Alapítója és vezetője Szekeres Tiborné, akit kisfia érintettsége motivált a kezdeményezés elindítására. A társadalmi vállalkozás célja, hogy méltóságteljes életkörülményeket biztosítson a fogyatékkal élők számára. Működésük alapelvei a családiasság, az ellátott-központúság, a nyitottság és a rugalmasság.

A kezdeményezés két szervezet együttműködéseként valósul meg: az Összefogás az Egyenlő Esélyekért Nonprofit Közhasznú Kft. munkalehetőségeket kínál, az Egyenlő Esélyekért! Alapítvány intézményi elhelyezést biztosít az ellátottak számára. Az Összefogás az Egyenlő Esélyekért Nonprofit Közhasznú Kft. az Összefogás Ipari Szövetkezet jogutóda, amelyet 1986-ban 13 szellemi fogyatékkal élő személy és két szülő alapított. Jelenleg a Csömöri helyszínen mintegy 300 főt, emellett országszerte 314 embert foglalkoztat. Az általuk végzett munkatevékenységek közé tartozik a gyertyaöntés, kerámia műhely, varroda, szövöde, ipari összeszerelő műhelyek, kertészet, takarítás, karbantartás és állattenyésztés. A 2000-ben alapított Az Egyenlő Esélyekért! Alapítvány 111 fogyatékkal élő személy otthonának tekinthető: intézményei között 2 épületes lakóotthon, fogyatékkal élők otthona (5 épület), integrált társasház és nappali gondozó található. Szolgáltatásaik között egészségügyi ellátás, fejlesztő pedagógia, pszichológiai szolgáltatások és szabadidős tevékenység szerepel. A fogyatékkal élők itt közösségre találnak, kulturális programokon vesznek részt, dolgoznak, saját otthonnal rendelkeznek, és akár szeretteikkel összeköltözve, gyereket is vállalva méltóságteljesebb, önállóbb életet élhetnek.

Forrás: <http://www.egyenloeselyekert.hu>

A társadalmi vállalkozások hagyományos vállalkozások által használt jogi formákban, pl. kft-kben is megjelentek. Ezek az üzleti vállalkozások általában környezetvédelemre, oktatásra és szociális kérdésekre fókuszálnak, és nyereségüket missziójuk elérésébe forgatják vissza (Petheő 2009). E gyakran családi tulajdonú kis- és középvállalkozások társadalmi céljai a hivatalos statisztikákban láthatatlanok maradnak, ami nehezíti kutatásukat (Horváth 2010). Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a társadalmi vállalkozókra üzleti szempontból fókuszáló kutatások Magyarországon már az 1990-es években elindultak, amikor az üzleti etika, alternatív kapitalisták, érték-alapú vállalkozások, felelős vállalkozások és az ún. szivárvány gazdaság fogalmai megjelentek publikációkban, kurzusokban és konferenciákon (lásd Pataki és Radácsi 2000, Almássy 2001, Tóth 2006).

2010 óta a magukat társadalmi vállalkozásként definiáló hagyományos for-profit vállalkozások száma növekedett (G. Fekete et al. 2017b). E változás az Ashoka és a NESST megközelítésének módosulásához is kapcsolódik: 2009 óta a NESST hagyományos vállalkozásokat is szerepeltet a portfóliójában, míg korábban nonprofit szervezetek által kezdeményezett társadalmi vállalkozásokra fókuszált. A piaci alapú fenntarthatóság kérdése mindkét fejlesztő szervezet megközelítésében

hangsúlyosabbá vált (Kiss 2018). Továbbá új szervezetek és programok segítették és támogatták az elmúlt időszakban az innovatív start-up vállalkozások és ötletek fejlesztését.

A hagyományos vállalkozások által használt jogi formákat felvevő társadalmi vállalkozások egyik példája a Route4U, mely kezdeményezés összefoglalását a 3. illusztráció adja.

3. illusztráció: Route4U Kft.

A Route4U egy olyan for-profit vállalkozás, amelynek társadalmi célja a kevesebb kihívással járó közlekedés megteremtése. Ennek érdekében kifejlesztette a világ első útvonaltervező alkalmazását, amely járdákkal és gyalogos átkelőkkal kapcsolatos információkat felhasználva személyre szabott, háztól-házig tartó navigációt biztosít a kerekesszékekkel, babakocsival vagy bármely más guruló eszközzel közlekedő emberek számára. A Route4U alkalmazásban és térképen továbbá az üzletek, kávézók, éttermek, középületek és egyéb nyilvános helyek akadálymentességével kapcsolatos adatok is elérhetőek.

Az ötletgazda Bodó Péter munkáját jelenleg csapatában marketing, térképészet és PR szakértő is támogatja. Ugyanakkor a Route4U valódi közösségi kezdeményezés, mivel a térképén megjelenő információkat az alkalmazás felhasználói automatikusan frissítik. A megvalósítók továbbá helyi önkormányzatokkal és szervezetekkel is együttműködnek, hogy az információt bárki számára hozzáférhetővé tegyék. A kezdeményezést számos fórum elismerte, az amerikai 1776 Challenge Cup nevű társadalmi innovációs start-up versenyen például a regionális döntőn első helyezést ért el.

Forrás: <https://route4u.org/>

Az egyházi kezdeményezések szerepét szintén fontos megemlíteni. A társadalmi problémák kezelésében játszott fontos szerep II. világháború előtti hagyományához visszafordulva, bizonyos egyházi szervezeteket az egyes társadalmi csoportok 1989-es rendszerváltás utáni növekvő mértékű elszegényedése szociális szolgáltatások biztosítására inspirált (Harsányi és Szémán 1999). A Vatikán és a magyar kormány közötti, az államszocializmus következményeinek orvoslását célzó 1997-es megállapodás számukra éves kormányzati támogatást biztosít, és az egyházi szervezetek egyéb állami forrásokban és magánadományokban is részesülnek, melyek a pénzügyi fenntarthatóságukért küzdő civil alapítású egyesületeknél és alapítványoknál kedvezőbb körülményeket biztosítanak számukra (Kövér 2015).

Az egyházi szervezetek által indított társadalmi vállalkozási tevékenységekről kevés információval rendelkezünk, azonban ilyen kezdeményezések valóban léteznek, pl. a Magyar Máltai Szeretetszolgálat több programot is működtet, melyek elsősorban

mezőgazdasági termeléssel foglalkozó társadalmi vállalkozásokra fókuszálnak hátrányos helyzetű vidéki területeken, ahogy azt a 4. illusztráció is bemutatja.

4. illusztráció: Hetedhét Határ Szociális Szövetkezet

A Gyulajon – egy kis falu a dél-dunántúli régióban – található Hetedhét Határ Szociális Szövetkezet egy közösségi gazdasági kezdeményezés, amely a helyi önkormányzat és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat által évek óta működtetett komplex helyi gazdaság- és közösségfejlesztési program egy eleme. A közösségi alapú szövetkezetet a falu polgármestere és fejlesztő szakemberek hozták létre 2014-ben, tagjai között szerepel Gyulaj Község Önkormányzata és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat is.

A társadalmi vállalkozás húsfeldolgozó és növénytartósító üzemet tart fenn; a zöldséget, gyümölcsöt és sertést a helyi önkormányzat és gazdálkodók biztosítják. A kezdeményezés célja a faluban a sertéstartás és háztáji kertészkedés újraindítása, valamint a jó minőségű, hagyományos stílusú, egyedi fűszerezésű termékekkel a település gazdaságának erősítése, a lakosság szociális és munkaerő-piaci helyzetének javítása, közvetetten pedig az egész falu fejlesztése. A szociális szövetkezet kertészeti szakemberek és szociális munkások folyamatos támogatásával zöldség- és gyümölcsstermesztési programokat valósít meg, amelyek segítségével minden évben egyre több helyi család jut plusz bevételhez. A rendszeres tevékenységek közé tartozik továbbá a közösségfejlesztés, a hálózatépítés és a tudásmegosztás is.

Forrás: <http://hetpecsetes.hu/>

Tevékenységi területek tekintetében friss kutatások alapján a társadalmi vállalkozások missziói főként a munkaerő-piaci integrációhoz, a hátrányos helyzetű csoportok helyzetének javításához, a helyi fejlesztéshez és környezetvédelemhez kapcsolódnak (G. Fekete *et al.* 2017b). Ezek az eredmények az európai társadalmi vállalkozások fő tevékenységi területeihez hasonló képet festenek, amelyek többnyire a munkaerő-piaci integráció, valamint a szociális és közösségi szolgáltatások (pl. idősek és fogyatékkal élők hosszú távú gondozása, koragyerekkori oktatás és gyermekgondozás, stb.), míg további területek közé tartoznak a mezőgazdasági iparágak, a környezetvédelem és a településfejlesztés (azaz a lakhatás vagy a közlekedés), valamint a kulturális, sport és szabadidős tevékenységek (Európai Bizottság 2015). Ezek a területek az elmúlt években magyar állami finanszírozásban is részesültek. Azonban az állami – gyakran uniós társfinanszírozású – támogatási rendszerek az évek során számos hiányossággal küzdöttek, az adminisztratív terhektől a túlszabályozáson át a szerződések és kifizetések késleltetéséig, amelyek mind akadályozták a szektor fejlődését (Nagy és Nizák 2009).

Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és fogyatékkal élők (megváltozott munkaképességűek) munkaerő-piaci integrációjában nonprofit szervezetek a

rendszer váltás óta jelentős szerepet vállaltak.⁴ A szociális gazdaság fogalma is elsősorban hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatásához kapcsolódik, és számos hazai és uniós társfinanszírozott program támogatta ezt a trendet (G. Fekete *et al.* 2017a).⁵ Egyes, a fogyatékkal élők számára alternatív munkaerő-piaci szolgáltatásokat nyújtó szervezetek közel 20 éve indították el programjaikat (FSZK 2014). Néhány nevesebb mai társadalmi vállalkozás is a foglalkoztatási rehabilitációs szolgáltatásokat biztosító akkreditált szervezetek közé tartozik (NRSZH 2016). Ilyen kezdeményezésre példa az 5. illusztrációban bemutatott Napra Forgó Nonprofit Kft is.

5. illusztráció: Napra Forgó Nonprofit Kft.

Az érdi Napra Forgó Közhasznú Nonprofit Kft. alapítói - Héjj Tibor, a Proactive Management Consulting ügyvezető igazgatója és Orbán Péter, gyógypedagógus - 2000-ben indították el piaci alapú társadalmi vállalkozásukat. Az évek múltával a munkavállalók száma 4-ről 150-re emelkedett. Jelenleg a foglalkoztatottak közel 50%-át megváltozott munkaképességű személyek adják. A kezdeményezés célja a hátrányos helyzetű és elsősorban a fogyatékkal élő munkavállalók nyílt munkaerő-piaci (re)integrációjának, valamint a társadalomba való visszakísérésének elősegítése a foglalkoztatás eszköztárával, személyre szabva az egyéni készségek és kompetenciák sokoldalú fejlesztésével.

A Napra Forgó elsősorban az integrált foglalkoztatási rehabilitációt támogatja. Továbbá az évek során szolgáltatási körük bővült, pl. munkaerő-piaci szolgáltatások indultak a 4M program keretében, illetve IT mentor képzés, HR tanácsadói szolgáltatás, akkreditált telephelyek létrehozása, új irodák nyitása más városokban, valamint nemzetközi projektek is megvalósultak. Jelenlegi szolgáltatásaik között humán kapacitás biztosítása, rehabilitációs munkaerő-közvetítés, speciális HR szolgáltatások (esélyegyenlőség-szemponturn szerkezeti átvilágítás, rehabilitációs HR tanácsadás, befogadó munkahelyi képzések), integratív munkaerő-kölcsönzés, call center szolgáltatás és dokumentum archiválás szerepelnek.

Forrás: <http://napra-forgo.hu>

⁴ A „megváltozott munkaképességű személyek” kifejezés olyan embereket jelöl, akik velük született okokból, balesetből, betegség miatt vagy hasonló okokból (pl. mentális vagy fizikai fogyatékoság, hosszú távú betegség) kifolyólag nem képesek a rájuk bízott feladatok elvégzésére a velük azonos korú, nemű vagy végzettségű emberekhez hasonló módon vagy mértékben.

⁵ Horváth (2010) alapján 1996-ban indították el az OFA támogatásával az első olyan projekteket, amelyek képzéssel összekötött tranzit foglalkoztatást biztosítottak. Az uniós források jelentős része szintén a foglalkoztatás növelése érdekében került felhasználásra. Az EU-s források jelentős részét is a foglalkoztatás előmozdítására használták fel, pl. a csatlakozás előtt a PHARE alatt helyi gazdasági és munkaerőpiaci programokat. A csatlakozás után a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP), Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP), Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) és Equal program keretében a szociális gazdaságban nonprofit foglalkoztatási projektek, hátrányos helyzetű emberek munkaerő-piaci integrációját célzó kísérleti foglalkoztatási programok, a munkaerőpiacon az esélyegyenlőség megteremtésére irányuló innovatív kezdeményezések valósultak meg (Kiss 2018). A foglalkoztatás elsődlegessége a jelenleg rendelkezésre álló EU-s és állami társfinanszírozású támogatási programokból is látható, hiszen a társadalmi vállalkozások számára elérhető támogatási programok (GINOP 5.1.3-16, 5.1.7-17) szintén munkaerő-piaci integrációs célokkal rendelkeznek (lásd a 4. fejezetet).

A szociális ill. kommunális szolgáltatások szintén fontos tevékenységek a társadalmi vállalkozások számára. Az 1990-es évek gazdasági és társadalmi válságából eredően számos alapítvány és egyesület kezdett összpontosítani szociális kérdésekre és jóléti szolgáltatások biztosítására; az önkormányzatok által nyújtott közhasznú szolgáltatásokat szabályozó törvények elősegítették e szolgáltatásoknak kiszervezését (Kövér 2015). A helyi önkormányzatok azonban gyakran saját szervezeteket hoztak létre, melyekkel szerződve szervezték ki a jóléti és egyéb közszolgáltatásokat, amely korlátozta a civilek által alapított egyesületek és alapítványok jelentőségét az ilyen szolgáltatások nyújtásában (Bocz 2009). Az ilyen alulról szerveződő szervezetek már a 2000-es évek elején alapvető pénzügyi kihívásokkal szembesültek, mivel a fejkvóta alapú normatív támogatás nem fedezte minden költségüket, arra kényszerítve őket, hogy más forrásokra, például pályázatokra támaszkodjanak. A szociális szolgáltatások után járó normatív támogatás értéke a 2010 utáni időszakban a jelenlegi kormányzat alatt is csökkent, ami egyre nehezebbé vagy akár lehetetlenné is teszi a szolgáltatások biztosítását (USAID 2016). A szociális és kommunális szolgáltatásokban szerepet vállaló társadalmi vállalkozások egy példája a 6. illusztrációban bemutatott Igazgyöngy Alapítvány.

6. illusztráció: Igazgyöngy Alapítvány

Az Alapítvány 1999 óta Magyarország 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségének egyikében, Berettyóújfaluban és környékén működik. Az alapító, L. Ritók Nóra pedagógus. A szervezet célja a mélyszegénységben élő gyermekek tehetséggondozása, életesélyeik javítása, számukra jövőkép adása, hátrányaik kompenzálása, integrációjuk segítése.

Tevékenységeik között szerepel egy alapfokú művészeti iskola fenntartása által a tehetséggondozás, személyiségfejlesztés, különös tekintettel a hátrányos helyzetű gyerekekre. Speciális módszertanukat hat telephelyen alkalmazzák, 23 faluból 650 gyerek fejlesztésével foglalkoznak. Emellett esélyteremtő, komplex terepi munkát végeznek az (1) oktatás; (2) családgondozás, közösségfejlesztés; és (3) intézményi együttműködés hármas pillérére alapozva. Ennek keretében számos programot valósítanak meg a családok segítésétől a településfejlesztésig, melyek között szerepel a krízishelyzetek elhárítása, önfenntartás fejlesztése, motiváció kialakítása, munkahelyteremtés, biobrikett program, villanyóra visszakötési program, kertprogram, ösztöndíjprogram, tanodaprogram, társadalmi kerekasztal, stb. Az átfogó problémamegoldást célzó modell fő terepe Told, egy zsákfalú; egyes elemeit további 20 településen alkalmazzák.

A szervezet társadalmi vállalkozási tevékenysége a „Szuno” (romani nyelven jelentése álom) projekt, melyben az alapítvány által fenntartott művészeti iskolában készült gyerekrajzok motívumai alapján hímeznek a diákok anyukái, lánytestvérei, nagymamáik táskákat, neszesszereket, párnákat, faliképeket, takarókat. A másik társadalmi vállalkozási tevékenység az „Amari” (romani nyelven jelentése a miénk) projekt, melynek keretében csipkebogyó- és kökénylekvárt, valamint különböző zöldségcsatnikat, ivólevet állítanak elő. A szervezet jelenleg egy brikettkészítő részleg kialakítását is végzi. A társadalmi vállalkozás 2016 óta nonprofit kft-ben működik.

Forrás: <https://igazgyongyalapitvany.org> és <http://shop.igazgyongy-alapitvany.hu/>

Társadalmi vállalkozások néha a helyi gazdaságfejlesztés és környezetvédelem területein is megjelennek. Különböző helyi, alulról szerveződő, környezettudatos kezdeményezések adnak alternatívákat a mainstream gazdaságra, mint például a termelői piacok, bevásárló közösségek, közösségi kertek, öko-falvak, a közösség által támogatott mezőgazdaság, szociális farmok, helyi pénzek (pénzhelyettesítő eszközök és kezdeményezések) és mikrohitel programok (Czene és Ritcz 2010, Kajner 2017). Több társadalmi vállalkozói kezdeményezés (különösen a hátrányos helyzetű területeken) az évek során állami és uniós támogatásban is részesült.⁶ A

---

⁶ Szociális földprogramokat hazai költségvetésből 1992 óta valósítanak meg Magyarországon (Ruszkai és Mike 2012). A szociális földprogramok a jóléti ellátórendszer részét képezik, mivel pályázatokon alapulnak, és csak bizonyos településeken állnak rendelkezésre, lehetőséget adva hátrányos helyzetű családoknak a földművelésre kedvezményes szolgáltatásokkal és egyéb előnyökkel (lásd Bartal 2005b). Az uniós támogatás kapcsán, a fent említett szociális szövetkezetek számára elérhető programok mellett a

fenntarthatóságot célzó társadalmi vállalkozások egy példája a 7. illusztrációban bemutatott Cargonomia.

7. illusztráció: Cargonomia

A budapesti Cargonomia egy három, már működő társadalmi és környezeti célokkal rendelkező szervezetet tömörítő nyitott kollektíva/informális csoport együttműködési kezdeményezése. Ezek a szervezetek a „Csináld magad” kerékpárműhelyt működtető Cyclonomia; a biozöldeket termelő és dobozrendszerben kiszállító Zsámboki Biokert; valamint a fenntartható városi közlekedési célú teherbiciklis Kantaa futárszolgálat. A Cargonomia működése e három szervezet tevékenységeit fogja össze a fenntartható fogyasztás és a méltányos kereskedelem elvei alapján, a helyben termelt élelmiszerek támogatása és az ilyen termékekhez hozzá nem férő közösségeknek eljuttatása érdekében.

Az együttműködés keretében a Budapesten vagy közelében termelt egészséges élelmiszert teherbicikkel szállítják ki különféle városrészekbe. A közvetlenül a termelőtől származó élelmiszer kiszállítása mellett a Cargonomia továbbá fenntartható városi közlekedési és teherszállítási eszközök bérletét vagy vásárlást, és kapcsolódó tanácsadást (saját készítésű teherbringákról) biztosító logisztikai központként is funkcionál. Ezen felül ez a közösségi vállalkozás mindenki számára nyitott, a fenntarthatóság és a nemnövekedés témái köré szervez közösségi eseményeket, és az egészséges és fenntartható városi életmód kialakítására törekszik.

Forrás: <http://cargonomia.hu/>

Bár a társadalmi vállalkozás kifejezés és fogalom újnak tűnik, korábbi tevékenységekhez és szervezetekhez kapcsolódik. **Mindazonáltal fontos megjegyezni, hogy sok társadalmi vállalkozást „ex novo” módon hoznak létre az alapítók, akik már ismerik ezt a fogalmat, és akik kifejezetten társadalmi vállalkozást kívánnak létrehozni.** E jelenség főként a fővárosban és a nagyobb városokban tapasztalható, ahol a társadalmi innovációs és vállalkozási fejlesztési programok, versenyek vagy képzések szintén elősegítik az új kezdeményezések létrehozását.

2

FOGALOM, JOGI FEJLŐDÉS ÉS FISKÁLIS KERETEK

A társadalmi vállalkozásoknak nincs egységes, a magyar ökoszisztéma valamennyi szereplője által alkalmazott definíciója. Míg az állami – EU-s társfinanszírozású – támogatási rendszerek a 2011-es Kezdeményezés a szociális vállalkozásért (Social Business Initiative – SBI) definícióját hivatkozzák, a különböző fejlesztő és támogató szervezetek eltérő meghatározásokat használnak. Nem szabályozza külön törvény a társadalmi vállalkozásokat, amelyek különböző jogi formákban működhetnek. E jelentés az alapítványokat, egyesületeket, nonprofit gazdasági társaságokat és szociális szövetkezeteket elemzi fő lehetséges jogi formákként, követve a jelenlegi állami támogatási programok megközelítését. A társadalmi vállalkozások azonban más jogi formákban is megjelenhetnek, mint például a hagyományos szövetkezetek, egyes egyházi szervezetek (elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személy), és a hagyományos vállalkozások. A társadalmi vállalkozásokat az általuk felvett különböző jogi formákról és a közhasznú státuszról szóló törvények szabályozzák, melyek különféle fiskális előnyökhöz vezethetnek (pl. adók, járulékok, adományok vagy bérköltségek tekintetében), és melyek idővel jelentősen változtak.

2.1. A társadalmi vállalkozások határainak definiálása

2.1.1. Az EU operatív társadalmi vállalkozás definíciója

A jelentés az SBI (Kezdeményezés a Szociális Vállalkozásért – COM 682) 2011-es szervezeti definícióját veszi alapul. Az SBI szerint a társadalmi vállalkozás olyan vállalkozás:

- amelynek elsődleges célja a társadalmi hatás elérése, nem pedig a tulajdonosok és a részvényesek számára nyereség generálása;
- amelynek nyereségét elsősorban e társadalmi célok elérése érdekében forgatják vissza,
- amely felelősségteljes, átlátható és innovatív módon irányított, különösen az üzleti tevékenység által érintett munkavállalók, ügyfelek és érdekelt felek bevonása révén.

Ez a meghatározás a társadalmi vállalkozás kulcsfontosságú jellemzőit három dimenzióba rendezi:

- vállalkozói dimenzió,
- társadalmi dimenzió,
- az irányítási struktúrára vonatkozó dimenzió.

Feltéve, hogy a kifejezett társadalmi célok elérése a gazdasági tevékenységek során elsőbbséget élvez, ez a három dimenzió különböző módokon kombinálható; kiegyensúlyozott kombinációjuk leginkább a társadalmi vállalkozás határainak azonosításakor fontos.

E meghatározás alapján a Bizottság a feltérképező tanulmány (Európai Bizottság 2015, 2016) korábbi szakaszaiban operatív kritériumokat határozott meg, és a tanulmány jelenlegi fázisában finomította (további részletekért lásd az 1. mellékletet).

2.1.2. Az EU operatív társadalmi vállalkozás definíciójának alkalmazása Magyarországon

Magyarországon a különböző szereplők egységes definíciót a társadalmi vállalkozásokra nem használnak. Különböző fejlesztő és támogató szervezetek definíciók sokszínű palettáját alkalmazzák (lásd G. Fekete *et al.* 2017a, Kiss 2018). Az Ashoka, az első magyarországi, a témára összpontosító szervezet értelmezésében a társadalmi vállalkozók „a társadalom legsürgetőbb társadalmi, kulturális és környezeti kihívásaira adott innovatív megoldásokkal rendelkező személyek. Ambiciózusak és kitartóak – fontos ügyeket oldanak meg, és új ötleteket adnak rendszerszintű változásokra” (Social entrepreneurship, n.d., saját fordítás). Eszerint az Ashoka az egyéni változásokhozókat támogatja, és a társadalmi innovációt hangsúlyozza. A NESST, a

Magyarországon sok éve jelen lévő másik fontos nemzetközi fejlesztő ügynökség filozófiáját a kockázati filantrópiára alapozza, a társadalmi vállalkozás értelmezésében „tudatosan tervezett és működtetett vállalkozói tevékenység, ami társadalmi problémák innovatív megoldására jött létre” (Tóth *et al.* 2011: 6). Ebben az értelmezésben a társadalmi vállalkozások egyszerre célozzák a pénzügyi fenntarthatóságot és a jelentős társadalmi hatás elérését, amelyet jó minőségű termékek és szolgáltatások folyamatos és felelős módon történő biztosításával érnek el. E két szervezet befolyásolta a koncepció alakulását az első években.

Az állami szereplők a társadalmi vállalkozás fogalmát a múltban elsősorban a szociális szövetkezetekhez kapcsolták, de 2016-ban a Gazdasági Fejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) keretében elindult egy kiemelt projekt, amely kifejezetten a társadalmi vállalkozásokat támogató rendszer létrehozását célozta, és saját meghatározást tartalmazott (Kiss 2018). A „Társadalmi vállalkozások ösztönzése – GINOP-5.1.2 kiemelt projekt” felhívása szerint „társadalmi vállalkozásnak tekinthetők azon nonprofit és civil szervezetek, amelyek társadalmi célkitűzéseik mellett üzleti területen megvalósítható célkitűzésekkel is rendelkeznek, gazdálkodásuk eredményét a társadalmi cél érdekében visszaforgatják, költségvetésükben és szervezeti működésükben érvényesítik a részvételen alapuló döntéshozatal elvét” (Nemzetgazdasági Minisztérium – NGM 2015: 6).⁷ Kifejezetten társadalmi vállalkozások számára írt, a kiemelt projekt által támogatott pályázati felhívások (GINOP 5.1.3-16, GINOP-5.1.7-17) szintén megjelentek az elmúlt években (NGM 2016, NGM 2017). **E felhívások a Strukturális Alapok által társfinanszírozottak, és a 2011-es SBI definíciót hivatkozzák.**⁸

A felhívásokban használt definíciók mellett egyfajta címkeként alkalmazható definíció meghatározása céljából 2016-ban létrejött egy Stratégiai Munkacsoport is.⁹ A munkacsoportban döntéshozók, projektgazdák, érdekvédelmi szervezetek képviselői és társadalmi vállalkozók vettek részt. Definíciójuk szerint „a társadalmi vállalkozások társadalmi szempontból küldetésvezérelt szervezetek: társadalmi probléma megoldását célozzák üzleti eszközökkel, sok esetben újszerű ötletek alkalmazása mellett. Pénzügyi fenntarthatóságukat jelentős részben piacképes és társadalmilag felelősen előállított termékek- és szolgáltatások biztosításán és értékesítésén keresztül érik el” (OFA 2017b: 3). A hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatása itt nem kifejezett prioritás, azonban hangsúlyos a vevői körrel való rendelkezés, a helyi közösségbe való beágyazottság; a méltányos fizetés biztosítása a munkavállalók

---

⁷ A felhívás nyertese az Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. (OFA), az IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft.-vel együttműködve. E szervezetek szerepét lásd a 4. fejezetben.

⁸ A támogatásra pályázó szervezeteknek előminősítési folyamaton kell végigmenniük, amely őket társadalmi vállalkozásnak minősíti, és amely egy kritériumrendszer alapján működik, melyben az gazdasági fenntarthatóság (kockázatelemzés, szervezeti és működési biztosítékok, pénzügyi terv, stb.), a hátrányos helyzetűek foglalkoztatása és jövedelemhez juttatása terén nyújtott társadalmi hatás, valamint a demokratikus irányítás, helyi beágyazottság, partnerség, együttműködés, környezeti fenntarthatóság is szerepelnek (IFKA 2016: 9-16). A támogatási konstrukciók fő fókuszja hátrányos helyzetű csoportok számára munkalehetőségek teremtése.

⁹ A stratégiai munkacsoport célja az volt, hogy egy országosan használt társadalmi vállalkozás definíciót hozzon létre, valamint működési standardjaik megfelelőségi kritériumait dolgozza ki. A megfelelőségi nyilatkozatot megszerző szervezetek extra pontokat kapnak a GINOP-5.1.7.-17 felhívásra való pályázáskor, és ez a dokumentum szükséges a GINOP-8.8.1-17 konstrukcióba való belépéshez is.

számára; az autonómia; valamint a nyereség visszaforgatása a társadalmi vállalkozásba (Kiss 2018). Ez a meghatározás jól illeszkedik az SBI társadalmi vállalkozási koncepciójához és a jelen tanulmány operatív definíciójához.

A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formái tekintetében nincs egyetértés Magyarországon. A fogalom nem szűkíthető le egyetlen jogi formára, a társadalmi célok és az üzleti tevékenységek egyidejű jelenlétében azonosítható (Grants Europe 2018). Számos támogató szervezet esetében a jogi forma vagy a profitszétoosztást korlátozó formális kényszer nem számít kifejezetten (pl. NESsT, Ashoka, Civil Support). Azonban a jelenlegi állami támogatási programok (GINOP 5.1.3.-16 és 5.1.7.-17 pályázatok) csak a következő jogi formák pályázatait fogadják el: (1) alapítvány; (2) egyesület; (3) nonprofit gazdasági társaság (nonprofit korlátolt felelősségű társaság, nonprofit részvénytársaság, nonprofit közkereseti társaság, nonprofit betéti társaság);¹⁰ (4) szociális szövetkezet. Egyes egyházi szervezetek (elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személy) a GINOP 5.1.3.-16 pályázatban indulhattak, de a GINOP 5.1.7.-17 felhívásban ez a jogi forma már szerepel.

Friss kutatások alapján a magyar társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formái sokszínűbbek a rendelkezésre álló állami finanszírozási programok által támogatott formáknál. A két legutóbbi kutatás azonban különböző eredményekre jutott a fő jogi formákkal kapcsolatban. A SEFORIS kutatás eredményei alapján a társadalmi vállalkozások között a leggyakoribb jogi forma a nonprofit korlátolt felelősségű társaság (kft) (79%), ezt követi a szociális szövetkezet (9%) és a korlátolt felelősségű társaság (kft), mely hagyományos vállalkozási forma (7%) (SEFORIS 2016). Ezzel szemben az „Alapkutatás a társadalmi vállalkozások működéséről” című, az OFA megbízásából készült, a szektor jelenlegi helyzetét elemző első átfogó kutatásban a társadalmi vállalkozások mintája a következő volt: egyesület (30%), szociális szövetkezet (27%), nonprofit gazdasági társaság (20%), alapítvány (18%) és egyéb (5%) (G. Fekete *et al.* 2017b). A kutatás következtetése szerint a társadalmi vállalkozások bármilyen jogi formában működhetnek abban az esetben, ha van társadalmi céljuk, társadalmi hatásuk és piaci alapú értékesítési bevételek.

A társadalmi vállalkozás területén végzett kutatások e két példája jelentősen különbözik egymástól az azonosított fő jogi formák tekintetében.¹¹ Fontos továbbá megjegyezni, hogy sok esetben egy kezdeményezésben több jogi forma működik együtt (pl. for-profit és nonprofit szervezetek dolgoznak együtt a társadalmi vállalkozás céljainak elérése érdekében), és a jogi formák változhatnak az idő múlásával (pl. a hagyományos vállalkozások, pl. kft.-k, nonprofit gazdasági társaságokká válhatnak, helyi önkormányzatok szociális szövetkezeteket alapíthatnak). Továbbá a kezdeményezések gyakran informális keretek között működnek, vagy „befogadják” őket már működő (for-profit vagy nonprofit) szervezetek különösen a start-up időszakban (Kiss 2018).

---

¹⁰ A társadalmi vállalkozások ezek közül a nonprofit jogi formák közül csak a nonprofit korlátolt felelősségű társaságot használják gyakran (OFA 2017a).

¹¹ A kutatások különböző megközelítéseket és módszertant alkalmaztak a társadalmi vállalkozásoknak tekintett szervezetek körének meghatározására (a kutatással kapcsolatos további részletek a 3.1. fejezetben találhatóak).

E jelentés az alapítványokat, egyesületeket, nonprofit gazdasági társaságokat és szociális szövetkezeteket elemzi a társadalmi vállalkozások fő lehetséges jogi formáiként, mivel az állami támogatási programok e formákat fogadják el társadalmi vállalkozásokként, friss kutatásokban a társadalmi vállalkozások gyakori formáiként jelennek meg, és jobban megfelelnek a jelen kutatásban használt definíciónak. Azonban fontos megjegyezni, hogy a társadalmi vállalkozások bármilyen jogi formában létezhetnek. Az alábbi táblázat bemutatja e jogi formák főbb jellemzőit, és megvizsgálja az SBI definíció kritériumainak való megfelelésüket.

1. táblázat: A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formái Magyarországon

Jogi forma	Kritérium	Teljesülés
Alapítvány	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: az alapítványok gazdasági-vállalkozási tevékenységet végezhetnek, de ez nem lehet elsődleges cél (a teljes bevétel 60%-a származhat jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló, vagy azt eredményező gazdasági tevékenységekből).	Lehetséges
Alapítvány	Társadalmi dimenzió: alapítványokat eredetileg közérdekű céllal lehetett csak létrehozni, de 2013-as jogszabályi változások óta az alapítványok tágabb célokkal rendelkezhetnek. Az új törvény azonban meghatározza a potenciális kedvezményezetteket, a legtöbb esetben kizárva az alapítót és a szervezet tagjait, valamint a hozzátartozóikat.	Igen
Alapítvány	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: magánszemély vagy jogi személy (egy vagy több) alapíthat alapítványt. A döntéshozatali szerv a kuratórium vagy az egy személyben eljáró kurátor. A nyereséget vissza kell forgatni a szervezet alapító dokumentumában meghatározott alapcélok elérése érdekében. A megszűnés után fennmaradó eszközök az alapítók, a tagok vagy más adományozók között feloszthatók elsődleges vagyoni hozzájárulásuknál nem nagyobb mértékben, az e feletti eszközök az alapító dokumentumban lefektetett rendelkezések szerint másik nonprofit szervezethez kerülnek, vagy ha nincs ilyen, a Nemzeti Együttműködési Alaphoz.	Lehetséges
Egyesület	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: az egyesületek gazdasági-vállalkozási tevékenységet végezhetnek, de ez nem lehet elsődleges cél (a teljes bevétel 60%-a származhat jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló, vagy azt eredményező gazdasági tevékenységekből).	Lehetséges
Egyesület	Társadalmi dimenzió: az egyesület a tagjaik közös, tartós céljainak folyamatos megvalósítására létesített jogi személy. Nem feltétlen kell közérdeket szolgálniuk, közvetlen közösségük (a tagok) érdekeit is szolgálhatják.	Lehetséges

Egyesület	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: létrehozásához legalább 10 tag szükséges (magán vagy jogi személy), a tagok tagdíj megfizetésére kötelezettek. Fő döntéshozó szerve a közgyűlés, ahol a tagokat egyenlő jogok és kötelezettségek illetik meg, de lehetőség van különleges jogállás meghatározására is. A nyereséget vissza kell forgatni a szervezet alapcéljainak elérése érdekében. A megszűnés után fennmaradó eszközök a tagok között feloszthatók elsődleges vagyoni hozzájárulásuknál nem nagyobb mértékben, az e feletti eszközök másik nonprofit szervezethez kerülnek, vagy ha nincs ilyen, a Nemzeti Együttműködési Alaphoz.	Igen
Nonprofit gazdasági társaság	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: a gazdasági társaságok speciális típusa (közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság formájában). Üzletszerű gazdasági tevékenységet csak kiegészítő jelleggel folytathatnak.	Igen
Nonprofit gazdasági társaság	Társadalmi dimenzió: nem feltétel a kifejezett társadalmi cél, csupán visszaforgatják nyereségüket a szervezetekbe. Azonban a korábban létező közhasznú társaságok utódaiként gyakran vannak társadalmi céljaik.	Lehetséges
Nonprofit gazdasági társaság	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: magánszemély vagy jogi személy (egy vagy több) alapíthatja. A taggyűlés a legfőbb döntéshozatali szerv, a szavazati jog mértéke a tagok vagyoni hozzájárulásához igazodik. A profitot vissza kell forgatni a szervezet alapcéljaiba. A megszűnés után fennmaradó eszközök a tagok között feloszthatók a társasághoz való vagyoni hozzájárulásuk arányában.	Lehetséges
Szociális szövetkezet	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: üzleti szervezeti típus, a szövetkezet egy formája, elsődlegesen gazdasági célokkal.	Igen
Szociális szövetkezet	Társadalmi dimenzió: célja a munkanélküli, hátrányos helyzetű tagjai számára munkahelyteremtés, illetve szociális helyzetük egyéb módon történő javítása.	Igen
Szociális szövetkezet	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: a szövetkezetekre vonatkozó szabályok az irányadóak, mint a nyitott tagság elve, az „egy ember, egy szavazat” elv, a 7 alapító tag. A nem természetes személy tagok felső korlátja 25%. 2016 óta azonban kötelező intézményi taggal rendelkezniük (önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat vagy karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet). A nyereség felosztható, de legalább felét a tagok személyes közreműködése alapján kell felosztani. Jogutód nélküli megszűnés esetén a fennmaradó eszközöket a tagok részére a pénzügyi hozzájárulásuk arányában osztják szét, míg a közösségi alap az alapító okirat szerinti szövetkezetekhez kerül, vagy szövetkezetek szövetségéhez.	Lehetséges

Az 1. táblázat illusztrálja, hogy egyetlen jelenlegi jogi forma sem teljesíti teljes mértékben az SBI-ben szereplő szervezeti meghatározás kritériumait (lásd a 2.1.1. fejezet), de mindegyik esetben lehetőség van erre. A friss kutatások azt mutatják, hogy az állami támogatási programokra jogosult jogi formák mellett (SEFORIS 2016, Fekete *et al.* 2017b, lásd a részleteket fent), társadalmi vállalkozások más jogi formákban is működnek, mint például: hagyományos (nem szociális) szövetkezetek (pl.

mezőgazdasági szövetkezetek, lakásszövetkezetek vagy iskolaszövetkezetek), for-profit jogi formájú hagyományos vállalkozások (pl. kft.-k), sőt egyházi szervezetek (pl. elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személyek) is.

2. táblázat: A társadalmi vállalkozások további lehetséges jogi formái Magyarországon

Jogi forma	Kritérium	Teljesülés
Hagyományos szövetkezet	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: üzleti szervezeti típus, tevékenysége értékesítésre, beszerzésre, termelésre és szolgáltatásra irányul.	Igen
Hagyományos szövetkezet	Társadalmi dimenzió: a tagjai gazdasági és társadalmi – kulturális, szociális, oktatási, egészségügyi – szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végez, nem feltétlen végez közérdekű tevékenységet (pl. nem lehet közhasznú jogállású).	Lehetséges
Hagyományos szövetkezet	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: létrehozásához legalább 7 tag szükséges, a nem természetes személyek tagságon belüli aránya nem haladhatja meg a 20%-ot. A fő döntéshozó szerv a közgyűlés, ahol minden tagnak egy szavazata van. A nyereség legalább felét a személyes közreműködés arányában kell felosztani a tagok között. Közösségi alap is létrehozható. A megszűnés folyamata a szociális szövetkezetekét tükrözi.	Igen
Hagyományos vállalkozás (pl. kft.)	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: elsődlegesen gazdasági tevékenység végzése céljából alapított szervezetek.	Igen
Hagyományos vállalkozás (pl. kft.)	Társadalmi dimenzió az ilyen jogi formát választó társadalmi vállalkozások esetében szükséges a társadalmi célok alapító okiratban történő lefektetése.	Lehetséges
Hagyományos vállalkozás (pl. kft.)	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: a részvételi döntéshozatal nem kötelező, csak akkor, ha erre külön szabályok vonatkoznak. A nyereség szabadon felhasználható, nincs eszközzár (asset lock), de ilyen korlátozás szerepelhet a szervezetek alapító okiratában vagy más alapidokumentumaiban.	Lehetséges
Egyházi intézmény (elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személy)	Vállalkozási/gazdasági dimenzió: társadalmi céljai megvalósítása érdekében a szervezet gazdasági-vállalkozási tevékenységet végezhet, de ez nem lehet elsődleges cél (a teljes bevétel 60%-a származhat jövedelem- és vagyonszerzésre irányuló, vagy azt eredményező gazdasági tevékenységekből).	Lehetséges
Egyházi intézmény (elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személy)	Társadalmi dimenzió: a nevelési, oktatási, felsőoktatási egészségügyi, karitatív, szociális, család gyermek és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, sporttevékenységek területén nyújt közhasznú szolgáltatást.	Igen

Egyházi intézmény (elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személy)	Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió: világnézeti szempontból elkötelezett, nem nyitott teljes mértékben. A profitot a szervezet társadalmi céljai szerint kell visszaforgatni. Megszűnés esetén a fennmaradó eszközökkel kapcsolatos kérdéseket az egyház belső szabályai határozzák meg.	Lehetséges
--	---	------------

A rendelkezésre álló jogi formákon túl **a közhasznú státusz a közhasznú feladatokat ellátó, különböző jogi formákban működő szervezetek számára elérhető.** Ide tartozhatnak az egyesületek, alapítványok, nonprofit gazdasági társaságok és szociális szövetkezetek, feltéve, hogy azok a meghatározott kritériumoknak megfelelnek (lásd a 2.2. fejezetet). Ez a státusz bizonyos előnyöket biztosít (adómentesség vagy csökkentés, valamint a közszolgáltatási szerződések megkötésének lehetősége közintézményekkel), ugyanakkor kötelezettségeket is előír (például az éves közhasznúsági jelentés közzététele). A közhasznú szervezetek gazdasági-vállalkozási tevékenységet csak akkor végezhetnek, ha ez nem veszélyezteti az alapvető közhasznú tevékenységüket.

2.2. Jogi fejlődés

Egyetlen törvény sem ismeri el vagy szabályozza kifejezetten a társadalmi vállalkozásokat Magyarországon, ezért a különböző általuk használt jogi formákra (pl. egyesület, alapítvány, nonprofit gazdasági társaság vagy szociális szövetkezet) és a közhasznú tevékenységre vonatkozó jogszabályok alapján működnek. Fontos ugyanakkor megemlíteni, hogy létezik egy törvény, amely a szövetkezetek megújítását és a társadalmi vállalkozás egy típusának tekintett szociális szövetkezetek elismerését célozta.

Mivel a társadalmi vállalkozások különböző jogi formákat vehetnek fel, jogi fejlődésük az alapítványok és egyesületek, nonprofit gazdasági társaságok és szövetkezetek – különösen a szociális szövetkezetek – fejlődését külön-külön tekintve foglalható össze, kiegészítve ezt információval a hagyományos vállalkozásokról, egyházi szervezetekről és a közhasznú státuszról. A következő rész röviden bemutatja e jogi formák fejlődését az 1989-es rendszerváltás előtt, majd leírja az azóta eltelt időszak főbb mérföldköveit a 2010-es kormányváltásig, végül részletesebben elemzi a társadalmi vállalkozásokat érintő legújabb fejleményeket 2010 óta.

Az 1989-es rendszerváltás előtt az államszocializmus szigorúan szabályozta az egyesületek és alapítványok működését – mely szervezetek évszázadok óta léteztek Magyarországon – különböző törvények útján, és 1959-ben teljesen eltörölte az alapítványok jogi formáját. Az először az 1875. évi XXXVII. kereskedelmi törvényben megjelenő szövetkezetek szintén állami ellenőrzéssel néztek szembe az 1947. évi a szövetkezetekről szóló XI. törvénycikk révén, majd később a 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről szabályozta az állami vállalatok és szövetkezetek működését. A közkereseti társaságok, betéti társaságok és részvénytársaságok jogi formáiban működő hagyományos vállalkozásokat – amelyek szintén megjelentek az 1875. évi XXXVII. kereskedelmi törvényben - államosították és közvetlen ellenőrzés alatt

tartották. 1982-ben azonban változás történt a nagyvállalatok keretein belül, ami a hagyományos vállalkozások előzményeinek tekinthető: gazdasági munkaközösségeket lehetett létrehozni a munkavállalók jövedelmének kiegészítése céljából a munkaidő után (Soós 2015).

Az 1989-es rendszerváltás után az alapítványok és egyesületek számára kedvező új jogi keretek hamar létrejöttek. Valójában már a rendszerváltás előtt az 1987. évi 11. törvényerejű rendelet visszaállította az alapítványok jogi formáját, majd az 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról az egyesülési szabadság jogi garanciáit foglalta törvénybe. Az 1990. évi I. törvény a helyi adókról megszüntette az alapítványok és egyesületek alapításának hatósági engedélyhez kötését, továbbá új, a jogi formáknak kedvező adótörvények születtek ugyanebben az évben (Nagy 2010).

A nonprofit gazdasági társaságok jogi fejlődésének kezdete az 1993. évi XCII. törvényhez köthető a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról, mely létrehozta a közhasznú társaságokat, köztestületeket és közalapítványokat: az ún. államközeli nonprofit jogi formákat (Nagy 2010). E jogi formák alacsony hatékonysága miatt a 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról bevezette a nonprofit gazdasági társaságok jogi formáját – melyek a közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság vagy részvénytársaság formáját vehetik fel. Ugyanekkor a közhasznú társaságok jogi formáját megszüntette a 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról, így az ebben a jogi formában működő szervezetek tulajdonosi struktúrájuk módosítása nélkül vehették fel a nonprofit gazdasági társaság jogi formáját. A közalapítványok jogi formája megmaradt, de tevékenységük nem bővíthetett, és újabb közalapítványokat sem lehetett létrehozni.

A szövetkezetek jogi formája az 1989-es rendszerváltás után megújult a 1992. évi a szövetkezetekről szóló I. törvény alapján, amely szabályozta a szervezetek létrehozását, működését, tagjaik jogait, kötelezettségeit és felelősségét, a szervezeti változásokat és az érdekképviselést. Később a 2000. évi CXLI. törvény az új szövetkezetekről ismét átalakította a jogi formát az üzleti szervezetek egy speciális típusának tekintve azt (Petheő *et al.* 2010). Ebben az időszakban Petheő *et al.* (2010) alapján a jogszabályokban a szövetkezeti alapelvek nem érvényesültek maradéktalanul (pl. a szövetkezet társadalmi tartalma, amely a szociális gazdaság részévé teszi). **Ez megváltozott a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény valamint a szociális szövetkezetekről szóló 141/2006. (VI. 29.) kormányrendelet által, amely minden szövetkezetre vonatkozóan megreformálta a döntéshozatali szabályokat, létrehozta a közösségi alap mechanizmusát a szövetkezeti tulajdon tekintetében, és bevezette a szociális szövetkezetek jogi formáját is.** Ennek az olasz modellen alapuló törvénynek a célja az volt, hogy e jogi forma vezető szerepet töltsön be a szociális gazdaságban, mivel alapvető szociális elveket testesít meg, célja a helyi közösségek ellátatlan igényeinek kielégítése innovatív módon, és demokratikus döntéshozatali gyakorlatot valósít meg (Petheő *et al.* 2010).

A rendszerváltás idején a hagyományos vállalkozásokra vonatkozó első jogszabályok közé tartozott a 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról, amely szabályozta a

vállalatok létrehozását, működését és bezárását; és a 1989. évi XIII. törvény a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról, amely szabályozta az állami vállalatok gazdasági társaságokba való átalakulását. Később a 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról újradefiniálta a vállalatokat, és a 2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szabályozta az egyéni vállalkozásokat (lásd Soós 2015).

Az egyházak gazdasági tevékenységeit (beleértve az elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személyeket is) a rendszerváltás óta az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szabályozta. Később a meglévő jogszabályokat a 2011. évi C. és CCVI törvények és a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról, valamint ezek módosításai váltották fel (Sweitzer 2014).

A közhasznú státusz, melyet az 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről (közhasznúsági törvény) hozott létre, a különböző jogi formájú szervezetek két új kategóriájának megjelenését segítette elő azok tevékenységei alapján: a közhasznú és kiemelkedően közhasznú szervezeteket. **A törvény alapján közhasznúvá bizonyos jogi formájú szervezetek válhattak (pl. egyesületek, alapítványok, közalapítványok, közhasznú társaságok és köztestületek), ha a létesítő okiratuk tartalmazta, hogy milyen közhasznú tevékenységeket látnak el – azaz egyes, a társadalom és az egyén közös érdekeinek kielégítésére irányuló tevékenységeket.**¹² Ezek a szervezetek nem fókuszálhattak csak a tagjaikra, nem zárhattak ki embereket a közhasznú szolgáltatásaikból. Kiemelkedően közhasznú szervezet nyilvántartásba vételéhez a szervezet létesítő okiratának tartalmaznia kellett az általa ellátott közfeladatot, azaz törvényben vagy más jogszabályban meghatározott állami feladatot. A törvény eredményeképpen a nonprofit szektor nagyjából fele közhasznú státuszt kapott, és további 5-6% kiemelkedően közhasznúvá vált a következő években (KSH 2018).

2010 óta a releváns változások zajlottak a szektorban. Új jogszabályok módosították az alapítványok, egyesületek, nonprofit gazdasági társaságok és szociális szövetkezetek működését, valamint a közhasznú státusz megszerzését is.

A 2010-es kormányváltás után az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (melyet civil törvénynek is neveznek) és a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény szándékozta feloldani a civil szervezetek korábban ellentmondásos szabályozásait. Azonban **a civil törvény, amelynek célja a szektor meglévő problémáinak megoldása volt, maga is több ellentmondást tartalmazott.** Később számos módosítás célozta a hiányosságok kijavítását, ami hosszú ideig a civil szervezetek bizonytalanságához vezetett (Sebestény 2016).

Az egyik fő változtatás a közhasznúság fogalmát érinti. **Az új szabályozás értelmében a közhasznúságnak csupán egy fokozata maradt meg, amely közfeladatot ellátásához**

---

¹² A potenciális közhasznú szervezetek köre idővel megváltozott, ma már a nonprofit gazdasági társaságok és a szociális szövetkezetek is kaphatnak ilyen státuszt.

kapcsolódik (mint korábban a kiemelkedően közhasznú szervezetek esetében). Sebestény (2016) alapján a közfeladat ellátásának hangsúlyozása a civil társadalom intézményesítésének jele. Az előírt kötelezettségek vállalásán túl a közhasznúsági státusz megszerzésének feltételei:

- Magyarországon nyilvántartásba vett szervezetnek kell lennie, a közhasznú státusz megszerzését lehetővé tevő szervezeti formában (pl. alapítvány, egyesület, nonprofit gazdasági társaság, szociális szövetkezet).
- Létesítő okiratában megjelölt közfeladat – azaz bármely olyan állami vagy önkormányzati feladat, amelyet törvény határoz meg és szabályoz, és amelynek nem célja a nyereség megszerzése, pl. településfejlesztés, közösségi szolgáltatások, egészségügy, szociális szolgáltatások, környezet, oktatás, kultúra stb. – teljesítésére irányuló tevékenységet végez közvetve vagy közvetlenül (nem csak saját tagjai számára, hanem tágabb közösségek számára).
- Megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, amely az alábbiakkal demonstrálható: az átlagos éves bevétele meghaladja az egymillió forintot (3.100 EUR); vagy a két év egybeszámított adózott eredménye nem negatív, vagy a személyi jellegű ráfordításai (bérköltségei) elérik az összes költség egynegyedét.
- Megfelelő társadalmi támogatottsággal rendelkezik, amely az alábbiakkal demonstrálható: a szervezet által elért személyi jövedelemadó (SZJA) 1%-os felajánlása eléri az összes bevétel két százalékát (lásd 4. fejezet); a közhasznú tevékenység érdekében felmerült költségek, ráfordítások elérik az összes költség felét két év átlagában, vagy közhasznú tevékenységének ellátását tartósan végzi (legalább két éve, átlagban legalább tíz közérdekű önkéntes tevékenységet végző személy segítségével).

Statisztikailag a civil törvény hatására drasztikus visszaesés tapasztalható: míg 2013-ban a szervezetek 55%-a rendelkezett közhasznú minősítéssel, addig ez az arány 2015 végén 30%, 2016 végén 19% volt. A nonprofit gazdasági társaságok közhasznúságának aránya magasabb (42%) maradt (KSH 2018).

Egy másik törvény, a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) szóló 2013. évi V. törvény a civil törvény és egyéb törvényeknek az új Polgári Törvénykönyvvel való harmonizációját szolgáló módosító csomag volt, mely számos kérdésre irányult. Például újfajta szankciókat vezetett be az egyesületek megszűnése esetén az adósságok rendezésére, a döntéshozó szervekkel kapcsolatos pontosításokat tett, és véget vetett annak a feltételnek alapítványok esetén, hogy csak közérdekű célra alapíthatóak (lásd EMMI 2014).

A civil szervezeteket érintő legújabb jogszabályokat hazai és nemzetközi körökben is tiltakozás fogadta. **A 2017. évi LXXVI. törvény a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról kimondja, hogy az évente több mint 22,200 EUR nemzetközi támogatást (ide nem értve az uniós támogatásokat) kapott egyesületeknek és alapítványoknak kötelező külföldről támogatott szervezatként regisztrálniuk és**

kommunikálniuk.¹³ Az 2018. évi VI. törvény egyes törvényeknek a jogellenes bevándorlás elleni intézkedésekkel kapcsolatos módosításáról a migrációs kérdésekkel foglalkozó civil szervezetek számára okozott nehézségeket. Az új szabályok értelmében magánszemélyek és szervezetek büncselekményt követnek el, ha elősegítik és támogatják az „jogellenes bevándorlást”, azaz szervező tevékenységet folytatnak annak érdekében, hogy olyan menedékkérőnek segítsenek menedékjogi eljárást kezdeményezni, aki hazájában vagy olyan más országban, amelyen keresztül érkezett, nincs üldözésnek kitéve; vagy az országba jogellenesen belépő vagy jogszerűtlenül tartózkodó személynek segítenek tartózkodási jogcímet szerezni.¹⁴

Új jogszabályok változtatták meg a szociális szövetkezetek jogi formáját is. A 2013. évi CCLII. törvény egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról lehetővé tette intézményi tagok (önkormányzati, nemzetiségi önkormányzati vagy karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezeti tagok) részvételét a szövetkezetekben. **Legújabban a 2016. évi CXLV. törvény egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról kötelezővé tette ezen intézményi tagok részvételét.** Azok a szociális szövetkezetek, amelyek nem rendelkeznek intézményi taggal, for-profit vállalkozásokká válhatnak, vagy – ha közhasznú státuszuk van – nonprofit gazdasági társaságokká. Edmiston és Aro (2016) szerint ez a jogszabály lehetővé tette a helyi önkormányzatok számára, hogy bérbe adjanak eszközöket és erőforrásokat a szociális szövetkezeteknek, amelyeknek tagjai, illetve lehetőséget biztosít a közfoglalkoztatottak számára, hogy „kilépjenek” az állami foglalkoztatási programokból. A törvény azonban a szervezetek demokratikus irányításának és autonómiájának aláásásához is vezethet (Edmiston és Aro 2016). G. Fekete és Lipták (2014: 141) kritikája alapján a helyi önkormányzatok tagi szerepének erőltetése jelentős mértékben visszavetheti a szociális gazdaság fejlődését a vidéki területeken.

A közfoglalkoztatás, avagy a közmunka, egy többnyire önkormányzatok által koordinált és biztosított speciális munkaviszonyt jelent, amelynek célja a munkaerőpiacról kirekesztett hátrányos helyzetű emberek munkanélküliségének csökkentése. A közfoglalkoztatási programok az 1990-es évek óta a szociálpolitika részét képezik, de a jelenlegi kormány 2010 óta kiterjesztette használatukat (Edmiston és Aro 2016). Az ilyen programok komoly kritikát kaptak számos kérdés tekintetében, mint például a minimálbér alatti fizetés, alacsony munkahelyi biztonság, klientelizmus, rossz életszínvonalat eredményező munkakörülmények és az elsődleges munkaerőpiacra való kilépési ráta alacsony szintje (részletes elemzésért lásd Bakó *et al.* 2014, Edmiston és Aro 2016, Molnár *et al.* 2017). A szociális szövetkezetek összekapcsolása a közmunkával a legújabb kutatási eredmények alapján problematikus (Molnár *et al.* 2017). A szociális szövetkezetek még jobban marginalizálhatják tagjaikat sérülékenységük magas szintje és a hatalom konszolidációja miatt (Edmiston és Aro 2016).

---

¹³ A jelentés készítésének időpontjában érvényes árfolyam alapján (1 EUR = 323 HUF).

¹⁴ Ezeket a jogszabályokat említi az emberi jogok védelmét célzó szervezetek diszkreditálásának példájaként a 2018. július 4-i a jelentés a Tanácsot az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikke (1) bekezdésének megfelelően az Unió alapértékeinek Magyarország általi súlyos megsértése egyértelmű veszélyének megállapítására felszólító javaslatról (2017/2131(INL)) az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság által (lásd Sargentini 2018).

A törvény kiváltotta szakmai szervezetek tiltakozását (lásd SzoSzöv 2016). 2014-ben a 2490 szociális szövetkezet közül 105 szövetkezet szerveződött a közfoglalkoztatás alapjain (Soltész 2015). Azonban a törvényi változások miatt ez ma már az összes szervezetre vonatkozó norma.

3. táblázat: A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formáinak jogi fejlődése Magyarországon

Társadalmi vállalkozás típus	Vonatkozó jogi szöveg
Egyesület és alapítvány (civil szervezet)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1987. évi 11. törvényerejű rendelet: alapítványok jogi formájának rehabilitálása ➤ 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról: lehetővé tette az egyesülés szabadságát ➤ 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (Civil tv.): A korábban különálló jogszabályok egyesítése, új szabályok létrehozása a civil szervezetek működésére vonatkozóan ➤ 2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról (Cnytv.): a civil szervezetek nyilvántartásba vételének és működésének reformja ➤ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.): az új civil Törvény és más törvények harmonizálása az új Polgári Törvénykönyvvel ➤ 2017. évi LXXVI. törvény a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról: külföldi adományozókkal rendelkező civil szervezetek számára külföldről támogatott szervezetekként regisztrálás kötelezővé tétele
Nonprofit gazdasági társaság	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1993. évi XCII. törvény a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról: közhasznú társaságok létrehozása ➤ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról: a nonprofit gazdasági társaságok létrehozása ➤ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.): a közhasznú társaságok megszüntetése ➤ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.): a nonprofit gazdasági társaságok működésének reformálása

<p>Szövetkezet és szociális szövetkezet</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről: megújította a jogi formát, így jobban hasonló a hagyományos vállalkozásokhoz ➤ 2000. évi CXLI. törvény az új szövetkezetekről: a jogi forma ismételt megújítása ➤ 2006. évi X. törvény a szövetkezetekről: a szociális szövetkezetek létrehozása ➤ 2013. évi XLI. törvény a szociális szövetkezetekkel összefüggésben egyes törvények, továbbá a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó egyes törvények módosításáról: lehetővé tette az önkormányzatok, a nemzetiségi önkormányzatok vagy egyes jótékonyági szervezetek tagságát ➤ 2016. évi CXLV. törvény egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról: kötelezővé tette az önkormányzatok, a nemzetiségi önkormányzatok vagy egyes jótékonyági szervezetek tagságát
<p>Hagyományos vállalkozás</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról: a vállalatok létrehozásának, működésének és bezárásának szabályozása ➤ 1989. évi XIII. törvény a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról: az állami vállalatok gazdasági társaságokra való átalakulásának szabályozása ➤ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról: a vállalatok újradefiniálása ➤ 2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről: szabályozza az egyéni vállalkozásokat
<p>Egyházi szervezet</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról: az egyházak működésének szabályozása ➤ 2011. évi C. és CCVI törvény és a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról: átvette a korábbi szabályozás helyét
<p>Közhasznú szervezet</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről (közhasznúsági törvény): a közhasznú és kiemelten közhasznú státusz létrehozása ➤ 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (Civil tv.): a közhasznú státusz megújítása, a kiemelten közhasznú státusz megszüntetése

2.3. Fiskális keret

A jogi keretekhez hasonlóan a magyarországi társadalmi vállalkozások fiskális kerete továbbra is széttörédezett: **különböző adókedvezmények, előnyök vagy mentességek vonatkoznak a közhasznú szervezetként működésre, és kapcsolódhatnak a különböző jogi formákhoz is.** A továbbiakban e jelentés felsorolja a különböző kategóriákra vonatkozó releváns információkat (az alapítványokra, egyesületekre, nonprofit gazdasági társaságokra és szociális szövetkezetekre fókuszálva, majd a közhasznú státuszt részletezve).¹⁵

Az egyesületek és alapítványok (civil szervezetek) számára elérhetőek bizonyos adó- és járulékkedvezmények és mentességek. Mint minden szervezet, jogi formájuktól függetlenül az egyesületek és alapítványok is mentesülnek az általános forgalmi adó (ÁFA) fizetési kötelezettsége alól, ha valamilyen sportolással, szociális ellátással, iparművészettel, bölcsődei ellátással, felnőttképzéssel stb. kapcsolatos tevékenységet végeznek (tárgyi adómentesség a 2007. évi az általános forgalmi adóról szóló CXXVII. törvény szerint).¹⁶ Ha a civil szervezet közhasznú státusszal nem rendelkezik és vállalkozási tevékenységből származó bevétele az adóévben legfeljebb 10 millió forint (kb. 31,000 EUR), illetve nem haladja meg az adóévben elért összes bevétel 10%-át, akkor mentes a társasági adófizetési kötelezettség alól (TAO – 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról). Az egyesületek és alapítványok teljes (személyes) illetékmentességben is részesülnek, azaz nem kell illetékeket fizetniük, amennyiben nem folytatnak vállalkozási tevékenységet (1990. évi XCIII. törvény az illetékekről). Ezen kívül mentesülnek a helyi iparűzési adó alól (vállalkozási tevékenység esetén azon a településen, ahol a székhelyük van). Nem kell a civil törvényben meghatározott minimális pénzügyi hozzájárulást nyújtani alapításukkor (bár az alapítványok esetében az alapítónak biztosítania kell a szükséges összeget a működés megkezdéséhez). Az alapítványok és egyesületek bírósági regisztrációja ingyenes. Emellett az egyesületek és alapítványok mentesülnek a gépjárműadó, a helyi adók (1990. évi C. törvény a helyi adókról), valamint az építmény- és telekadó alól, amennyiben ezeket az erőforrásokat az alapító dokumentumokban meghatározott alapvető tevékenységekre használják.

Az egyesületek és alapítványok előnyöket élveznek bizonyos típusú költségek tekintetében is. A bérköltségeket illetően az alapítványok, egyesületek vezető tisztségviselőinél csak akkor keletkezik adó- és járulékfizetési kötelezettség, ha a szervezettől kapott jövedelmük eléri a minimálbér 30 százalékát, vagy ha munkaszerződésük van (így jogosultak a társadalombiztosításra). Továbbá nem kell szakképzési hozzájárulást fizetniük.

A 2005. évi a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló LXXXVIII. törvény értelmében az egyesületek és alapítványok fogadhatnak önkénteseket. Az önkéntesnek nyújtott,

---

¹⁵ Ez a fejezet a NIOK (2012), Tóth (2012), EMMI (2014), Drahos *et al.* (2017), OFA (2017a), NAV (2017) és Grants Europe (2018) információi alapján készült.

¹⁶ Az alanyi adómentes státusz akkor lehetséges, ha a szervezet éves árbevétele nem éri el a törvényben előírt határértéket (jelenleg 8 millió forint, azaz mintegy 25,000 EUR) (Grants Europe 2018). Ez igaz minden szervezetre, nem csak a potenciális társadalmi vállalkozásokra.

ellenszolgáltatásnak nem minősülő – az önkéntes tevékenységből eredő költségek fedezésére szolgáló és az önkéntesség minimális pénzügyi elismerését jelentő (pl. munkaruházat, utazás, szállás, biztosítás, képzés stb.) – juttatás mentes a személyi jövedelemadó fizetésétől (1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról).

A közhasznú, illetve cél szerinti tevékenység érdekében felmerült reprezentációs és üzleti ajándék költsége mentes az adó alól abban az esetben, ha az összes költség 10 százalékát, és legfeljebb az adóévre elszámolt éves összes bevétel 10 százalékát nem haladja meg. Azonban az üzleti ajándékok közül csak azok vehetők figyelembe, amelyeknek az értéke a minimálbér 25 százalékát nem haladja meg. Egyesületben a tagok számára a szervezet céljával összefüggésben nyújtott szolgáltatás értéke, és az önszervező egyesület által nyújtott szociális segély adómentes.

A szociális szervezetekre szintén vonatkoznak bizonyos adókedvezmények és mentességek. Az ebben a jogi formában működő szervezetek is ÁFA-mentességet kaphatnak bizonyos tevékenységek alapján. A társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvény alapján nem kell társasági adót fizetniük a nem vállalkozási alapú bevételeik után (pl. egyes közhasznú tevékenységekhez kapcsolódóan). A szociális szervezetek közösségi alapot hozhatnak létre nyereségükből, hogy fedezzék a tagok és hozzátartozók számára nyújtott kifizetések költségeit, különösen a társadalombiztosítási járulékokat, az élelmiszer-hozzájárulásokat, az oktatási támogatást, stb. A szociális szervezetek e közösségi alap 6.5%-át adókedvezményként vehetik igénybe. A vonatkozó jogszabályok nem határoznak meg az alapításukra minimális pénzügyi hozzájárulást sem. A szociális szervezetek bírósági regisztrációja ingyenes.

A bérköltségek tekintetében a szociális szervezetek vezető tisztségviselői biztosítva akkor lesznek, és adófizetési kötelezettség akkor keletkezik, ha a szociális szervezetektől az adott hónapban megszerzett jövedelmük eléri a minimálbér 30 százalékát, és ha munkaviszonnyal rendelkeznek. **Tagi munkavégzési (sui generis) jogviszonyt létesíthet a szociális szervezet tagja,** aki legalább három hónapja nyilvántartott álláskereső, vagy aki legalább három hónapja közfoglalkoztatási jogviszonyban áll. Ilyen esetben munkájának ellentételezése történhet pénzben, az összeget 15 százalék személyi jövedelemadó és 10 százalék nyugdíjjárulék fizetési kötelezettség terheli. A munka természetben történő ellentételezése adómentes (ekkor a munkavállalók a tagok által közösen megtermelt javakat kapják meg). Adómentes továbbá a készétel vásárlására felhasználható utalvány formájában adott juttatás (az utalvány nem haladhatja meg a minimálbér 25 százalékát havonta). A szociális szervezet e tagok után havonta egészségügyi szolgáltatási járulékot köteles fizetni, bár 4 éves (csökkenő) kedvezményt kap. A szociális szervezetnek nem kell szakképzési hozzájárulást fizetnie.

A nonprofit gazdasági társaságok bizonyos adókedvezményekkel és mentességekkel rendelkeznek a jogi formájukhoz kapcsolódóan. Szintén ÁFA-mentességet kaphatnak bizonyos tevékenységek alapján. A társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvény alapján nem kell társasági adót fizetniük a nem vállalkozási alapú bevételeik után (pl. egyes közhasznú tevékenységekhez kapcsolódóan). Ugyanakkor a nonprofit gazdasági

társaság egy típusa (nonprofit kft.) esetében a szervezet alapításához szükséges minimális tőke 3 millió forint (9,300 EUR), a nonprofit részvénytársaságok esetében pedig 5 millió forint (15,500 EUR). A nonprofit gazdasági társaságok (kivéve a nonprofit részvénytársaságokat) bírósági regisztrációja ingyenes. Amennyiben közhasznú státuszúak, a közhasznúsági rendelkezések szabályozzák ezeket a vállalkozásokat. Ebben az esetben a nonprofit gazdasági társaságoknak nem kell adót fizetniük a közhasznú tevékenységük után, továbbá mentesek a helyi iparűzési adó alól.

A közhasznú szervezetek számos fiskális kedvezményre jogosultak. Az egyesületek, alapítványok, nonprofit gazdasági társaságok és szociális szövetkezetek mindegyike elérheti ezt a jogosultsági státuszt a fenti (a 2.2. fejezetben leírt) kritériumok alapján.

A közhasznú szervezetek mentesülnek az ÁFA megfizetése alól a törvényben felsorolt esetekben (pl. egyes jóléti szolgáltatások nyújtásakor). Nem kell társasági adót fizetniük, ha a vállalkozási bevételük nem éri el az összes bevétel 15%-át, és nem haladja meg a 10 millió forintot (kb. 31,000 EUR). Teljes illetékmentességet is élveznek, ha nem fizettek társasági adót az előző évben.

A közhasznú szervezetek szintén részesülnek kedvezményekben, ha bizonyos kifizetéseket végeznek magánszemélyek felé, mivel az alábbiak mentesek a SZJA alól: a létesítő okiratban rögzített közhasznú célhoz kapcsolódva magánszemély számára természetben nyújtott bevétel (pl. kultúra és internet utalvány, iskolakezdési támogatás, helyi bérlet, üdülési csekk, iskolarendszerű képzés, egészségpénztár és öngondozó pénztár, önkéntes nyugdíjpénztár); a minimálbér 50%-áig a közhasznú céllal összhangban készpénzben fizetett juttatás; a magánszemély részére tanulmányokra, kutatásra, külföldi tanulmányútra adott ösztöndíj; vagy a közhasznú alapítványok esetében hátrányos helyzetűek részére szociális segély. Közhasznú szervezet szintén fogadhat önkéntest közhasznú tevékenységével kapcsolatban. Nem kell szakképzési hozzájárulást fizetnie.

A társasági adó törvény a közhasznú szervezeteknek és egyházi szervezeteknek adott támogatást tekinti adománynak. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a kifejezetten a közhasznú szervezetek számára történő adományozás feljogosítja az adományozókat társasági adókedvezmény igénybevételére. A támogatott szervezetek igazolásokat adnak ki az adományozásról, amely csökkenti az adózás előtti eredményt az adomány értékének 20 százalékaival egy adomány esetén, és további 20 százalékkal tartós adományozási szerződés esetén. Az áruk és szolgáltatások közhasznú célú adományozása szintén ÁFA-mentes.

4. táblázat: A társadalmi vállalkozások lehetséges jogi formáinak adókedvezményei/előnyei/mentességei

	Egyesület	Alapítvány	Nonprofit gazdasági társaság	Szociális szövetkezet
Közhasznúság	legalább 2 évig tartó működés	legalább 2 évig tartó működés	már alapításukkor kérhetik a közhasznú státuszba sorolásukat	már alapításukkor kérhetik a közhasznú státuszba sorolásukat
SZJA mentesség egyes kifizetések esetén	igen	igen	ha közhasznú	ha közhasznú
TAO mentesség	igen	igen	ha közhasznú	ha közhasznú
Helyi adó mentesség	igen	igen	ha közhasznú	nem
Gépjárműadó mentesség	igen	igen	nem	nem
Iparűzési adó mentesség	igen	igen	ha közhasznú	ha közhasznú
Építmény- és telekadó mentesség	igen	igen	nem	nem
Illetékmentesség	igen	igen	ha közhasznú	ha közhasznú
Alapítás illetékmentessége	igen	igen	igen	igen
Szakképzési hozzájárulás mentessége	igen	igen	ha közhasznú	igen
Önkénteseket fogadhat	igen	igen	ha közhasznú	ha közhasznú
Tagi munkavégzést biztosíthat	nem	nem	nem	igen

3

FELTÉRKEPEZÉS

Magyarországon a társadalmi vállalkozásokat egyetlen definíció, jogi forma vagy hivatalos adatbázis nem fedi teljesen le. Ezért a jelen kutatás nem tudja meghatározni a szektor méretét, bár a rendelkezésre álló adatok alapján tehet következtetéseket. Korábbi kutatások alapján a társadalmi vállalkozások különböző jogi formákkal, tevékenységi területekkel, regionális megoszlással, bevételi forrásokkal, humán erőforrás jellemzőkkel és irányítási modellekkel rendelkeznek. A jelen kutatás során elemezett statisztikai adatok megerősítik ezt, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisában található potenciális társadalmi vállalkozások különféle területeken vannak jelen – különösen a szabadidő és hobbi, kultúra, sport, oktatás, szociális ellátás, gazdaságfejlesztés és településfejlesztés területén. Különböző bevételi struktúráik központi vagy önkormányzati állami támogatásból, magántámogatásból, az alap- vagy közhasznú tevékenységek bevételeiből, gazdálkodási bevételektől és egyéb bevételekből állnak. Leggyakrabban Közép-Magyarországon és ezen belül a fővárosban működnek, gazdasági relevanciájuk a teljes GDP-hez viszonyítva – a szociális szervezeteket nem számítva – 2.1% körüli.

3.1. A társadalmi vállalkozások mérése

Hivatalos adatbázis hiányában kétféle adatforrásra támaszkodhatnak a kutatók a társadalmi vállalkozások számának becslésekor: (1) a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisára és egyéb adatforrásokra (pl. OPTEN Kft.) egyes jogi formákról, mint pl. az egyesületek, alapítványok, nonprofit gazdasági társaságok és szociális szövetkezetek; valamint (2) a kifejezetten társadalmi vállalkozásokkal foglalkozó különböző támogatási programok, fejlesztő szervezetek, korábbi kutatások adataira (Kiss 2018).¹⁷ A korábbi kutatások és adminisztratív nyilvántartások számos becslést tettek lehetővé a társadalmi vállalkozások szektorának méretére vonatkozóan. A különféle forrásokból származó adatok azonban eltérnek a különböző definíciók és kritériumok miatt.

Az első kapcsolódó kutatás becslése alapján (G. Fekete és Solymár 2004) 2002-ben 150-200 szociális vagy közösségi vállalkozásokhoz kapcsolódó projekt működött Magyarországon. Petheő (2009) doktori disszertációjában 500-600 szervezetet tekintett a KSH nonprofit regiszterének elemzése alapján a társadalmi (szociális) vállalkozás kategóriájába tartozónak. A 2016-os SEFORIS kutatás 122 társadalmi vállalkozást elemzett Magyarországon (Huysentruyt és Stephan 2017). **A SEFORIS kutatáshoz kapcsolódva a kutatók 300-400 szervezet közé tették a társadalmi vállalkozások számát (Etchart et al. 2014).**¹⁸

A mostanáig legfrissebb átfogó, kifejezetten a társadalmi vállalkozásokat vizsgáló kutatást 2017-ben végezte el a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kara az OFA megbízásából. A kutatás címe Alapkutatás a társadalmi vállalkozások működéséről (G. Fekete et al. 2017b). A bizonyos kritériumok alapján (minimum 500,000 HUF (1,550 EUR) bevétel és 1 fő foglalkoztatott) társadalmi vállalkozásnak tekintett alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok száma 2015-ben együttesen 9,716 volt a KSH adatai alapján. A kutatás társadalmi vállalkozásnak tekintette továbbá a szociális szövetkezeteket (2015-ben 2,681 szervezet) és bizonyos egyházi szervezeteket (2015-ben 617 elsődlegesen közfeladatot ellátó belső egyházi jogi személy). A kutatás 220 szervezet által kitöltött kérdőíves felmérés révén vizsgálta a szektort.

2018-as adatok alapján 212 szervezet (110 szociális szövetkezet, 40 nonprofit gazdasági társaság, 35 egyesület, 26 alapítvány és 1 egyházi szervezet) kapta meg a PiacTárs online előminősítő rendszerében a társadalmi vállalkozás minősítést, amelyet az IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft. ad ki – lásd a 4. fejezetet. Az IFKA a GINOP 5.1.3-16 és 5.1.7-17 társadalmi vállalkozások támogatását célzó felhívásokra pályázó szervezetek (egyesületek, alapítványok, nonprofit gazdasági társaságok, szociális szövetkezetek és egyházi szervezetek) projektterveit minősíti. A

---

¹⁷ Az OPTEN Kft. Céginformációs adatbázisa több adatforráson alapul: Céglépcső, IM Országos Cégnilvántartó és Céginformációs Rendszer (OCCR), NAV adatok, Igazságügyi Minisztérium. Lásd: <https://www.opten.hu/ceginformacios-szolgalatasok/cegtar-alap>

¹⁸ A SEFORIS kutatás olyan szervezeteket tekint társadalmi vállalkozásnak, melyek megfelelnek az alábbi kritériumoknak: (1) a szervezetnek valamilyen olyan jövedelemtermelő tevékenységet kell folytatnia, amely magában foglalja termékek/szolgáltatások értékesítését; (2) a szervezetnek társadalmi küldetéssel kell rendelkeznie; (3) a szervezetnek legalább egy teljes munkaidős munkavállalóval egyenértékű alkalmazottat kell foglalkoztatnia (Huysentruyt és Stephan 2017).

pályázó szervezeteknek meg kell felelniük ezeknek a feltételeknek: a szervezet társadalmi céljai megfelelnek a követelményeknek (foglalkoztatás és esetlegesen más társadalmi problémák megoldása is); az üzleti célok segítik a szervezet hosszú távú fenntarthatóságának erősítését és a nyereség visszaforgatását; és törekszik a regisztrált álláskereső, hátrányos helyzetűek vagy a megváltozott munkaképességűek segítésére.¹⁹

A Központi Statisztikai Hivatal minden nonprofit szervezetet és szociális szövetkezetet tartalmazó adatai ettől eltérő számokat adnak.²⁰ Míg minden aktív²¹ szociális szövetkezet társadalmi vállalkozásnak tekinthető definíció szerint, addig ez nem igaz minden, a KSH adatbázisában szereplő nonprofit szervezetre, mivel nem minden nonprofit szervezet végez üzleti tevékenységeket, vagy rendelkezik kifejezett társadalmi célokkal. Az összes nonprofit jogi formából főként az alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok minősülhetnek társadalmi vállalkozásnak – mivel a közalapítványok állami alapítókkal rendelkeznek, míg az érdekképviselői szervezetek más funkciókat látnak el (KSH 2018). A gazdasági dimenzióban a nonprofit szervezetek akkor minősültek társadalmi vállalkozásnak, ha az értékesítési bevételeik aránya az összes bevétel legalább 25%-át tette ki.²²

A rendelkezésre álló adatforrásokkal nem lehet meghatározni a kifejezett társadalmi céllal rendelkező nonprofit szervezetek pontos számát. Azonban a végzett tevékenység típusok vizsgálata nyújthat megoldást. A 122 szervezetet vizsgáló SEFORIS (2016) kutatás alapján a magyarországi társadalmi vállalkozások tipikusan bizonyos szociális szektorokba tartoznak, nevezetesen a szociális szolgáltatások (27%), fejlesztés és lakhatás (24%), egészségügy (12%), környezetvédelem (9%), kultúra, szabadidő (9%), a jog, képviselő és politika (5%), az üzleti és szakmai tevékenységek (4%), valamint egyéb tevékenységek (3%) körébe.²³ Ugyanakkor a legfrissebb, KSH-adatokon alapuló kutatásban (G. Fekete *et al.* 2017b) a társadalmi vállalkozások szintén megjelenhetnek minden területen, a legtöbb szervezet a 220 szervezetet tartalmazó kérdőíves mintában (egy szervezet több területet választhatott a kérdőívben) az oktatás (36%), szociális ellátás (34%), kultúra (34%), szabadidő, hobbi (27%), településfejlesztés (27%),

---

¹⁹ Az előminősítő rendszer adatai Jakab Áronnal, az IFKA vezető társadalmi vállalkozás szakértőjével készített interjú alapján alapulnak, aki a kért információ biztosításával nagymértékben segítette a kutatást.

²⁰ A KSH jelen jelentésben bemutatott adatai nem nyilvánosak, csak adatigénylés révén voltak hozzáférhetőek. A kutatás adatait kérésünkre Sebestény István, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Életminőség-statisztikai főosztályának vezető főtanácsosa biztosította, aki nagymértékben segítette a kutatást azzal, hogy adatokat szolgáltatott a fejezet főbb témaköreire a nonprofit szervezetek adatbázisából (az alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok tekintetében) és a gazdasági szervezetek regiszteréből (a szociális szövetkezetek tekintetében).

²¹ A KSH-tól kapott adatok alapján a szociális szövetkezetek az adott évben (pl. 2016-ban) aktívnak minősültek, amennyiben alapítási évük vagy az adott, vagy az azt megelőző évek egyike volt, és megszűnési évük nem volt, vagy az adott évet követő évek egyike volt.

²² Értékesítési bevétel alatt értendő – a KSH besorolása szerint – az alap- és közhasznú tevékenység bevétele, azaz (1) állami, önkormányzati szervektől szolgáltatási, megbízási ár-, díj- és értékesítési bevétel; vagy (2) egyéb jogi és magánszemélyektől szolgáltatási, megbízási ár-, díj- és értékesítési bevétel; valamint (3) vállalkozási bevétel, bérleti díjak, és tárgyi eszköz értékesítése.

²³ A SEFORIS (2016) kutatás a nemzetközi ICNPO besorolást használja, amely a következő kategóriákat tartalmazza: kultúra és szabadidő; oktatás és kutatás; egészségügy; szociális szolgáltatások; környezetvédelem; fejlesztés és lakhatás; jog, érdekképviselő és politika; jótékonyági közvetítés és önkéntesség elősegítése; nemzetközi kapcsolatok; vallás; üzleti és szakmai szövetségek, szakszervezetek; máshová nem sorolt, egyéb tevékenységek.

gazdaságfejlesztés (24%) és környezetvédelem (23%) területén tevékenykedik.²⁴ A KSH adatbázisában lévő nonprofit szervezetek összehasonlítása a fenti kutatásokból származó adatokkal azt mutatja, hogy a társadalmi vállalkozások minden szektorban megjelenhetnek. Ezért a következő oldalakon tárgyalt becslések a KSH adatbázisában szereplő tevékenységek összes területét figyelembe veszik.²⁵

Összességében 15,855 szervezet működött 2016-ban, amelyek a gazdasági kritériumok alapján potenciális társadalmi vállalkozásnak tekinthetők (az értékesítési tevékenységből származó bevételük az összbevétel legalább 25%-át tette ki), beleértve 2,980 szociális szövetkezetet, 2,495 alapítványt (az összes alapítvány 12.7%-a), 8,226 egyesületet (az összes egyesület 23.9%-a) és 2,154 nonprofit gazdasági társaságot (az összes nonprofit gazdasági társaság 66.9%-a).²⁶ Ha az állami, önkormányzati²⁷ szervektől szolgáltatási, megbízási ár-, díj- és értékesítési bevételként szerzett alaptevékenység bevételeit nem vesszük figyelembe a 25%-os értékesítési bevétel meghatározásakor, a szám némileg csökken. Ebben az esetben az adatbázisban 2,313 alapítvány (az összes alapítvány 11.8%-a), 7,641 egyesület (az összes egyesület 23.9%-a) és 2,009 nonprofit gazdasági társaság (az összes nonprofit gazdasági társaság 66.9%-a) marad, mely nem jelent jelentős csökkenést.

---

²⁴ A KSH adataiban a nonprofit szervezetek elsődleges tevékenységi területei a nemzetközi osztályozás (ICNPO) szerint jelennek meg egy fordítókulcsot alkalmazva: a 12 ICNPO-kategória helyett a KSH 18 kategóriát alkalmaz, amelyek mindegyike az ICNPO kategóriáiba sorolható: szabadidő, hobbi; kultúra; sport; oktatás; szociális ellátás; gazdaságfejlesztés; településfejlesztés; kutatás; környezetvédelem; egészségügy; vallás; nemzetközi kapcsolatok; polgárvédelem, tűzoltás; jogvédelem; közbiztonság védelme; többcélú adományosztás, támogatás; politika; szakmai, gazdasági érdekképviselet. A fordítási kulcs magyarul elérhető itt: http://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/nszor/icnpo_nszor16_forditokulcs.pdf

²⁵ A különböző kutatási eredményeket figyelembe véve nem lehet egyértelműen azt állítani, hogy a társadalmi vállalkozások csak bizonyos tevékenységi területeken működnek; az ilyen korlátozás nem mutatja a társadalmi vállalkozások tényleges számát. Továbbá közhasznú szervezetek – amelyek definíció szerint rendelkeznek releváns társadalmi célokkal – is megjelennek minden tevékenységi területen. Ezért az adatokat nem szűrjük tevékenységi területek szerint. Emiatt az alábbi elemzés túlbecsülheti a potenciális társadalmi vállalkozások számát, mivel csak a gazdasági dimenziót tekinti kritériumnak, nem veszi figyelembe a társadalmi és irányítási dimenziót, továbbá kizárja a hagyományos vállalkozásokat, a hagyományos szövetkezeteket és az informális társadalmi vállalkozásokat – az adatok korlátait az olvasóknak a teljes fejezetben szem előtt kell tartaniuk.

²⁶ Az összes nonprofit szervezet vonatkozásában 2016-ban 19,545 alapítvány, 34,470 egyesület vagy más társas szervezet (pl. szövetség) működött, a nonprofit gazdasági társaságok száma pedig 3,220 volt. Az összes nonprofit szervezet száma 2016-ban kb. 61,600 volt (KSH 2018).

²⁷ Itt meg kell említeni, hogy a állami, önkormányzati szervektől szolgáltatási, megbízási ár-, díj- és értékesítési bevétel (a statisztikában az alaptevékenység bevételehez kapcsolódik) gyakran olyan a szervezetek által nyújtott szolgáltatásokból származnak, amely szolgáltatásokat egyébként pályázati támogatásokra való pályázás segítségével nyújtanak (amit a statisztika állami támogatásnak tekint), így az állammal való szerződés-kötés és az állami támogatás közötti vonal elmosódik.

5. táblázat: A különböző gazdasági kritériumok alapján potenciális társadalmi vállalkozások száma és aránya (N, %) (2016)

Társadalmi vállalkozási forma	Összes szervezet		25% értékesítési bevétel		25% értékesítési bevétel kizárva a központi és helyi állami forrásokat	
	N	%	N	%	N	%
Alapítvány	19,545	32.5%	2,495	15.7%	2,313	15.5%
Egyesület	34,470	57.2%	8,226	51.9%	7,641	51.1%
Nonprofit gazdasági társaság	3,220	5.3%	2,154	13.6%	2,009	13.4%
Szociális szövetkezet	2,980	4.9%	2,980	18.8%	2,980	19.9%
Összesen	60,215	100%	15,855	100%	14,943	100%

Forrás: KSH adatok

A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások összesen 72,642 foglalkoztatottal rendelkeznek,²⁸ és 2,328.3 millió eurós forgalmat bonyolítanak le, ami a GDP 2.1%-ának felelt meg 2016-ban. A különböző jogi formákat tekintve a 2,154 nonprofit gazdasági társaság 57,435 munkavállalót foglalkoztat, és összes bevétele 1,563.4 millió euró, míg a 2,495 alapítványnak 5,197 munkavállalója van, és 181.6 millió eurós összbevétellel rendelkeznek, a 8,226 egyesület pedig csak 10,010 munkavállalót foglalkoztat, és 583.3 millió eurós összbevétele van. Így a nonprofit gazdasági társaságok – bár számukat tekintve kevesebben vannak – jelentősen több alkalmazottal és nagyobb összegű bevételekkel rendelkeznek, mint az alapítványok vagy egyesületek. Ezek az adatok alátámasztják a szektor polarizációját az alulról szerveződő civil szervezetek és az államközeli nonprofit szervezetek között humán és pénzügyi erőforrások tekintetében (lásd az 1.1. fejezetet). A szociális szövetkezetek tekintetében az OPTEN adatbázis szolgáltat foglalkoztatási adatokat, ahol 2016-ban csak 2,238 szociális szövetkezet szerepelt. Az adatbázis szerint az összes munkavállaló létszáma 4,094 volt (azonban csak 1,612 szervezetre vonatkozóan álltak rendelkezésre adatok, így hiányos képet mutatnak).

A 2012-től 2016-ig terjedő adatokat tekintve összesen nőtt a szervezetek száma és a teljes éves bevétel/forgalom, míg a munkavállalók száma nem változott. Azonban ilyen típusú adatokhoz való hozzáférés a szociális szövetkezetek esetében megváltoztathatja a képet. Az alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok száma 2012-2016 között stabil maradt, de a szociális szövetkezetek száma 2012-ben 349 szervezetről 2016-ban 2,980 szervezetre nőtt, valószínűleg a széles körű állami finanszírozási lehetőségek miatt. Az alapítványok esetében csökkent a foglalkoztatottak száma, míg az egyesületek és a nonprofit gazdasági társaságok

²⁸ A nonprofit szektor munkavállalóinak száma 2016-ban 154 ezer volt, ebből 90,000 volt teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló; 41,000 részmunkaidős és nem teljes munkaidőben foglalkoztatott és 23,000 ember volt közmunkás. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak 66%-át nonprofit gazdasági társaságok adták, mások egyesületekben vagy alapítványokban dolgoztak. Ezen túlmenően 2016-ban az önkéntesek számát 419,000-re becsülték (lásd a KSH 2018 adatait).

esetében enyhe növekedés tapasztalható. Ami az évek során elért bevételeket illeti, az alapítványok esetében némileg csökkent, míg az egyesületeknél nőtt, bár a leglátványosabb változás a nonprofit gazdasági társaságok nagy növekedése volt.

6. táblázat: A szervezetek, munkavállalók száma és éves bevételek/forgalom a 25%-os értékesítési bevétel kritérium alapján potenciális társadalmi vállalkozások esetében (2012-2016)

Alapítvány

Év	Szervezetszám	Munkavállalók száma	Éves bevétel (millió HUF)	Éves bevétel (millió EUR)
2012	2,818	6,721	61,664	190.5
2013	2,623	5,416	55,954	172.9
2014	2,565	6,114	58,121	179.5
2015	2,581	5,549	54,236	167.5
2016	2,495	5,197	58,788	181.6

Egyesület

Év	Szervezetszám	Munkavállalók száma	Éves bevétel (millió HUF)	Éves bevétel (millió EUR)
2012	8,304	9,311	144,421	446.1
2013	7,945	9,630	139,534	431.0
2014	8,154	10,395	145,330	449.0
2015	8,095	9,670	151,472	467.9
2016	8,226	10,010	188,815	583.3

Nonprofit gazdasági társaság

Év	Szervezetszám	Munkavállalók száma	Éves bevétel (millió HUF)	Éves bevétel (millió EUR)
2012	1,815	56,712	284,558	879.1
2013	1,874	50,672	339,849	1,049.9
2014	2,053	64,608	566,780	1,750.9
2015	2,118	62,169	576,267	1,780.2
2016	2,154	57,435	506,084	1,563.4

Szociális szövetkezet

Év	Szervezetszám	Munkavállalók száma	Éves bevétel (millió HUF)	Éves bevétel (millió EUR)
2012	349	nincs adat	nincs adat	nincs adat
2013	1,561	nincs adat	nincs adat	nincs adat
2014	2,057	nincs adat	nincs adat	nincs adat
2015	2,550	nincs adat	nincs adat	nincs adat
2016	2,980	nincs adat	nincs adat	nincs adat

Összesen

Év	Szervezetszám	Munkavállalók száma	Éves bevétel (millió HUF)	Éves bevétel (millió EUR)
2012	13,286	72,744	490,642	1,515.7
2013	14,003	65,718	535,337	1,653.8
2014	14,829	81,117	770,231	2,379.4
2015	15,344	77,388	781,974	2,415.7
2016	15,855	72,642	753,686	2,328.3

Forrás: KSH adatok

3.2. Társadalmi vállalkozás jellemzők

A magyarországi társadalmi vállalkozások képe változatos a jogi formákra, a tevékenységi területekre, a területi és munkaügyi jellemzőkre, a bevételekre vagy az irányítási modellekre vonatkozóan is. Bár valóban reprezentatív adatok nem állnak rendelkezésre, az elérhető adatforrások alapján mindazonáltal megrajzolható a társadalmi vállalkozásoknak minősülő szervezetek képe. A következő fejezet az összes szociális szövetkezetre és a legalább 25% értékesítési bevétellel rendelkező nonprofit szervezetekre vonatkozó adatokat mutat be.

3.2.1. Tevékenységtípusok

A KSH adatbázisában potenciálisan megfelelő nonprofit szervezetek (25%-os értékesítési bevétellel rendelkező alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok) leggyakrabban a szabadidő, hobbi (25%), a kultúra (19.3%) és a sport (14.4%) tevékenységekre fókuszálnak. Az alapítványok inkább a kultúrára, az oktatásra és a szociális ellátásra összpontosítanak; az egyesületek elsősorban a kultúrával, a sporttal, a szabadidő, hobbi tevékenységekkel foglalkoznak; és a nonprofit gazdasági

társaságok a kultúrát, az oktatást, a szociális ellátást, a településfejlesztést és a gazdaságfejlesztést kezelik prioritásként.²⁹

7. táblázat: A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások tevékenységi területei (%) (2016)

Tevékenységi terület	Alapítvány	Egyesület	Nonprofit gazdasági társaság	Összesen (N)	Összesen (%)
Szabadidő, hobbi	3.1%	37.5%	2.8%	3,223	25.0%
Kultúra	25.9%	18.1%	16.3%	2,487	19.3%
Sport	3.4%	20.5%	3.8%	1,849	14.4%
Oktatás	24.0%	3.3%	10.2%	1,090	8.5%
Szociális ellátás	15.2%	3.5%	14.4%	979	7.6%
Gazdaságfejlesztés	2.3%	2.1%	20.8%	675	5.2%
Településfejlesztés	2.6%	2.8%	14.0%	602	4.7%
Kutatás	4.2%	2.7%	8.3%	508	3.9%
Környezetvédelem	4.5%	2.7%	5.2%	447	3.5%
Egészségügy	8.4%	1.6%	3.3%	415	3.2%
Vallás	2.5%	0.5%	0.1%	112	0.9%
Nemzetközi kapcsolatok	1.5%	0.9%	0.1%	110	0.9%
Polgárvédelem, tűzoltás	0.3%	1.1%	-	98	0.8%
Jogvédelem	0.8%	0.8%	-	94	0.7%
Közbiztonság védelme	0.5%	0.9%	0.3%	88	0.7%
Többcélú adományosztás, támogatás	0.5%	0.4%	0.0%	50	0.4%
Politika	0.0%	0.4%	0.1%	38	0.3%
Szakmai, gazdasági érdekképviselés	0.3%	-	0.1%	10	0.1%
Összesen	100.0%	100.0%	100.0%	12,875	100.0%

Forrás: KSH adatok

A KSH adatai más képet adnak a nonprofit jogi formában működő társadalmi vállalkozások elsődleges tevékenységi területeiről, mint a korábbi kutatások (pl. SEFORIS 2016, Fekete et al. 2017b, lásd a 3.1. fejezetet). A szociális ellátás, az oktatás

²⁹ A nonprofit szervezetek körében általánosságban a leggyakoribb tevékenységi terület a szabadidő, hobbi, kultúra, sport és az oktatás. Az alapítványok leginkább az oktatás (33.2%), a szociális ellátás (16%) és a kultúra (14.8%) területén aktívak, míg az egyesületek a szabadidő, hobbi (22.5%), a sport (19.7%), valamint a kultúra (14.7%) területén aktívak (KSH 2018: 2).

és az egészségügy jelentősebben szerepel a korábbi kutatásokban; míg a kultúra, a sport, a hobbi és a szabadidős tevékenységek aránya magasabb a KSH statisztikaiban.³⁰

A szociális szervezetek³¹ esetében a legjelentősebb tevékenységi területek a feldolgozóipar (17.5%); mezőgazdaság (15.4%); kereskedelem, gépjármű-javítás (13.2%); adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység (11.7%) és egyéb szolgáltatás (10.3%).

8. táblázat: A szociális szervezetek tevékenységi területei (N, %) (2016)

Tevékenységi terület	N	%
Feldolgozóipar	531	17.8%
Mezőgazdaság	459	15.4%
Kereskedelem, gépjármű-javítás	392	13.2%
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	349	11.7%
Egyéb szolgáltatás	308	10.3%
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	176	5.9%
Építőipar	169	5.7%
Szállás, vendéglátás	154	5.2%
Oktatás	108	3.6%
Humán-, egészségügyi szociális ellátás	88	3.0%
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	65	2.2%
Információ, kommunikáció	54	1.8%
Vízellátás, hulladékgyűjtés	47	1.6%
Szállítás, raktározás	33	1.1%
Ingatlanügylet	25	0.8%
Közigazgatás, védelem, kötelező TB	10	0.3%
Pénzügy, biztosítás	6	0.2%
Energia-ellátás	3	0.1%
Háztartási tevékenység, önellátás	2	0.1%
Bányászat	1	0.0%
Összesen	2,980	100.0%

Forrás: KSH adatok

³⁰ Ez a különbség azt jelezheti, hogy az értékesítési bevétel alapján bizonyos jogi formákról kapott statisztikai adatok mérsékelten mérik a potenciális társadalmi vállalkozásokat, mivel csak a gazdasági dimenziót tekintik kritériumnak, és nem korlátozzák a társadalmi dimenziót. Ugyanakkor a korábbi kutatások alá is becsülhetik a jelenséget.

³¹ Az ICNPO-n alapuló tevékenységi területekre vonatkozó adatok nem állnak rendelkezésre. A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR) vonatkozó adatai a NACE-vel, az Európai Közösségben a gazdasági tevékenységek statisztikai osztályozásával harmonizálnak.

A szervezetek társadalmi dimenziója elemzésének egyik módja a közhasznú státuszuk vizsgálata. A közhasznú szervezetek jogi szabályozása azonban megváltozott a 2011-es új civil törvényben; ez a státusz már nem a szervezetek társadalmi célját jelöli, hanem arra a tényre utal, hogy közfeladatokat látnak el. Egyértelműen észlelhető a törvény hatása a közhasznú státusz jelentős mértékű csökkenésében minden jogi formában (nincs adat a szociális szövetkezetek esetében). **Míg 2012-ben a potenciális társadalmi vállalkozások több mint fele közhasznú (53.8%) volt, 2016-ban ez az arány 24%-ra csökkent.** A jogi formák tekintetében az egyesületek jóval alacsonyabb arányban közhasznúak, mint az alapítványok és a nonprofit gazdasági társaságok.

9. táblázat: A közhasznú szervezetek aránya a nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások körében (%) (2012-2016)

Év	Közhasznú alapítvány	Közhasznú egyesület	Közhasznú nonprofit gazdasági társaság	összes közhasznú nonprofit szervezet (N)	összes közhasznú szervezet (%)
2012	70.7%	44.2%	71.5%	6,964	53.8%
2013	78.8%	45.9%	65.7%	6,947	55.8%
2014	58.0%	33.4%	51.5%	5,265	41.2%
2015	34.5%	16.8%	41.7%	3,134	24.5%
2016	35.5%	16.1%	39.1%	3,055	23.7%

Forrás: KSH adatok

3.2.2. Térbeli különbségek

A KSH potenciális társadalmi vállalkozási mintája szerint releváns térbeli különbségek jelentkeznek. Bár a potenciális társadalmi vállalkozások együttesen minden településtípusban hasonló mértékben (22.3% és 28.8% között) megtalálhatóak, az alapítványok nagyobb valószínűséggel a fővárosban és a megyeszékhelyeken, az egyesületek általában városokban és községekben, a nonprofit gazdasági társaságok a fővárosban és más városokban, a szociális szövetkezetek pedig más városokban és falvakban működnek.

10. táblázat: A potenciális társadalmi vállalkozások településtípus szerinti megoszlása (%) (2016)

Településtípus	Alapítvány	Egyesület	Nonprofit gazdasági társaság	Szociális szövetkezet	Összesen (N)	Összesen (%)
Főváros	37.0%	21.9%	27.5%	7.4%	3,539	22.3%
Megyeszékhely	25.2%	22.6%	21.6%	21.1%	3,583	22.6%

Többi város	24.0%	30.0%	29.9%	28.5%	4,563	28.8%
Község	13.7%	25.4%	21.0%	43.0%	4,170	26.3%
Összesen	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	15,855	100.0%

Forrás: KSH adatok

Magyarországnak hét régiója van (Közép-Magyarország, Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld és Dél-Alföld). Mindegyik jogi forma esetében Közép-Magyarország szerepel a legnagyobb arányban, a szociális szervezetek tekinthetők az egyetlen kivételnek ez alól, ugyanis Észak-Magyarország, Észak-Alföld és Dél-Alföld esetében találjuk a legnagyobb számosságot. Ennek oka lehet az állami támogatás, mivel a szociális szervezetek támogatásai főként a kevésbé fejlett régiókra összpontosítanak.

11. táblázat: A potenciális társadalmi vállalkozások regionális megoszlása (%) (2016)

Régió	Alapítvány	Egyesület	Nonprofit gazdasági társaság	Szociális szervezet	Összesen (N)	Összesen (%)
Közép-Magyarország	47.6%	31.6%	40.1%	13.3%	5,044	31.8%
Közép-Dunántúl	6.9%	10.3%	9.3%	7.4%	1,439	9.0%
Nyugat-Dunántúl	7.0%	11.0%	7.0%	4.6%	1,368	8.6%
Dél-Dunántúl	8.8%	12.0%	8.9%	11.3%	1,736	10.9%
Észak-Magyarország	9.0%	9.9%	12.0%	23.0%	1,985	12.5%
Észak-Alföld	9.9%	12.6%	11.7%	20.5%	2,147	13.5%
Dél-Alföld	10.8%	12.6%	11.1%	19.8%	2,136	13.4%
Összesen	100%	100%	100%	100.0%	15,855	100%

Forrás: KSH adatok

Korábbi adatok igazolják a szervezetek nem egységes földrajzi eloszlását. G. Fekete *et al.* (2017b) alapján Közép-Magyarországon, ezen belül a fővárosban működik a legtöbb szervezet (27.1%). Továbbá az észak-magyarországi régióban is nagy arány (19.8%) jellemző.

3.2.3. Humán erőforrás jellemzők

Amint azt a 3.1. fejezet kiemelte, a nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások összesen 72,642 alkalmazottal rendelkeznek, akiknek többsége nonprofit gazdasági társaságokban (57,435 alkalmazott) dolgozik. A nők az alkalmazottak enyhe többségét alkotják, különösen az alapítványokban, míg a férfiak nagyobb valószínűséggel egyesületekben dolgoznak, és a férfiak és a nők azonos arányban dolgoznak a nonprofit gazdasági társaságokban. Az alkalmazottak többnyire teljes munkaidőben dolgoznak. A megváltozott munkaképességűek és a fogyatékosokkal élő személyek leggyakrabban nonprofit gazdasági társaságokban dolgoznak. Az önkéntesek nagyobb valószínűséggel alapítványok és egyesületek munkájában vesznek részt, mind az alkalmi, rendszeres és önkéntes jogviszonyban lévő önkénteseket tekintve.³²

12. táblázat: A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások humán erőforrása (2016)

Foglalkoztatott típusa	Alapítvány	Egyesület	Nonprofit gazdasági társaság	Összesen
Főállású, teljes munkaidős alkalmazott	3,655	6,070	35,781	45,506
Főállású, részmunkaidős alkalmazott	1,036	2,076	14,870	17,982
Nem főállású alkalmazott	281	1,259	1,028	2,568
Közfoglalkoztatottak	225	605	5,756	6,586
Összes foglalkoztatott száma	5,197	10,010	57,435	72,642
Férfiak	1,351	5,071	25,765	32,187
Nők	3,621	4,334	25,914	33,869
Csökkenett munkaképességűek	184	444	11,476	12,104
Fogyatékosok	89	221	1,021	1,331
Alkalmi önkéntes	7,683	39,789	966	48,438
Rendszeres önkéntes	4,149	26,477	639	31,265
Önkéntes jogviszonyban álló	6,968	14,730	2,132	23,830
Összesen	18,800	80,996	3,737	103,533

Forrás: KSH adatok

Az évek alatti változások vizsgálatakor látható, hogy összességében a foglalkoztatottak száma hasonló maradt, az önkéntesek száma azonban csökkenést mutat.

³² Az önkéntes jogviszony a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvényben meghatározott jogi státusz, amely az önkéntességet intézményesítési, valamint előnyöket, garanciákat nyújt a státuszhoz. Az önkéntes jogviszony önkéntes szerződés útján jön létre.

13. táblázat: A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások humánerőforrásának alakulása (N) (2012-2016)

Foglalkoztatott típusa	Főállású, teljes munkaidős alkalmazott	Főállású, részmunkaidős alkalmazott	Nem főállású alkalmazott	Közfoglalkoztatottak	Összes foglalkoztatott száma	Alkalmi önkéntes	Rendszeres önkéntes	Önkéntes jogviszonyban álló	Összes önkéntes száma
2012	40,332	29,178	3,234	n.a.	72,744	96,268	48,711	n.a.	144,979
2013	40,978	22,868	1,872	n.a.	65,718	83,825	43,597	21,038	148,460
2014	57,081	21,648	2,388	n.a.	81,117	81,225	40,854	20,403	142,482
2015	55,780	19,400	2,208	n.a.	77,388	43,896	31,903	23,758	99,557
2016	45,506	17,982	2,568	6,586	72,642	48,438	31,265	23,830	103,533

Forrás: KSH adatok

Egyéb adatforrások alapján a társadalmi vállalkozások jellemzően mikro- és kisvállalkozásokként működnek. A Pictárs adatai szerint a társadalmi vállalkozások előminősítési rendszerében megfelelt szervezetek 2015-ben 5 és 10 fő közötti foglalkoztatotti létszámmal rendelkeztek. G. Fekete *et al.* (2017b) alapján a legtöbb társadalmi vállalkozás 1-10 főt foglalkoztat.

3.2.4. Bevételek

A KSH adatbázisa szerint a potenciális társadalmi vállalkozások általában (és különösen az egyesületek és alapítványok) átlagos bevétele többnyire 501,000 és 5,000,000 HUF (1,550 és 15,500 EUR) között, illetve 5,000,000 és 50,000,000 HUF között (15,500 és 155 000 EUR) között van. A nonprofit gazdasági társaságok átlagos bevétele 5,000,000 és 50,000,000 HUF (15,500 és 155,000 EUR) között mozog, vagy több mint 50,000,000 HUF (155,000 EUR), így magasabb bevételük van (az összes bevétel jogi formák közötti különbségét lásd a 6. táblázatban is).

14. táblázat: A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások bevételcsoportjai (%) (2016)

HUF (ezer)	EUR	Alapítvány	Egyesület	Nonprofit gazdasági társaság	Összesen (%)	Összesen N
0–50	0–155	2.0%	1.3%	1.2%	1.4%	180
51–500	155–1,550	15.8%	13.9%	4.8%	12.7%	1,637
501–5,000	1,550–15,500	45.1%	49.6%	17.8%	43.4%	5,592

5,001– 50,000	15,500– 155,000	28.6%	31.5%	36.9%	31.8%	4,096
50,001 +	155,000+	8.6%	3.7%	39.3%	10.6%	1,370
Total	Total	100%	100%	100%	100%	12,875

Forrás: KSH adatok

A nonprofit szervezetek bevételi struktúrájában az alábbi tételek szerepelhetnek (KSH besorolás):³³

- Állami támogatás (normatív vagy nem normatív támogatás a központi állami szervektől vagy önkormányzatoktól, központi alapok, TB alapok, Nemzeti Együttműködési Alapok, SZJA 1%-a, helyi költségvetési intézmény, iparüzési adó, stb.)
- Belföldi vagy külföldi magántámogatás (külföldi állami intézmények, EU alapok; külföldi vagy hazai magánalapítványok, vállalkozások, magánszemélyek; stb.)
- Az alap-, illetve közhasznú tevékenység bevétele (szolgáltatási, megbízási ár-, díj-, és értékesítési bevétel központi államtól, önkormányzatoktól, egyéb jogi személyektől vagy természetes személyektől, tagdíj bevétel)
- Gazdálkodási bevétel (vállalkozási bevételek, bérleti díj, tárgyi eszköz eladás, banki és értékpapír-piaci bevételek)
- Egyéb (hitel, kölcsön, egyéb stb.)

A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások bevételeinek fő forrásai az alaptevékenység bevételei és a gazdálkodási bevételek; az állami támogatás mértéke, a magántámogatás és az egyéb bevételek jelentősen alacsonyabbak.³⁴ Az alapítványok és egyesületek esetében az alaptevékenység bevételei a legjelentősebbek, a nonprofit gazdasági társaságok esetében pedig a gazdálkodási bevételek. Az alapítványok és egyesületek esetében magasabb a magántámogatás aránya, ami magasabb szintű közösségi részvételre utalhat.

³³ A teljes nonprofit szektor bevételei a következők szerint oszlanak meg: állami támogatás 40%, magántámogatás 15%, az alaptevékenység bevétele 24%, gazdálkodási bevétel 20% (KSH: 2018). A bevételek megoszlása egyenlőtlen: a különböző tevékenységcsoportok szerint a szabadidős, hobby szervezetek bevétele súlyuknál jóval kisebb arányú, viszont a gazdaság-, valamint településfejlesztés területén működő szervezetek pénzügyi helyzete az átlagnál jobb. Településtípust tekintve a fővárosra, regionális szinten Közép-Magyarországra összpontosul a források többsége. A klasszikus civil szervezeteknek valamivel kevesebb állami támogatásuk, jelentősen kevesebb gazdasági bevételük, nagyobb magántámogatásuk és az alaptevékenységből származó bevételük van, mint a nonprofit gazdasági társaságoknak. A Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb adatai szerint a nonprofit szektor teljes bevétele 2016-ban több mint 1,655 milliárd forint volt, ami valamivel kevesebb, mint az ország GDP-jének 5%-a.

³⁴ Az alaptevékenység bevételei magukban foglalják a központi államtól vagy önkormányzatoktól származó díjakat és bevételeket, így kapcsolódhatnak az állami támogatáshoz. A központi államtól vagy önkormányzattól származó alaptevékenység bevétele azonban nem magas (mindössze 21.5%, az egyesületeknél csak 4.3%, az alapítványoknál 19.8%, a nonprofit társaságok esetében pedig 34.5%).

15. táblázat: A nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások főbb bevételi forrásai (% , N) (2016)

Bevétel típusa	Alapítvány	Egyesület	Nonprofit gazdasági társaság	Összesen (%)	Összesen N (millió HUF)	Összesen N (millió EUR)
Állami támogatás	22.8%	19.7%	21.3%	21.0%	158,592	489.9
Magántámogatás	9.9%	6.2%	2.3%	3.9%	29,221	90.3
Alaptevékenység bevétele	48.1%	54.6%	27.7%	36.0%	271,683	839.3
Gazdálkodási bevétel	19.1%	14.1%	48.4%	37.5%	282,949	874.1
Egyéb bevétel	0.1%	5.4%	0.2%	1.5%	11,242	34.7

Forrás: KSH adatok

A bevételtípusok alakulását tekintve látható, hogy az állami támogatás, a gazdálkodási bevétel és egyéb bevétel mértéke nőtt, a magántámogatás mértéke csökkent, az alaptevékenység bevétele változó volt.

16. táblázat: A potenciális társadalmi vállalkozások bevételforrásainak alakulása (millió forint) (2012-2016)

Év	Állami támogatás	Magántámogatás	Alaptevékenység bevétele	Gazdálkodási bevétel	Egyéb bevétel	Összesen
2012	107,715,7	42,078,1	179,636,0	158,583,9	2,628,1	490,641,8
2013	107,357,4	44,129,5	207,653,4	172,099,9	4,096,7	535,336,9
2014	121,812,1	49,884,1	313,201,1	277,873,1	7,460,3	770,230,7
2015	154,954,1	74,202,1	260,160,0	286,164,2	6,493,7	781,974,1
2016	158,592,2	29,220,5	271,682,6	282,948,5	11,242,4	753,686,2

Forrás: KSH adatok

A szociális szövetkezetek adatai szerint a legtöbb szervezet árbevétele kevesebb, mint 20 millió forint (62,000 EUR). Így a jogi forma összbevétele általában kis összeg.

17. táblázat: A szociális szövetkezetek bevételcsoportjai (millió forint) (2012-2016)

Bevételcsoport	2012	2013	2014	2015	2016
n.a.	24	167	202	248	293
– 20	303	1,282	1,687	2,089	2,445
21– 50	14	68	94	113	132
51– 300	8	35	57	81	90

301– 500	0	4	6	8	8
501– 700	0	2	4	4	4
701– 1,000	0	1	3	3	3
1,001– 2,500	0	0	1	1	1
2,501– 4,000	0	0	0	0	0
4,001– 7,000	0	0	1	1	2
7,001–10,000	0	1	1	1	1
10,001–	0	1	1	1	1
Összesen	349	1,561	2,057	2,550	2,980

Forrás: KSH adatok

Az OPTEN adatbázisban megtalálható a szociális szervezetek éves értékesítési bevétele és egyéb bevételei, amelyek összeadhatók az éves teljes forgalom kiszámításához. Az adatok azonban csak 1,633 szociális szervezet esetében állnak rendelkezésre. Ezeknek a szervezeteknek az értékesítési bevétele 19,94 milliárd forint (61,7 millió EUR) volt, míg az egyéb bevétel 2,54 milliárd forint (7,9 millió EUR), azaz összesen 22,49 milliárd forint (69,6 millió EUR).

A SEFORIS (2016) alapján a magyar társadalmi vállalkozások valamivel több, mint 25%-a számolt be legalább 154,355,000 forint éves bevételről, míg majdnem ugyanennyien kevesebb, mint 24,696,800 HUF bevételre tettek szert, illetve 24,700,000-61,742,000 HUF, valamint 61,742,000-154,355,000 HUF közötti éves bevételük volt. Tehát itt az átlagos jövedelem magasabb a KSH adatbázisánál, valószínűleg a mintában szereplő nonprofit gazdasági társaságok magas aránya miatt.³⁵ Ugyanakkor G. Fekete *et al.* (2017b) alapján a **társadalmi vállalkozások 2015-ben átlagosan 45 millió HUF (139 ezer EUR) összbevétellel rendelkeztek, ami inkább illeszkedik a KSH adataihoz.**

3.2.5. Irányítási modellek

A társadalmi vállalkozások irányítási modelljeit a jogi formák és a belső döntéshozatali mechanizmusok befolyásolják. Mivel a belső döntéshozatali mechanizmusok csak kvalitatív kutatások révén tárhatóak fel, a következő fejezet a jogi formákból következő irányítási modellekre terjed ki, elismerve, hogy a de facto döntéshozatali gyakorlat eltérhet a keretektől.

Alapítványok esetében a kuratórium vagy egy kurátor alkotja a döntéshozó testületet, amely kinevezi az ügyvezető igazgatót. A közgyűlés alkotja az egyesületek legfőbb döntéshozó szervét (legalább 10 alapító taggal), ahol a tagok egyenlő jogokkal rendelkeznek az „egy tag egy szavazat” elve alapján, és kinevezhetnek ügyvezető elnököt vagy elnökséget is, amely felügyeli a szervezet működését. A nonprofit gazdasági társaságok esetében a taggyűlésen születik a legtöbb döntés, ahol a szavazati jog mértéke a tagok pénzügyi hozzájárulásához igazodik. A szociális

³⁵ Az összegeket a SEFORIS (2016) a 2014. évi árfolyam alapján számította ki.

szövetkezetek szintén a közgyűlésen hoznak döntést az „egy tag egy szavazat” elve alapján (legalább hét alapító taggal), ahol a nem természetes személy tagok felső határa 25%.

Az 1. táblázatban (2.1.2. fejezet) említettek szerint az alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok alapítói magánszemélyek vagy jogi személyek (egy vagy több) lehetnek. A szociális szövetkezetek esetében 2016 óta bizonyos jogi személyek (intézményi tagok, például helyi önkormányzatok vagy karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezetek) részvétele kötelező. A jelen adatbázisban tehát nemcsak a magánszemélyek által alapított, alulról felfelé építkező kezdeményezések jelen vannak, hanem az állami intézmények vagy magánvállalatok által alapított szervezetek is.

2016-ig a KSH adatbázisa nem rendelkezett adatokkal az egyesületek, alapítványok és nonprofit gazdasági társaságok alapítóiról/alapító tagjairól. **2016-ban azonban az adatgyűjtés alapjául szolgáló éves statisztikai kérdőívbe bekerült egy kérdés, így erre az évre az alapítványok, egyesületek és nonprofit gazdasági társaságok alapítóinak/alapító tagjainak adatainak elemzése lehetségessé vált.** Egy szervezet többféle választ adhatott többféle alapítóra, amelyek a következő alapító kategóriák közül kerülhettek ki: belföldi magánszemély, belföldi vállalat, belföldi költségvetési intézmény (pl. állami kórház, iskola stb.), helyi, megyei önkormányzat, kormány, kormányzati szerv, nonprofit illetve civil szervezet, külföldi magánszemély, külföldi vállalat, külföldi (uniós) intézmény, egyéb alapító. Az itt elemzett adatok az alapítók típusait tekintve részletesebb képet adnak a potenciális társadalmi vállalkozásokról.

Az adatok alapján az alapítók száma tekintetében a szervezetek döntő többsége minden jogi forma esetében (az összes szervezet 92.6%-a) egy típusú alapítóval rendelkezik. A nonprofit gazdasági társaságok azok, amelyeknek valószínűleg több alapítója van, ugyanis a szervezetek 86.2%-ának van egy alapítója, a többieknek több, míg az alapítványok 91.5%-ának és az egyesületek 94.6%-ának egy alapítója van. A szervezetek alapítói főként belföldi magánszemélyek az alapítványok (az alapítványok 85.6%-ának alapítói) és egyesületek (96.0%) esetében, de a nonprofit gazdasági társaságok esetében ez az arány csak 51.6%. A nonprofit gazdasági társaságok esetében az önkormányzatok (29.7%), a belföldi vállalatok (17.9%) és még a nonprofit szervezetek is (9.9%) is gyakori alapítók.

A szervezetek alapítói szerint különbséget érdemes tenni. Egyes szervezeteket állami alapítók hoznak létre, azaz kormány(zati szerv), helyi önkormányzat, költségvetési intézmény – legtöbb esetben ez a helyi önkormányzatot jelentette alapítóként – így e szervezetek államközelinek tekinthetők. Az állami alapítók mellett e szervezetek bizonyos esetekben más típusú alapítókkal is rendelkezhetnek, mint például egy vállalat vagy magánszemély (a kategória neve állami alapítókkal rendelkező szervezetek). Egy másik csoport alakítható az olyan kezdeményezésekből, melyek alapítói kizárólag a nonprofit szektorba vagy a civil társadalomba tartoznak, azaz csak belföldi vagy külföldi magánszemély és nonprofit szervezet alapítóval rendelkeznek (a kategória neve csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek). A harmadik kategória az összes többi szervezetből alakítható, azaz az olyan szervezetekből, melyek nem

rendelkeznek állami alapítóval, de egyéb nem civil jellegű szervezet (belföldi vagy külföldi vállalat, külföldi intézmény, egyéb szervezet) van az alapítók között. Itt elsősorban a belföldi vállalat alapítókkal rendelkező szervezetek képviselnek nagyobb számosságot. E három kategória alapján különböző tulajdonságok jelentkeznek az adatbázis elemzése során.

A szervezetek számosságát tekintve az állami alapítókkal rendelkező szervezetek mindössze a minta 8.2%-át, míg a kifejezetten civil jellegű szervezetek a többségét (85.8%) teszik ki, és az egyéb alapítókkal rendelkező szervezetek a 6%-át. Ami a jogi formákat illeti, az állami alapítókkal rendelkező szervezetek általában a nonprofit gazdasági társaság jogi formáját veszik fel (67.8%), míg az alapítványok (13.9%) és egyesületek (18.3%) itt kevésbé gyakoriak. A csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek többnyire egyesületek (70.7%), itt az alapítványok (19.3%) és a nonprofit gazdasági társaságok (10.0%) kevésbé jellemzőek. A más típusú alapítókkal rendelkező szervezetek leggyakoribb jogi formája a nonprofit gazdasági társaság (42.7%), de itt az alapítványok és egyesületek szintén gyakoriak (28.0% és 29.3%).

18. táblázat: A különböző alapítókkal rendelkező nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások száma és aránya (%) (2016)

Alapító típus	Szervezetek száma	Az alapító típus szerinti szervezetek %-ában	Az összes szervezet %-ában
Állami alapítókkal rendelkező szervezetek	1,058	100.0%	8.2%
Alapítvány	147	13.9%	1.1%
Egyesület	194	18.3%	1.5%
Nonprofit gazdasági társaság	717	67.8%	5.6%
Csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek	11,046	100.0%	85.8%
Alapítvány	2,132	19.3%	16.6%
Egyesület	7,806	70.7%	60.6%
Nonprofit gazdasági társaság	1,108	10.0%	8.6%
Egyéb alapítókkal rendelkező szervezetek	771	100.0%	6.0%
Alapítvány	216	28.0%	1.7%
Egyesület	226	29.3%	1.8%
Nonprofit gazdasági társaság	329	42.7%	2.6%
Összesen	12,875		100.0%

Forrás: KSH adatok

A különböző típusú alapítókkal rendelkező szervezetek között vannak különbségek a tevékenységi területek tekintetében: a civil alapítókkal rendelkező szervezetek

leginkább a kultúrában, a sportban, a hobbi és a szabadidős tevékenységekben, az oktatásban és a szociális ellátásban vesznek részt; míg az állami alapítókkal rendelkező szervezetek a kultúra, a településfejlesztés és a gazdaságfejlesztés területén; és az egyéb alapítású szervezetek a kultúra, az oktatás, a kutatás és a gazdaságfejlesztés területén a legaktívabbak. Érdekes, hogy a regionális különbségek tekintetében az állami alapítókkal rendelkező szervezetek nagyobb valószínűséggel fordulnak elő Közép-Magyarországon kívüli régiókban és kisebb településeken (városok és községek), amelyek jelezhetik az önkormányzatok fontos szerepét ezeken a területeken.

A szervezetek számosságát a bevétel nagysága nem tükrözi. Az állami alapítású szervezetek, bár mindössze a szektor 8.2%-át adják, az összes bevétel 46.8%-ával rendelkeznek. Ugyanakkor a szektor többségét adó civil alapítású szervezetek mindössze az összbevétel 36%-ával rendelkeznek. Az egyéb (többnyire belföldi vállalat) alapítójú szervezetek számosságuknál nagyobb arányban, 17.3%-ban részesülnek a bevételekből. Eszerint az egy szervezetre jutó átlagos összbevétel 2016-ban a csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek esetében 13-szor volt kisebb, mint az állami alapításúak átlagos összbevétele. A bevételek típusai minden szervezetnél hasonlóak, mivel a fő bevételi források az alaptevékenység bevételei és a gazdálkodási bevételek. Az állami alapítókkal rendelkező szervezetek nagyobb arányban részesednek gazdálkodási bevételekből (ami gyakori az ilyen szervezeteknél nagyobb számban előforduló nonprofit gazdasági társaságok esetében).

19. táblázat: A különböző alapítókkal rendelkező nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások összbevétele (%) (2016)

Alapító típus	Összbevétel (millió HUF)	Összbevétel (millió EUR)	Átlagos összbevétel szervezetenként (ezer HUF)	Átlagos összbevétel szervezetenként (ezer EUR)	Összbevétel %-a a szervezetek között alapítók szerint	Összbevétel %-a az összes szervezet között
Állami alapítókkal rendelkező szervezetek	352,478	1089	333,156	1,029	100.0%	46.8%
Alapítvány	9,207	28	62,632	193	2.6%	1.2%
Egyesület	3,225	10	16,621	51	0.9%	0.4%
Nonprofit gazdasági társaság	340,047	1051	474,264	1,465	96.5%	45.1%
Csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek	270,978	837	24,532	76	100.0%	36.0%
Alapítvány	37,220	11	17,458	54	13.7%	4.9%
Egyesület	142,514	440	18,257	56	52.6%	18.9%
Nonprofit gazdasági társaság	91,244	282	82,350	254	33.7%	12.1%
Egyéb alapítókkal rendelkező szervezetek	130,229	402	168,910	522	100.0%	17.3%

Alapítvány	12,361	38	57,227	177	9.5%	1.6%
Egyesület	43,076	133	190,601	589	33.1%	5.7%
Nonprofit gazdasági társaság	74,793	231	227,333	702	57.4%	9.9%
Összesen	753,686	2328	58,539	181	-	100.0%

Forrás: KSH adatok

A foglalkoztatottak kapcsán a bevételekhez hasonló képet kapunk. **Az állami alapítókkal rendelkező szervezetek az összes foglalkoztatott 51,2%-át alkalmazzák, azonban a civil alapítású szervezetek csupán a foglalkoztatottak 31,4%-ával rendelkeznek.** Eszerint 2016-ban a csak civil alapítóval rendelkező szervezetek átlagosan 17-szer kevesebb foglalkoztatottal rendelkeztek, mint az állami alapítóval rendelkező szervezetek.

20. táblázat: A különböző alapítókkal rendelkező nonprofit jogi formájú potenciális társadalmi vállalkozások humán erőforrása (N, %) (2016)

Alapító típus	A foglalkoztatottak száma	Átlagos foglalkoztatotti szám szervezetenként	Foglalkoztatottak számának %-a a szervezetek között alapító típus szerint	Foglalkoztatottak számának %-a az összes szervezet között
Állami alapítókkal rendelkező szervezetek	37,158	35.1	100.0%	51.2%
Alapítvány	518	3.5	1.4%	0.7%
Egyesület	364	1.9	1.0%	0.5%
Nonprofit gazdasági társaság	36,276	50.6	97.6%	49.9%
Csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek	22,791	2.1	100.0%	31.4%
Alapítvány	4,006	1.9	17.6%	5.5%
Egyesület	8,949	1.2	39.3%	12.3%
Nonprofit gazdasági társaság	9,836	8.9	43.2%	13.5%
Egyéb alapítókkal rendelkező szervezetek	12,693	16.5	100.0%	17.5%
Alapítvány	673	3.1	5.3%	0.9%
Egyesület	697	3.1	5.5%	1.0%
Nonprofit gazdasági társaság	11,323	34.4	89.2%	15.6%
Összesen	72,642	5.6		100.0%

Forrás: KSH adatok

A rendelkezésre álló adatok alapján jelentős különbségek figyelhetők meg, mivel **az alacsony számosságú állami alapítókkal rendelkező szervezetek átlagosan jelentősen magasabb értékű összbevétellel és több foglalkoztatottal rendelkeznek, mint a csak civil alapítókkal rendelkező szervezetek, amelyek a minta döntő többségét teszik ki.** Az önkéntesek száma azonban egyenletesebben oszlik meg a különböző szereplők által alapított szervezetek között. Az alapítványoknak és egyesületeknek több önkéntese van, mint a nonprofit gazdasági társaságoknak minden alapító kategóriában, jelezve, hogy ezek a jogi formák jobban kapcsolódnak a civil társadalomhoz (lásd az önkéntesek számát a 12. táblázatban).

4

ÖKOSZISZTÉMA

A társadalmi vállalkozások ökoszisztémája egy ideig két nemzetközi fejlesztő szervezet (NESsT és Ashoka) támogatási programjain, valamint a foglalkoztatással és a szociális gazdasággal kapcsolatos, egy állami háttérintézmény (Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. vagy OFA) által menedzselt állami kezdeményezéseken alapult. Az idő múlásával azonban növekedett, és jelenleg számos állami, piaci és nonprofit háttérrel rendelkező szereplő összpontosít az ökoszisztéma különböző részeire. Megjelentek a társadalmi vállalkozások által létrehozott hálózatok és szövetségek érdekképviselő és információterjesztés céljából. Növekedett a kutatások száma és az akadémiai érdeklődés az egyetemeken is. Azonban a különféle szereplők stratégiai együttműködése még várat magára.

Kifejezetten a társadalmi vállalkozások finanszírozása csak az Ashoka és a NESsT révén létezett a közelmúltig, míg az állam a szociális gazdaságra és különösen a szociális szövetkezetekre összpontosított. 2016-ban indult az első állami – uniós társfinanszírozású – támogatási rendszer a társadalmi vállalkozások számára, és megjelentek más állami és nem állami kezdeményezések is. Ezen túlmenően a nonprofit szervezetek vagy szociális szövetkezetek formájában működő társadalmi vállalkozások igényt tarthatnak külön finanszírozásra, valamint a foglalkoztatás vagy a közfeladatok ellátása után pénzügyi támogatásra. Ugyanakkor hiányzik a hosszú távú, átfogó jogi és szakpolitikai keret, és a társadalmi vállalkozások gyakran pénzügyi kihívásokkal szembesülnek.

4.1. Kulcsszereplők

Hivatalos kormányzati szerv vagy intézmény nem foglalkozik kifejezetten a társadalmi vállalkozásokkal.³⁶ Az elmúlt években azonban egyes minisztériumok elkezdtek érdeklődni a téma iránt. A Pénzügyminisztérium – 2018 májusa előtt Nemzetgazdasági Minisztérium – dolgozta ki az uniós társfinanszírozású operatív programot, amely a 2014–2020-as fejlesztési időszakra vonatkozó magyar Partnerségi Megállapodásban (Miniszterelnökség 2014) foglaltaknak megfelelően a társadalmi vállalkozások foglalkoztatási potenciáljának növelését célzó támogatásokat és hitelt is tartalmaz (GINOP 5.1.3., 5.1.7., 8.8.1.). Emellett a Belügyminisztérium működteti a Szociális Szövetkezetek Koordinációs Osztályát, amely felügyeli a közfoglalkoztatás alapjain szerveződő, helyi önkormányzati tagsággal rendelkező szociális szövetkezetekre vonatkozó hazai költségvetésből származó támogatásokat. Más minisztériumok kapcsolódó témákkal szintén érintik a társadalmi vállalkozásokat. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma foglalkozik a társadalmi befogadáshoz kapcsolódó támogatásokkal és közfeladatokkal, a Miniszterelnökség felel a Strukturális Alapokért, míg az Agrárminisztérium a mezőgazdasági tevékenységekre irányuló kezdeményezéseket dolgoz ki. A megyei és helyi önkormányzatok a jelenlegi centralizációs folyamatok miatt a korábbinál kevesebb felelősséggel rendelkeznek, de még mindig fontos szerepet játszhatnak a társadalmi vállalkozásokkal való szerződések révén (lásd Kövér 2015).

A Közbeszerzési Hatóság a közbeszerzési törvényben (143/2015) meghatározott célok érvényesülését biztosító fő hatóság. Emellett a Közbeszerzési és Ellátási Főigazgatóság foglalkozik a központosított közbeszerzéssel kapcsolatos feladatokkal. Minisztériumi szinten az Innovációs és Technológiai Minisztérium – 2018 májusáig a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium – felügyeli a központosított közbeszerzés keretein belül lefolytatott eljárásokat, valamint a központi költségvetési szervek és többségi állami tulajdonú vállalatok közbeszerzéseit, míg a Miniszterelnökség (közbeszerzési felügyeletért felelős helyettes államtitkárság) a közbeszerzésre vonatkozó jogalkotással és szabályozással kapcsolatos feladatokat látja el.

Több állami hatóság tervezi és érvényesíti a jogi, költségvetési és szabályozási kereteket minden szervezet számára, beleértve a társadalmi vállalkozásokat is. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal az adóellenőrzést végzi; az Állami Számvevőszék felügyeli az állami költségvetési támogatások felhasználását. Az Ügyészség felszólítja a szervezeteket a jogszabálysértő állapot megszüntetésére, ennek eredménytelensége esetén bírósághoz fordulhat. Emellett a bíróságok felszólítják a szervezeteket a törvényes működés helyreállítására, ennek eredménytelenségét követően akár a szervezeteket meg is szüntethetik, hatáskörükbe tartozik továbbá a szervezetek nyilvántartásba vétele, a létesítő okiratok módosításainak bírósági nyilvántartásba vétele, a szervezetek közhasznú szervezetekké minősítése. A Legfelsőbb Bíróság a

---

³⁶ Az 1-5. fejezetek szerzője a magyarországi társadalmi vállalkozások fogalmi, jogi és intézményi fejlődését, valamint az ökoszisztéma főbb szereplőit és programjait doktori értekezésében már bemutatta (Kiss 2018). A releváns szereplők és finanszírozási programok listája nagyrészt e doktori értekezésem alapul, melyet a jelen kutatás céljaira egészített ki és frissített a szerző.

különböző törvényszékek egységes jogértelmezése és jogalkalmazása érdekében fogad el és tesz közzé elvi jellegű eseti döntéseket, állásfoglalásokat.

Egyes állami háttérintézmények menedzselik az állami finanszírozási mechanizmusokat. A fő ilyen állami háttérintézmény az Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. (OFA), mely a PiacTárs (GINOP-5.1.2) kiemelt projekt szakmai irányításáért felel az IFKA-val és a Pénzügyminisztériummal közös konzorciumban. Az OFA feladatai közé tartozik a társadalmi vállalkozások számára indított támogatási programokkal kapcsolatban (GINOP 5.1.3-16, 5.1.7.-17, 8.8.1.-17) a tanácsadás, mentorálás, szakmai és hálózati események szervezése, ismeretterjesztés, kutatás, az üzleti szférával való kapcsolatok kialakítása, valamint online szolgáltatások fejlesztése a társadalmi vállalkozások piaci jelenlétének erősítése érdekében. A kiemelt projekt keretében az OFA létrehozott egy társadalmi vállalkozás megfelelőségi vizsgálati mechanizmust, azaz egy standardizált fogalmi keretet és megfelelőségi kritériumrendszert (amely egyfajta címkeként működik - lásd a 2.1.2. fejezetet) annak megállapítása érdekében, hogy egy adott szervezet társadalmi vállalkozásnak tekinthető-e (PiacTárs 2017). A szervezet kezel kapcsolódó támogatási programokat is (pl. Fókuszban az önkormányzati tagsággal rendelkező közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetek c. program). Ezen túlmenően 2015 óta az OFA által szervezett Hozzáadott Helyi Érték díj példaértékű társadalmi vállalkozásokat díjaz. A szervezet 1996 óta foglalkozik foglalkoztatással és szociális gazdasággal kapcsolatos projektekkel.

Az elmúlt időszakban az IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft. szintén dolgozott a társadalmi vállalkozásokhoz kapcsolódó projekteken, hiszen a társadalmi vállalkozások projekt-ötleteit társadalmi és üzleti szempontrendszer alapján értékelő előminősítési rendszert kezeli a GINOP-5.1.3.-16. és 5.1.7.-17. pályázati felhívásokhoz kapcsolódva – az előminősítés megszerzéséhez szükséges pontokat el nem érő szervezeteknek szakmai továbbfejlesztést is biztosít. Az IFKA továbbá számos, a társadalmi vállalkozásokra fókuszáló nemzetközi programban partner, pl. SOCIAL SEEDS, SENSES, RaiSE.

Emellett a Kisvállalkozás-Fejlesztési Alapítvány (SEED) – a fenntartható gazdaság és az esélyegyenlőség előmozdítója az etikus, tudatos és hatékony vállalkozói magatartás által – programokat hozott létre hátrányos helyzetű társadalmi csoportok vállalkozásainak fejlesztésére (például a nőkre fókuszálva).

A fejlesztő és támogató szervezetek továbbra is elsődleges szerepet játszanak a társadalmi vállalkozások szektorának fejlesztésében. Az Ashoka és a NESsT mellett számos új hazai és nemzetközi szervezet fókuszál a társadalmi vállalkozásokra.

Az Ashoka a társadalmi vállalkozók legnagyobb hálózata a világon. Anyagilag és szakmailag támogatják a kiválasztott társadalmi vállalkozókat 3 évig, fedezik mindennapi kiadásait, lehetőséget adva nekik, hogy projektjeik fejlesztésén dolgozzanak. Az 1995 óta Magyarországon tevékenykedő Ashoka az oktatás, az egészségügy, az emberi jogok, a környezetvédelem, a gazdaságfejlesztés és az

állampolgári szerepvállalás területén fókuszál a változáshozókra és az innovátorokra. Az Ashoka eddig 36 tagot választott Magyarországról.

Kezdetben a NESsT – a közép- és kelet-európai valamint latin-amerikai országokra összpontosító, Magyarországon 2001 óta aktív nemzetközi szervezet – a nonprofit szervezetek által működtetett társadalmi vállalkozásokat támogatta, de 2009 óta hagyományos vállalkozások is szerepelnek portfóliójában. Jelenleg olyan társadalmi vállalkozásokra fókuszál, amelyek a leginkább rászorulókat segítik képzéssel és a munkahelyekkel, hogy jövedelmet szerezzenek családjuk támogatására (Visegrad Region, n.d.). A NESsT a visegrádi régióban összesen 48 társadalmi vállalkozásba fektetett be. A portfóliójukba bevont szervezetek több éven keresztül kapnak segítséget, melynek része pénzügyi támogatás, kapacitásfejlesztés és az üzleti kapcsolatok erősítése.

A Badur Alapítvány olyan komplex beavatkozáson alapuló projekteket támogat, amelyek javítják a mélyszegénység által érintett közösségek megélhetését, különös tekintettel a roma kisebbség által lakott településekre, az oktatás, a társadalmi vállalkozások révén a munkahelyteremtés és az energiaszegénység terén. Az Ugródeszka társadalmi vállalkozásfejlesztési program a Badur Alapítvány és szakmai partnere, a NESsT közös programjaként kidolgozott verseny, amelyben a nyertes szervezetek öt hónapig ingyen készségfejlesztésben, valamint további szakmai és pénzügyi támogatásban részesülnek (10 millió HUF avagy 31 000 EUR költségvetés elérhető két társadalmi vállalkozás részére) (Badur Alapítvány 2018).

A Civil Support Nonprofit kft. célja a társadalmi szervezetek fejlesztése, a civil és a vállalati szektor közötti kapcsolatok kialakítása, szektorközi együttműködések elősegítése a társadalmi szervezetek hatásvéleményének érdekében. 2014-ben létrehozott egy hatásvélemény mérő munkacsoportot a társadalmi hatásvélemény mérés támogatására, amely azonban már nem működik. Emellett az Impact Accelerator-t, egy hat-kilenc hónapos fejlesztési programot menedzselte olyan társadalmi vállalkozások számára, amelyek árbevétele legalább 5 millió forintot (15,500 EUR) tett ki a következő 6 hónapra, és amelyek befektetőket kerestek (30-50 millió HUF, 93,000–155,000 EUR befektetés). A program 2016-ban 50 résztvevő csapattal indult, ebből 11 kapta meg a lehetőséget arra, hogy 2016 végén hét befektetővel találkozzon. Végül egy csapattal és két befektetővel 2017 áprilisában megkezdődött az accelerálási folyamat. Jelenleg a Civil Support az Ashoka-val együttműködve az Impact Academy-t, egy a hatásvélemény mérésről szóló hat hónapos programot működtet, amely nemzetközi és helyi szakértők bevonásával interaktív workshop-okat, közösségi eseményeket és multimédiás erőforrásokat biztosít.

A Társadalmi Hasznosságú Befektetők Egyesülete (THBE), mely 2016-ban alakult a Portus Buda Group kezdeményezésében, a társadalmi hasznosságú befektetést népszerűsíti Magyarországon. Legújabbban, 2018 szeptemberében a THBE a Magyar Fejlesztési Bankkal és az Európai Beruházási Alappal közösen bejelentette, hogy 6,25 milliárd forint (19,3 millió EUR) értékű befektetési alapot hoz létre a társadalmi és gazdasági hatással is bíró vállalkozásokba való befektetés céljából.

Néhány szereplő alternatív finanszírozási forrásokat kezdeményez. A NIOK Alapítvány, amelynek célja 1993 óta a civil társadalom erősítése, kezeli az adjukossze.hu közösségi adományozási portált. A Kiútprogram Közhasznú Nonprofit Zrt. a Yunus típusú mikrohitel-kezdeményezés magyar adaptációjaként a hátrányos helyzetű (elsősorban roma) csoportok számára pénzügyi oktatást és életmód tanácsadást biztosít. A tagok hitelhez juthatnak legfeljebb 1 millió forint (3 100 EUR) értékben induló vállalkozásaik számára (Ruszkai és Mike 2012).

Egyes támogató és fejlesztő szervezetek a társadalmi innováció kifejezést és fogalmát használják programjaikban. A SocialMarie 2005 óta Magyarországon is olyan projekteket díjaz, amelyek megfelelnek a társadalmi innovációs kritériumainak. Az első három nyertes 15,000 EUR-t, 10,000 EUR-t és 5,000 EUR-t kap, míg 2,000 EUR jut további 12 díjra. A Kreáter Társadalmi Ügynökség és az Igen Egyesület 30 év alatti fiataloknak három hónapos képzési programot (versenyt) működtetett, a program 2013-ban indult és több mint 250 fő vett részt rajta. A Demokratikus Ifjúságért Alapítvány fiatalok demokráciára nevelésére fókuszál, youth2youth társadalmi innovációs versenyében a csapatok a fiatalok jövőjéről szóló problémák megoldásain dolgoznak, a nyertes csapat tagjai egy Berlini tanulmányúton vehetnek részt. A Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) felelős az EU-s Erasmus Társadalmi Vállalkozóknak programért Magyarországon (Kiss 2018).

A társadalmi vállalkozások kifejezetten szakmai fejlesztéshez is hozzáférhetnek néhány forrásból. Az IFUA Nonprofit Partner és a SIMPACT tanácsadó, konzultációs cégek, amelyek a civil szervezeteket és a társadalmi vállalkozásokat mentorálják. A GloBono diákszervezet szervezésében civil szervezetek problémáin tíz héten át önkéntes diákokból álló tanácsadócsapatok dolgoznak.

További, a civil szervezeteket fejlesztő szervezetek szintén az utóbbi időben indítottak a társadalmi vállalkozásokra fókuszáló programokat, pl. Közösségfejlesztők Egyesülete, Védegyelet, Társadalmi Összetartozásért Alapítvány vagy Cromo Alapítvány (Kiss 2018). A nemzetközi katolikus jótékonyági szolgálathoz kapcsolódó Magyar Máltai Szeretetszolgálat szintén évekkal ezelőtt megjelent a társadalmi vállalkozások területén, és jelenleg kutatást valósít meg a témában.

Bankok, pénzügyi és tanácsadó cégek az utóbbi években kezdtek felfigyelni e virágzó ökoszisztémára és a társadalmi vállalkozások lehetséges hozzáadott értékére. Általában pro bono üzleti tanácsadást kínálnak, és néha pénzügyi támogatást is nyújtanak.

Az Erste Bank az Erste SEEDS (Social Enterprise Establishment and Development Support) programot kezeli, egy 2017-ben indított 1,5 éves inkubációs programot, ahol a 68 résztvevő társadalmi vállalkozás személyre szabott, többszintes fejlesztő és szakmai tanácsadásban részesült. A legígéretesebb társadalmi vállalkozások összesen 30 millió forint (93,000 EUR) vissza nem térítendő támogatást kaptak, kapcsolatokat építhettek befektetőkkel, és felkészültek banki hitel alapú finanszírozás fogadására (lásd Erste Bank 2017). Az UniCredit Bank társadalmi felelősségvállalási projektként a „Szociális Innováció” majd a „Lépj Velünk” versenyt működteti – szakmai partnere, a

NESSt támogatásával – és 2013 óta támogat olyan projekteket, amelyek fenntartható módon javítják hátrányos helyzetű csoportok életkörülményeit (a maximális finanszírozás egy szervezetnek 25,000 EUR, összesen 60,000 EUR költségvetéssel) (lásd UniCredit Bank 2017). A Magnet Bank Közösségi Adományozási Program keretein belül az ügyfelek számára biztosítja a banki nyereség 10%-át, melyet a számukra fontos civil szervezetek, társadalmi vállalkozások támogatására fordíthatnak. A bankok hitelezési lehetőségeit illetően lásd a 4.6. fejezetet.

A KPMG, Magyarország egyik vezető könyvvizsgáló-, adó- és üzleti tanácsadó cége, 2009-ben indította a Felelős Társadalomért Programját, melynek keretében ingyenes szakmai támogatást biztosítanak az oktatás, az egészségügy és a környezetvédelem terén aktív nonprofit szervezeteknek vagy társadalmi vállalkozásoknak – 2018-ban az egészségügy támogatására fókuszáltak. Az egy évre szóló pro bono támogatást működési támogatás (250,000–1,000,000 HUF avagy 770–3,100 EUR), valamint a használt laptopok egészíthetik ki (KPMG 2018). A PwC Magyarország, vezető könyvvizsgáló és tanácsadó cég, 2017-től Civil Mentoring Programot indított, amely személyre szabott, hosszú távú tanácsadást és mentorálást biztosít a civil szervezetek számára. Emellett a McKinsey, üzleti tanácsadó és konzultációs cég is részt vesz egy projektben a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatóival közösen, egy 12 hetes folyamatban Ashoka tagok üzleti kérdéseit kutatják és megoldásokat találnak ki a számukra.

21. táblázat: A társadalmi vállalkozás ökoszisztéma kulcsszereplői Magyarországon

Szereplő kategória	Név
Kormányzati szervek/ intézmények	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nemzetgazdasági Minisztérium – jelenleg ➤ Pénzügyminisztérium ➤ Belügyminisztérium ➤ Emberi Erőforrások Minisztériuma ➤ Miniszterelnökség ➤ Agrárminisztérium ➤ Regionális és helyi hatóságok
A közbeszerzési jogszabályok tervezését és betartatását végző állami intézmények	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Közbeszerzési Hatóság ➤ Közbeszerzési és Ellátási Főigazgatóság ➤ Nemzeti Fejlesztési Minisztérium ➤ Miniszterelnökség
Állami háttérintézmények	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit kft (OFA) ➤ IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft. ➤ Kisvállalkozás-Fejlesztési Alapítvány (SEED)

<p>Fejlesztő és támogató szervezetek</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ashoka ➤ NESsT ➤ Badur Alapítvány ➤ Civil Support ➤ Társadalmi Hasznosságú Befektetők Egyesülete (THBE) ➤ NIOK Alapítvány ➤ Kiútprogram ➤ SocialMarie ➤ Kreáter Társadalmi Ügynökség és Igen Egyesület ➤ Demokratikus Ifjúságért Alapítvány ➤ Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) ➤ IFUA Non-profit Partner ➤ SIMPACT ➤ GloBono ➤ Impact Hub Budapest
<p>Bankok, pénzügyi és tanácsadó cégek</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Erste Bank ➤ UniCredit Bank ➤ Magnet Bank ➤ KPMG ➤ McKinsey ➤ PwC Hungary

4.2. Társadalmi vállalkozásokra irányuló szakpolitikai struktúrák és támogatási intézkedések

4.2.1. A meghatározott kritériumoknak megfelelő valamennyi vállalkozás számára elérhető támogatási intézkedések (amelyek a társadalmi vállalkozások számára is előnyösek lehetnek)

Ez a jelentés elsősorban a foglalkoztatásra és a közfeladatok (jóléti szolgáltatások) ellátására adott támogatásra koncentrál a minden olyan szervezetre vonatkozó támogatási intézkedések tekintetében, amelyek megfelelnek egyes meghatározott kritériumoknak. A közfeladatok ellátásának támogatásai tipikusan nonprofit szervezetek számára elérhetőek, míg a foglalkoztatási támogatások hozzáférhetőek a hagyományos vállalkozások számára is (Grants Europe 2018).

A nonprofit szervezetek a központi költségvetésből normatív állami támogatást igényelhetnek, ha bizonyos közfeladatokat látnak el, és rendelkeznek a szükséges engedélyekkel (pl. rászorulóknak alacsony küszöbű ellátása, családok ideiglenes otthona, közoktatás, szociális és gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatások, stb.). A 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról a közfeladatot törvényben meghatározott állami

vagy önkormányzati feladatként definiálja. Az új civil törvény nem sorol fel konkrét tevékenységeket közfeladatokként. Az önkormányzatok a közszolgáltatások nyújtását kiszervezhetik úgy, hogy a közszolgáltatási szerződés keretében a közbeszerzési szabályok alapján magánszolgáltatókat választanak (Grants Europe 2018).³⁷ Csak közhasznú szervezetek köthetnek közszolgáltatási szerződést állami, közigazgatási szervekkel.

Általánosságban elmondható, hogy a szervezetek a közfeladatokkal kapcsolatban felmerült költségekre normatív támogatást igényelhetnek (Gottgeisl és Láng 2013). A normatív támogatási összeg az éves költségvetés szerint alakul, és az elmúlt években csökkenő tendenciát mutatott. Ez számos problémát vet fel, mivel általában ez a támogatás nem elegendő a szervezetek fenntartására. A jogszabályok által biztosított lehetőség ellenére közszolgáltatási szerződések keretében kevés szervezet végez ilyen kiszervezett feladatokat (Grants Europe 2018).

A munkaerő-piaci integráció területén a szervezetek pályázhatnak támogatásokra a központi költségvetésből hátrányos helyzetű, súlyosan hátrányos helyzetű és megváltozott munkaképességű személy foglalkoztatására (lásd: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat n.d.):

- Fogyatékkal élő vagy megváltozott munkaképességű személy esetén: a támogatás a munkabér és a fizetett szociális hozzájárulási adó legfeljebb 60%-ának megfelelő összeg, legfeljebb egy évre; súlyosan hátrányos helyzetű álláskereső alkalmazása esetén legfeljebb két évre jár.
- Hátrányos helyzetű álláskereső esetén: a támogatás a munkabér és a fizetett szociális hozzájárulási adó legfeljebb 50%-ának megfelelő összeg lehet legfeljebb egy évig, súlyosan hátrányos helyzetű álláskereső esetén legfeljebb két évig.

A szociális szövetkezetek esetében a támogatás mértéke a munkabér és a ténylegesen átutalásra kerülő szociális hozzájárulási adó legfeljebb 70%-nak megfelelő összeg (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat n.d.). A szociális szövetkezetekben továbbá lehetőség van sui generis (tagi munkavégzési) jogviszony indítására, és a Nemzeti Foglalkoztatási Alap négy éven keresztül degresszív támogatása fedezi az új tagok egészségügyi szolgáltatási járulékát (lásd a 2.3. fejezetet).

A tartós munkanélküliek foglalkoztatásának egyik formája az igen ellentmondásos közmunka program (lásd a 2.2. fejezetet). A közfoglalkoztatottak – a munkaerőpiacról

---

³⁷ Az önkormányzatok normatív támogatása tekintetében a közszolgáltatások kiszervezését a 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról szabályozta, amely felsorolta az önkormányzatok közhasznú kötelezettségeit és feladatait, valamint az alvállalkozásnak kiadható szolgáltatási formákat (magánvállalkozásoknak, nonprofitoknak, egyházi szervezeteknek). Továbbá a 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról határozta meg az ellátásokra való jogosultság feltételeit és a szociális ellátás intézményrendszerét. Az állami szolgáltatások biztosítását emellett a 191/2008. (VII. 30.) Korm. rendelet a támogató szolgáltatás és a közösségi ellátások finanszírozásának rendjéről; 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról, valamint a 489/2013. (XII. 18.) Korm. rendelet az egyházi és nem állami fenntartású szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok állami támogatásáról határozza meg (lásd Grants Europe 2018).

kiszorult hátrányos helyzetű emberek – munkát találhatnak többek között közhasznú szervezetnél, civil szervezetnél, szociális szövetkezetnél.³⁸ A közfoglalkoztatás profitgenerálásra nem irányulhat. A központi költségvetésből származó támogatás mértéke a bérköltség (és az ahhoz kapcsolódó szociális hozzájárulási adó) akár 100%-át is elérheti, emellett közvetlen költségekhez (és speciális esetekben szervezési költségekhez) is hozzájárulhat a bérköltségre nyújtott támogatás max. 5-20%-áig (Közfoglalkoztatási portál n.d.).

Továbbá a megváltozott munkaképességűek vagy fogyatékkal élők számára egyéb támogatási lehetőségek is léteznek (lásd Kajner és Jakubinyi 2015):

- Rehabilitációs hozzájárulás fizetése alóli mentesség: ha egy munkaadó foglalkoztatottainak száma 25 főnél több, akkor a szervezet létszámának 5 százalékában kell megváltozott munkaképességű személyt foglalkoztatnia, különben 965,400 HUF/fő/év (3,000 EUR) hozzájárulást szükséges fizetnie az állam részére.
- Rehabilitációs kártya: az egészségkárosodott személy foglalkoztatásának teljes időtartamára teljes munkáltatói járulégmentességet biztosít a munkaadóknak legfeljebb a minimálbér kétszeresének 27 százalékáig.
- Szociális foglalkoztatás állami támogatása (szenvedélybetegek és hajléktalanok számára is elérhető): a szociális foglalkoztató intézmények az éves központi költségvetésből állami támogatásra jogosultak a megváltozott munkaképességű emberek után, akiket foglalkoztatnak és támogatnak.
- Akkreditált foglalkoztatók által megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának állami támogatása: központi költségvetésből származó támogatás olyan szerződés által, amely finanszírozza a fogyatékkal élő munkavállaló bérét és a foglalkoztatás többletköltségeit.

Fontos megjegyezni, hogy az adózás előtti nyereség összege bizonyos mértékig csökkenthető a megváltozott munkaképességű munkavállalónak fizetett bér alapján. Emellett a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság is támogathatja az ilyen szolgáltatásokat igénybe vevő személyek szakmai rehabilitációs képzését (Grants Europe 2018).

---

³⁸ 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról, valamint 375/2010. (XII. 31.) Korm. rendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról (lásd Grants Europe 2018).

4.2.2. Támogatási intézkedések a szociális gazdaság / nonprofit szervezetek számára (akár társadalmi vállalkozások, akár nem)

A Nemzeti Civil Alapról szóló törvény (50/2003) által létrehozott Nemzeti Együttműködési Alap (korábban Nemzeti Civil Alap) az egyesületek, szövetségek, alapítványok (civil szervezetek) által pályázható forrást biztosít. Célja a civil szervezetek társadalmi részvételének erősítése, elsősorban tevékenységeik megszervezésére, fejlesztésére és megvalósítására nyújt támogatást. Működési és projektalapú finanszírozást biztosít. 2011-ben a civil törvény átalakította a Nemzeti Civil Alapot Nemzeti Együttműködési Alappá, a kollektív döntéshozatali mechanizmusok helyett egy központosított, szakmailag kevésbé önálló elnöki rendszer alakult ki, és a civil szervezetek számára elérhető források csökkentek (Szabó és Márkus 2015). Sebestény (2016) alapján 2014-re az alap teljesítménye mintegy felére csökkent. Az Alap folyamatos kritikát kapott a kis összegű támogatások miatt, amelyek nem igazán segítik a nagyobb szervezeteket (lásd Márkus és Szabó 2015, Sebestény 2016). Emellett a Nemzeti Kulturális Alap különböző kulturális tevékenységeket finanszíroz, míg a Nemzeti Foglalkoztatási Alap foglalkoztatási és képzési támogatást nyújt (Grants Europe 2018).

A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény (más néven 1%-os törvény) értelmében lehetőség biztosított az állampolgárok számára, hogy civil szervezeteket támogassanak a személyi jövedelemadó 1%-ának e szervezeteknek történő felajánlásával. Ez a finanszírozási mechanizmus elérhető a bíróság által legalább két évvel korábban nyilvántartásba vett egyesületek, alapítványok és közalapítványok (vagy más, a törvényben nevesített nem civil szereplők, pl. múzeumok, könyvtárak, felsőoktatási intézmények) számára. Az egyes adófizetők személyi jövedelemadójuk 1%-át adhatják a választott szervezeteknek. Szalai és Svensson (2017) alapján 2015-ben a regisztrált civil szervezetek 45%-a teljesítette a támogatás igénybevételének követelményeit, és az adófizetők több mint fele ajánlotta fel 1%-át nekik, összesen 83 milliárd HUF (257 millió EUR) összegben. Ez az erőforrás azonban általában a nagyobb, ismertebb szervezetek számára elérhető, míg a kisebb civil szervezetek számára gyakran nem jelent jelentős bevételt (Kövér 2015). A személyi jövedelemadó 1%-ának megszerzése sok szervezet számára nehéz feladat; a legtöbb csak nagyon kis összeget szerez, és ez az összeg erőteljesen csökkenő tendenciát mutat (ennek oka egyrészt az SZJA mértékének csökkenése, másrészt a jövedelem elektronikus bevallása miatti csökkenő felajánlási kedv) (G. Fekete *et al.* 2017b, Grants Europe 2018). A civil szervezetek 1%-a mellett az SZJA +1 százaléka felajánlható a 2016/2011 törvényben felsorolt hivatalos egyházaknak.

A Széchenyi 2020 támogatások és pályázatok (uniós finanszírozás) az Európai Unió fejlesztési alapjait biztosítják azokat központi költségvetési forrásokkal kiegészítve. Magyarország 12,000 milliárd forint fejlesztési forrást használhat fel 2020-ig, összesen 10 operatív program keretein belül.³⁹ A jelentés elkészítésekor 58 aktív felhívásra

---

³⁹ A nonprofit szervezetek számára főként az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP); Vidékfejlesztési Program (VP); Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP); Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP); Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program

pályázhatott nonprofit és más típusú szervezet (pl. munkaerő-piaci szolgáltatások, lakhatás, környezetvédelem, turizmus, óvodai esélypontok, gyerekesély programok, önkéntesség, közösségfejlesztés, stb. területein). A Széchenyi 2020 program keretében a nonprofit szervezetek számára releváns, már lezárult pályázati felhívások száma 176 volt (2018 júniusában).⁴⁰ Meg kell azonban említeni, hogy bár sok felhívás rendelkezésre áll, a civil szervezetek gyakran nem felelnek meg a feltételeknek, hiszen az uniós támogatásokra régóta jellemzőek a szigorú és néha irreális feltételek és célok, a túlzott bürokrácia és adminisztratív feladatok, valamint a nagyobb, jobban intézményesült szervezetek preferálása a kisebb helyi civil szervezetek helyett (lásd Nagy és Nizák 2009). A jelenlegi pályázati felhívásokra a civil szervezetek önállóan többnyire nem pályázhatnak, csupán helyi önkormányzatok vagy egyházak partnereiként (USAID 2018).

Az uniós források mellett Magyarországon is elérhető volt a Norvég Alap, melynek keretében több mint 150 millió eurós forrást lehetett felhasználni 2016-ig (nonprofit szervezetek is pályázhattak felhívásokra). A Svájci Alap programjából Magyarország több mint 130 millió svájci frank, azaz körülbelül 31 milliárd forint támogatásban részesült 2016-ig (nonprofit szervezetek is pályázhattak felhívásokra). Külön meg kell jegyezni a Norvég Civil Támogatási Alap és Svájci Civil Alap szerepét, melyeket független civil szervezetek konzorciumai menedzseltek.⁴¹ A Svájci Civil Alap (2012-2015) civil szervezetek számos projektjét támogatta Észak-Magyarország és Észak-Alföld hátrányos helyzetű térségeiben. Az EGT/Norvég Civil Alap (2013-2016) a civil társadalom fejlesztését, valamint a társadalmi igazságosság, a demokrácia és a fenntartható fejlődés alakításában való részvétel erősítését célozta (Kiss 2018).

Az önkormányzati tagságú szociális szövetkezetek számára további elérhető forrás a „Fókuszban az önkormányzati tagsággal rendelkező közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetek” című pályázat (a kapcsolódó kritikát lásd a 2.2. és 5.2. fejezetekben). A program végrehajtása során a projektek 36 hónapig legkevesebb 5 új munkahely létrehozására (közfoglalkoztatott illetve álláskereső számára) igényelhetnek támogatást kevésbé fejlett régiókban (OFA 2016). Ezt a

---

(KEHOP) és Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) tartalmaz pályázható felhívásokat.

⁴⁰ A társadalmi vállalkozások, szociális gazdaság területéhez kapcsolódó pályázatok (lásd <http://palyazat.gov.hu/>):

- GINOP-5.1.4-17 - Tranzitfoglalkoztatási programok támogatása (forprofitok is pályázhatnak);
- GINOP-5.1.5-16 - Nem állami szervezetek munkaerő-piaci szolgáltatásainak támogatása (egyházi szervezetek is pályázhatnak),
- GINOP-5.1.9-17 - Álláskeresők és fiatalok vállalkozóvá válásának ösztönzése - képzés és mentorálás (kamarák, közalapítványok is pályázhatnak);
- GINOP-5.2.3-16 - Fiatalok vállalkozóvá válása - Vállalkozás indítási költségeinek támogatása
- EFOP-5.2.4-17 - Társadalmi innovációk – Adaptációk, új módszerek kiterjesztése;
- EFOP-1.11.1-17 - Kísérleti programok a szociális gazdaság erősítése és a leghátrányosabb helyzetű csoportok elhelyezkedése érdekében non-profit szervezetek és vállalkozások együttműködése révén.
- VP3-16.4.1-16 - Együttműködések támogatása a rövid ellátási láncok és a helyi piacok kialakításáért, fejlesztéséért és promóciójáért (önkormányzatok is pályázhatnak);
- VP6-16.9.1-17 - Szolidáris gazdálkodás és közösség által támogatott mezőgazdaság

⁴¹ A magyar kormány erőfeszítéseket tett az Alap elosztásának ellenőrzésére, és támadta az Alapot kezelő és a kedvezményezett civil szervezeteket (Kuti 2017).

Nemzeti Foglalkoztatási Alap támogatja, 10 milliárd HUF (31 millió EUR) rendelkezésre álló keretösszeggel. Egy pályázó legfeljebb 200 000 eurót kaphat. A támogatási program megvalósítását szakmailag az OFA koordinálja a Belügyminisztériummal együttműködve.

4.2.3. Kifejezetten társadalmi vállalkozásoknak nyújtott támogatási intézkedések

Jelenleg a társadalmi vállalkozások fő pályázati programja a Társadalmi célú vállalkozások ösztönzése – GINOP-5.1.3.-16. A támogatás keretösszege összesen 6 milliárd HUF (18,5 millió EUR) volt, amelyben összesen 178 szervezet részesült (egy szervezet legfeljebb 250 millió forintot vehetett igénybe, ami 774,000 eurónak felel meg). A program már működő és aktív társadalmi vállalkozások dinamizálásához és stabilizálásához kapcsolódó tevékenységeket támogat a tartós foglalkoztatási lehetőségek létrehozása érdekében. A kötelezően megvalósítandó tevékenységek között szerepel a célcsoportból (álláskeresők vagy közfoglalkoztatottak, akik 50%-ának hátrányos helyzetűnek vagy megváltozott munkaképességűnek kell lennie) új munkavállalók alkalmazása, továbbá a tevékenységeket kevésbé fejlett régiókban kell megvalósítani (NGM 2016).

A pályázat folytatása – a GINOP-5.1.7.-17 – szintén már aktív társadalmi vállalkozásokra fókuszál, de emellett új kezdeményezések kialakítását is elősegíti, a célcsoportok foglalkoztatását és a piacra jutást támogatja (NGM 2017). A program keretében elérhető keretösszeg összesen 15 milliárd HUF (46,4 millió EUR), mely a tervek szerint 300 és 600 pályázat támogatására lesz elegendő. A társadalmi vállalkozások előminősítési rendszere ezekhez a támogatási programokhoz kapcsolódik.

A Foglalkoztatás ösztönzése célú Hitelprogramba (GINOP 8.8.1.-17) mikro-, kis- és közepes méretű társadalmi vállalkozások kapcsolódhatnak be, a foglalkoztatást ösztönző beruházásokat megvalósítva, kedvező, kamatmentes hitelt vehetnek fel összesen 29,63 milliárd HUF összegben (92 millió EUR) (MFB 2017). A beruházási kölcsön egy évnél hosszabb ideig tarthat, minimum 1 millió HUF (3,100 EUR), maximum 50 millió HUF értékben (155 000 EUR).

Mint látható, a társadalmi vállalkozások számára jelenleg jelentős összegű állami és uniós finanszírozás áll rendelkezésre. Azonban e támogatások szerkezete és feltételei kritikát kaptak rugalmatlan működésük és irreális követelményeik miatt (például a tevékenységek fenntartása miatt a támogatási időszak után). Szűk hatókörüket mutatja az, hogy a támogatások elsősorban a foglalkoztatás előmozdítására irányulnak - ami nem feltétlen minősül elsődleges célnak számos társadalmi vállalkozás számára (Kiss 2018). A bonyolult előminősítési rendszer és a GINOP 8.8.1-17 hitelprogram szigorú feltételei megnehezítik a hozzáférést még a legnagyobb szervezetek számára is. Továbbá a csábító alapok akár újabb és kevésbé elkötelezett szervezeteket is arra készíthetnek, hogy belépjenek a területre kizárólag a finanszírozás miatt, ezáltal hígítva a társadalmi vállalkozás fogalmát (ld. Fekete *et al.* 2017b, Grants Europe 2018).

4.3. Közbeszerzési keretrendszer

A magyarországi közbeszerzési jogszabályok kialakításában a közbeszerzésre vonatkozó uniós jogszabályokat is figyelembe kell venni. **A 2015. évi CXLIII törvény a közbeszerzésekről környezetvédelmi és társadalmi célokat tartalmaz, és támogatja a helyi kis- és középvállalkozásokat.**

A közbeszerzés odaítélésekor a szerződő szervezet előírhatja bizonyos társadalmi, környezeti és innovációs követelmények betartását a szerződés időtartama alatt, amelyeket az eredeti felhívásban meg kell nevezni. A törvény a szociális szempontokat beépíti azáltal is, hogy lehetőséget ad védett munkahelyek számára eljárások biztosítására (Kovács 2017). Az ajánlatkérő számára lehetőségként adott a szervezeteknek a közbeszerzési eljárásban való részvételi jogának fenntartása, illetve a kormány által elrendelt esetekben kötelező a védett munkahelyként besorolt szervezetek jogainak fenntartása (beleértve a szociális és akkreditált foglalkoztatókat is, amelyek munkavállalóinak több mint 30%-a megváltozott munkaképességű vagy hátrányos helyzetű munkavállaló).

Egyes szervezetek fenntarthatják a jogot arra, hogy részt vegyenek egészségügyi, szociális és kulturális szolgáltatások közbeszerzési eljárásaiban, amennyiben ezeken a területeken közfeladatokat látnak el. Ezek a gazdasági szereplők nem lehetnek profitorientáltak, és olyan vezetői vagy tulajdonosi struktúrával kell rendelkezniük, amely biztosítja a munkavállalók aktív részvételét (Kovács 2017).

A nemzeti szabályok lehetővé teszik, de nem írják elő a szociális záradékok alkalmazását a közbeszerzésben (Ruszkai és Mike 2012). **A legtöbb esetben e szabályok gyakorlati alkalmazása figyelmen kívül hagyja a közbeszerzési jogszabályok által kínált lehetőségeket (Grants Europe 2018).** A szociális kritériumokat alkalmazó eljárások száma 2016-ban 100 alatt maradt, összesen 5,2 milliárd forinttal (16 millió euróval), amely az előző évekhez képest csökkenő tendenciát mutatott (Közbeszerzési Hatóság 2016).

4.4. Hálózatok és kölcsönös támogatási mechanizmusok

A társadalmi vállalkozások általában ugyanazon tevékenységi területeken működnek együtt (pl. akkreditált munkáltatók között). Egyes jogi formákat támogató szövetségeket is létrehozta.

A 2010-ben alapított Szociális Szövetkezetek Országos Szövetsége (SzoSzöv) 44 tagszervezettel rendelkezik, és célja a szociális szövetkezetek képviselete, hálózati lehetőségek biztosítása és a modell népszerűsítése. A 2014-ben alapított Adományboltok Országos Szövetsége (ADSZ) 10 szervezeti tagot számlál, amelyek az adományboltok jogszabályi hátterén dolgoznak, és segítenek az adományboltot nyitni vágyó szervezeteknek. A 2016-ban alapított Magyar Szociális Farm Szövetség célja a szociális farm jogilag is elismert státuszának biztosítása.

Kifejezetten a társadalmi vállalkozások képviselőire alakult 2015-ben a Társadalmi Vállalkozások Országos Szövetsége (TAVOSZ), melynek célja tagjainak segítése elsősorban a közös szakmai érdekek együttes érvényesítése, a közös stratégia kialakítása és a piacra jutás előmozdítása révén. A szövetség jelenleg 67 taggal rendelkezik (68% szociális szövetkezet, 12% egyesület, 7% alapítvány, 13% egyéb nonprofit gazdasági társaság).

Továbbá egyes szakmai workshop-ok, konferenciák és egyéb programok irányulnak a hálózati tevékenységek előmozdítására. Egyes szociális szövetkezetek más szociális szövetkezetek és kistermelők termékeit kapcsolják össze és értékesítik. Ugyanakkor az együttműködés alacsony szintje egyes tanulmányok szerint problémát jelent (lásd SENSES 2017).

4.5. Kutatás, oktatás és készségfejlesztés

A kutatási és tudományos érdeklődés a társadalmi vállalkozások iránt az évek során alacsony maradt. A témával sokáig egyedül a Budapesti Corvinus Egyetem (BCE) foglalkozott. Az egyetem 2006-ban indította el az első és néhány évig egyetlen egyetemi kurzust a társadalmi vállalkozásokról és szociális gazdaságról. Itt született az első doktori értekezés is a témában 2009-ben.

Az utóbbi időben azonban számos program és kutatás jött létre. A Debreceni Egyetem (DE) 2014-ben indította el a szociális munka és szociális gazdaság mesterszakot (SOWOSEC). A Miskolci Egyetem (ME) helyi foglalkoztatás fejlesztés témában távoktatási továbbképzési programmal rendelkezik. A Pannon Egyetem (PE) az I-SICS Nemzetközi Társadalmi Innovációs versenyt szervezi (International Social Innovation Competition). Az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) közösségi és civil tanulmányok mesterképzési szakjának diákjai a közösségi gazdaságról tanulnak. A Pécsi Tudományegyetem (PTE) Simonyi Üzlet és Gazdaságfejlesztési Központja nemzetközi nyári egyetemet szervez, ahol társadalmi vállalkozásokról tanulhatnak a diákok. A Central European University (CEU) több nyári egyetemen foglalkozott a szociális gazdaság témájával (SENSES 2017).

Az egyetemi és kutatói érdeklődés növekedése láthatóbbá vált. Ugyanakkor, bár a fejlesztő és támogató szervezetek bizonyos oktatási programjai is megjelentek, a társadalmi vállalkozókra irányuló átfogóbb képzési programok szükségesek az akadémiai előrelépések kiegészítéseként.

4.6. Finanszírozás

A magyarországi társadalmi vállalkozások ritkán érik el a pénzügyi fenntarthatóságot. Bevételi struktúrájukat több erőforrásra alapozzák, mint például értékesítési bevételekre, állami támogatásra és magántámogatásra. Korlátozott jövedelemtermelésük, valamint a társadalmi küldetésekhez kapcsolódó többletköltségek (például a leghátrányosabb helyzetű csoportokkal való

együttműködés) miatt a külső pénzügyi források létfontosságúak a megmaradásuk szempontjából.

A Grants Europe (2018) által végzett kérdőíves felmérés alapján a társadalmi vállalkozások által igényelt finanszírozás, bár az induló szakaszban is nyilvánvaló, az érettebb szervezetek számára szintén szükséges, hogy fedezzék a működési költségeiket és beruházásokat valósítsanak meg. A kutatás alapján a külső finanszírozás szükséges az ötlet kifejlesztésékor és a társadalmi vállalkozás létrehozásákor (főként vissza nem térítendő források, pro bono szakmai támogatás és önkéntes munka révén), ugyanakkor döntő fontosságúnak bizonyul az induló szakaszban is (főleg vissza nem térítendő források vagy tőkebefektetés). Az alaptevékenység folyamatos működtetésében az állami vagy önkormányzati normatív támogatás és az adókedvezmények fontos szerepet játszanak a vissza nem térítendő források mellett. A kiegészítő gazdasági, vállalkozói tevékenységekhez szükség van visszatérítendő vagy kombinált forrásokra, kereskedelmi banki hitelekre, adókedvezményekre, tőkebefektetésekre, stb.. A jelentős beruházások esetében a szervezetek mind vissza nem térítendő, mind visszatérítendő forrásokat, például banki hiteleket és tőkebefektetéseket is igényelnek (lásd Grants Europe 2018).

A normatív és pályázati állami támogatási rendszerek révén rendelkezésre állnak pénzeszközök (lásd a 4.2. fejezetet). A normatív támogatás (pl. közfeladat ellátásához) azonban nem fedezi kellőképpen a működési költségeket, míg a pályázati támogatások csak rövid távú finanszírozást kínálnak innovatív, kísérleti projektekre, illetve gyakran nem fedezik a működés és a rendszeres szolgáltatásnyújtás költségeit (pl. a GINOP 5.1.3-16 és 5.1.7.-17. elsősorban az új célcsoporttagok foglalkoztatását, a termékek/szolgáltatások bővítését és a piacra jutást támogatják).

Az állami támogatás mellett számos magánszervezet valósít meg programokat (pl. NESST, Ashoka, Badur Alapítvány, ERSTE SEEDS, lásd a 4.1. fejezetet). Ezeknek a főként pályázat jellegű programoknak azonban különböző korlátaik vannak, mint például a rövid időtartam, kis összegű finanszírozás, kevés kedvezményezett, míg követelményeik torzíthatják az eredeti célkitűzéseket, és nem feltétlen veszik figyelembe a szektor heterogenitását (pl. jogi forma, méret, tevékenységi kör vagy célcsoport szerint) (Grant Europe 2018).

Ezideig kevés társadalmi hasznosságú befektetés történt – csak egy program, az Impact Accelerator indult el. Ugyanakkor a SENSES (2017) kutatás szerint sok társadalmi vállalkozás nem áll készen a befektetésre bizonytalan üzleti tervek, korlátozott fenntarthatóság és az üzleti készségek hiánya miatt, amelyek mindegyike limitálja a visszafizetendő finanszírozás felhasználásának képességét. A jelentés arra is rámutat, hogy a keletkezett társadalmi hatás mérésének és demonstrálásának hiánya szintén jelentős akadályt jelent a potenciális befektetők számára. A készségek hiánya részben a társadalmi vállalkozók üzleti és menedzsment képzettségének alacsony fokából ered. Emellett a társadalmi vállalkozások által igényelt befektetések mérete jelenleg nagyon alacsony, ami a befektetők által kereskedelmi életképességük megkérdőjelezését idézi elő (SENSES 2017).

A társadalmi vállalkozások gyakori nonprofit szervezeti hátterük és a finanszírozási információk hiánya miatt sokszor nem élhetnek bizonyos pénzügyi intézmények által ajánlott lehetőségekkel (OFA 2017a). A hagyományos bankokkal nehézkes kapcsolatok alakulnak ki, mivel a társadalmi vállalkozások által igényelt források általában nem érik el a bankok hitelezési korlátait, és a bankok magas kockázatot érzékelnek alacsony tőke mellett (Grants Europe 2018). **Korlátozott számú bank nyújt kedvezményes hiteleket a nonprofitok vagy társadalmi vállalkozások számára, és általában ugyanazokat a feltételeket alkalmazzák, mint a hagyományos for-profit vállalkozások esetében.** Az Erste Bank és az Erste Alapítvány 2011-ben elindította a good.bee programot, amely pénzügyi tanácsadást és szolgáltatásokat ajánl civil szervezetek és társadalmi vállalkozások számára. 2016-tól a bank bevezetett egy olyan programot, amely kifejezetten társadalmi szervezeteknek szól „Egyről a kettőre” címmel, amelynek célja a szociális bankolás bevezetése (OFA 2017a). A MagNet Bank hitel lehetőségeket és számlavezetési programokat kínál a társadalmi vállalkozások és nonprofit szervezetek számára, hitelbírálati előnyt ad, és létrehozott egy civil szervezeti fiókcsomagot. Ez kedvezményes számlavezetést biztosít és személyre szabott hiteleket kínál a bank civil szervezeti partnerei számára, likviditási és befektetési hiteleket nyújtva. A GINOP 8.8.1.-17 hitelkonstrukció is ebbe az irányba mutat, foglalkoztatási és beruházási célokra nyújt hitelt.

A legújabb kutatások (G. Fekete *et al.* 2017b, Grants Europe 2018 alapján) további kihívásokat sorolnak fel. A megállapítások szerint a társadalmi vállalkozások versenyhátrányban vannak a piacon az állampolgárok társadalmi befogadásának és tudatosságának alacsony szintje miatt, valamint a szektorhoz kapcsolódó negatív sztereotípiák miatt. Ugyanakkor a termékek/szolgáltatások gyenge versenyképessége és marketingje, az alacsony üzleti készségek is akadályozzák a szervezetek növekedését. A társadalmi vállalkozások gyakran nem rendelkeznek kapcsolatokkal és hálózatokkal az állami és piaci szektorral, pl. a pénzügyi válság csökkentette a nagyvállalatok CSR-költségvetését és az adományozói kapcsolatokat, így ezek a források korlátozott pénzügyi támogatást jelentenek. Eközben a jogszabályi változások és a magas adóterhek kiszámíthatatlansága megnehezíti a társadalmi vállalkozások működtetését. **Mindent egybevetve, a számos fejlesztési és támogatási program elindítása ellenére az átfogóbb és fejlettebb finanszírozási ökoszisztéma kialakulása még várat magára (Grants Europe 2018).**

5

PERSPEKTÍVÁK

A társadalmi vállalkozások területe sajátos körülmények között alakult ki Magyarországon, fejlődését a civil társadalommal és a nonprofit szektorral, a hagyományos vállalkozásokkal és szervezetekkel, az állammal és szakpolitikákkal, az Európai Unióval és a különféle nemzetközi és hazai szereplőkkel kapcsolatos akadályok és lehetőségek alakították. Jelenleg a trendek az elsősorban a hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci integrációjára fókuszáló állami – EU társfinanszírozású – támogatások növekedését, az erősödő érdeklődést és az ökoszisztéma új szereplőit, valamint a központosító tendenciákat, a szociális szervezetek autonómiájának csökkenését és egyes szakpolitikákat kritizáló civil szervezetek megbélyegzését mutatják. A következő fejezet a társadalmi vállalkozások jóléti rendszerben betöltött szerepét, a kulcsfontosságú lehetőségeket és akadályokat, valamint a jelen és a jövő biztató és fenyegető trendjeit foglalja össze.

5.1. A társadalmi vállalkozás vita áttekintése nemzeti szinten

A társadalmi vállalkozás fogalma hosszú ideig viszonylag ismeretlen maradt a politikai döntéshozók számára. Az állami támogatási programok a szociális gazdaságra és különösen a szociális szövetkezetekre irányultak, elsősorban hátrányos helyzetű társadalmi csoportok munkahelyteremtését célozták (gyakran összekapcsolva a vidékfejlesztéssel), és nem feltétlenül kapcsolódtak a szélesebb közszolgáltatásokhoz. Bár a jóléti szolgáltatások kiszervezése 1993 óta lehetséges, az ilyen szolgáltatásokat nyújtó civil szervezetek aránya alacsony maradt (Bocz 2009). A szociális gazdaságra irányuló állami finanszírozási programokra jellemző volt a hosszú távú stratégiai megközelítés hiánya, a projektalapú finanszírozás és a bürokratikus működés, ami a pályázók számára a támogatásokhoz való hozzáférés nehézségét eredményezte (Frey 2007, Számadó 2011).⁴²

Jelenleg több állami program és intézkedés támogatja a társadalmi vállalkozások fejlődését. Ez a korábban példátlan szakpolitikai érdeklődés elsősorban az Európai Unió fokozott érdeklődéséből fakad. Ezek a programok azonban még mindig nem rendelkeznek hosszú távú perspektívával, meglehetősen bürokratikusak és csupán projektalapú finanszírozást biztosítanak, ami a társadalmi vállalkozások magas fokú bizonytalanságát eredményezi (Fekete *et al.* 2017b). Korlátozó megközelítésük jogi formák tekintetében kizárja a hagyományos vállalkozásokat, és elsősorban a foglalkoztatásra és a hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci integrációjára összpontosít – ami az Európai Bizottság iránymutatásainak megfelelő megközelítés.

Ugyanakkor a jelenlegi centralizációs tendenciák, a fékek és ellensúlyok felszámolása, valamint a korrupció erősödésének tágabb kontextusa akadályozza a szektor fejlődését (Kolosi és Tóth 2016, Kuti 2017, Ligeti *et al.* 2017). Az elmúlt években a helyi önkormányzatok jelentős szerepe és feladatai (pl. az iskolák fenntartása, helyi szociális és egészségügyi szolgáltatások működtetése) csökkentek, így nonprofit szervezetek elvesztették egyik fő szerződő partnerüket (Kövér 2015). A jóléti szolgáltatások nyújtása döntően állami feladat (USAID 2018); a társadalmi vállalkozásoknak kiszervezett tevékenységek továbbra is szűkösek, és a társadalmilag felelős közbeszerzés nem jellemző. A társadalmi vállalkozások szerepe a jóléti ellátórendszerben eszerint igen korlátozott Magyarországon.

A társadalmi vállalkozások jelentősebb szerepe a jóléti szolgáltatások nyújtásában a közvélekedés miatt is akadályokkal szembesül. Győri (2010) szerint a szocializmus örökségeként az emberek úgy vélik, hogy a szociális védelem és ellátás az állam és nem a civil társadalom felelőssége. Úgy tűnik, hogy az állampolgárok többnyire elutasítják az egyesületek és alapítványok gazdasági tevékenységét, bár ez az elutasítás az elmúlt években csökkent (Etchart *et al.* 2014).

---

⁴² Ez a szakasz a szakirodalmi áttekintésen, valamint a jelenlegi kutatás keretében 2018 tavaszán kitöltött kérdőívek eredményein (összesen 35 kitöltés különböző válaszadóktól – a közszféra képviselői, kutatók, szakemberek és támogatók), és egy szakértői találkozó (2018 szeptemberében) eredményein alapul, amelyen 12 eltérő háttérű szakértő vett részt.

Amikor a szakértők válaszoltak a kutatási kérdőívre, egyes válaszadók a helyi autonómia alacsony szintjét, az államtól való nagyfokú függés és annak paternalista viselkedése mögött rejlő fontos történelmi örökséget említették, amelyet a jelenlegi centralizációs folyamatok tovább erősítenek. Ezek a történelmi és jelenlegi tendenciák akadályozzák a szektor fejlődését, hiszen demokratikusan szervezett társadalmi vállalkozások nem létezhetnek autonóm szereplők nélkül. Több válasz is rámutatott arra, hogy a lakosság, valamint a döntéshozók korlátozott információval és ismeretekkel rendelkeznek a társadalmi vállalkozásokról, és hangsúlyozták, hogy a kifejezés egyértelmű meghatározásának és használatának hiánya gyengíti a szektor képét. Néhány válaszadó a társadalom alacsony bizalmi szintjét, tudatosságát és aktivizmusának hiányosságait is akadályozó tényezőnek tekinti.

5.2. Akadályok és lehetőségek

Számos terület közvetlenül befolyásolta a társadalmi vállalkozások fejlődését: a civil társadalom és a nonprofit szektor, a hagyományos vállalkozások és szövetkezetek, az állam és a szakpolitikák alakulása, az Európai Unió és a különböző nemzetközi és hazai szereplők (lásd részletesen a 4. fejezetben) (Fekete 2017, Kiss 2018).

A nonprofit szektorban jelentős növekedés tapasztalható az elmúlt három évtizedben a szervezetek számában, a bevételek reálértékében és az foglalkoztatottak számában is (KSH 2018). Nyugat-Európához képest azonban a szektor mérete Közép- és Kelet-Európában még mindig alacsony, és a növekedés nem ugyanakkora az állampolgári aktivitás, részvétel és önkéntesség mértékében (Salamon et al. 1999, CIRIEC 2012, Perpék 2017).

Az egyesületek és alapítványok pénzügyi helyzetében szintén kihívást jelentett az erőforrás-függőség magas szintje, valamint a támogatásnyújtás bürokratikus és néha nem átlátható jellege (beleértve az uniós támogatásokat is) (Kövér 2015). A szektor polarizációját mutatta az állami támogatás alacsony szintje, ami aránytalan mértékben összpontosított az államközeli szervezetekre, és kevésbé volt elérhető az alulról szerveződő civil szervezetek számára. Az elmúlt években az egyesületek és alapítványok körülményei tovább romlottak az állami és az uniós támogatás csökkenése; a helyi önkormányzati, vállalati és egyéni magánadományozók alacsony szintje; és a kevés egyéb forrás miatt (USAID 2015). Ma már azonban számos finanszírozási forrás elérhető a nonprofit szervezetek számára, ugyanakkor a támogatási rendszer bizonyos szervezeteket kizár (lásd Szabó és Márkus 2015). Az állam és a civil társadalom egyes szegmensei közötti kapcsolat problémás, különösen a watchdog és az emberi jogi szervezeteket tekintve.

A kérdőíves válaszadók gyakran megemlítették, hogy a civil társadalom és a nonprofit szektor fejlődése robbanásnak indult és gyorsan növekedett az 1989-es rendszerváltás után. Egyes szakértők kiemelték a civil szervezetek szerepét a munkaerő-piaci integrációban és a közszolgáltatások nyújtásában. Néhány válaszadó azonban hangsúlyozta a szektor gyengeségét, az államszocializmus történelmi

örökségéhez kötődő alacsony érdekérvényesítési képességet és az államtól való függést.

A hagyományos vállalkozások tekintetében a rendszerváltás utáni időszakot a neoliberális gazdasági megközelítés és szakpolitikák befolyásolták, amelyek deregulálták és liberalizálták a piacokat (Fekete 2011), bár ezek a taktikák nem igazodtak a nemzeti kontextushoz (Leš és Jeliaskova 2007). Az országra továbbra is az üzleti és menedzsment tudás és készségek, vállalkozói tapasztalat alacsony szintje, valamint kevésbé támogató intézményi környezet jellemző (Horváth és Szerb 2016). Különösen a periférikus vidéki területekre jellemző az alacsony vásárlóerő, a lehetséges piacok elégtelensége és az üzleti befektetők hiánya. Győri (2010) szerint az emberek vállalkozókról alkotott képe negatív és a vállalkozókba vetett bizalmuk is alacsony.

A vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) fogalma Magyarországon az 1990-es években jelent meg, de sokáig nem volt gyakori jelenség. A gazdasági és társadalmi szereplők nem tudták, hogy hogyan tudnak környezeti és társadalmi célokat elérni, miközben nyereséget termelnek (Győri 2010). Manapság egyre több vállalkozás jelenti ki, hogy nagy figyelmet szentel a társadalmi felelősségvállalásnak, bár még mindig kevés vállalat valósít meg hosszú távú stratégiákat vagy elköteleződést egy adott társadalmi kérdés iránt (OFA 2017c).

A szövetkezetek és más közösségi alapú piacorientált szervezetek a rendszerváltás utáni első években nem kerültek a gazdaságpolitika élvonalába, és – az államszocialista rendszer részének tekintett – szövetkezetek száma csökkent. Ma azonban a szociális szövetkezetek számának növekedése mutatja a szociális problémák piaci alapú megoldásai iránti érdeklődés növekedését. Ez a növekedés ugyanakkor elsősorban az EU és az állami szakpolitika hatásának, nem pedig alulról felfelé irányuló folyamatoknak köszönhető.

A kérdőív néhány válaszadója hangsúlyozta, hogy az államszocializmus alatt a szövetkezetekkel kapcsolatos negatív emlékek akadályozták az új szövetkezetek megjelenését. Más válaszadók arra is rámutattak, hogy a „vállalkozó” negatív képe túlélte az államszocialista időszakot. Továbbá a válaszadók elmondták, hogy az általában kisméretű társadalmi vállalkozások nem rendelkeznek szakmai ismeretekkel és készségekkel a marketingben vagy az üzleti életben, és rámutattak az üzleti partnerségek kis számára is a for-profit szereplőkkel.

Az állam és az Európai Unió szerepét vizsgálva (az 5.1. fejezetben összefoglaltak szerint) korábban több program célja volt a szociális gazdaság fejlesztése. Jelenleg a társadalmi vállalkozások fő támogatási programjai az Európai Unió társfinanszírozásával valósulnak meg, így a szakpolitika alakulása ezen a területen erősen kapcsolódik az EU prioritásaihoz. A szakpolitikák kifejezetten támogatják a társadalmi vállalkozásokat jelentős finanszírozással és szakmai fejlesztéssel. Ennek a támogatásnak azonban több hiányossága van. A kérdőív válaszadói két fő akadályt emeltek ki a társadalmi vállalkozás területén: (1) a jogi és fiskális környezetet; és (2) finanszírozást és szakpolitikát.

A jogi és fiskális keretek több válaszadó szerint akadályozzák a társadalmi vállalkozások fejlődését. A kiszámíthatatlan, gyorsan változó jogi és fiskális környezetet érintő tényezők közé tartozott a közelmúltban elfogadott szabályozás a szociális szövetkezetekről, a magas foglalkoztatási járulékok és ÁFA, a társadalmi vállalkozásoknak nyújtott adókedvezmények hiánya, valamint az adminisztratív terhek.

Sok válaszadó hasonlóan fontosnak tartotta a társadalmi vállalkozások pénzügyi és szakpolitikai helyzetét. Elismerte, hogy a társadalmi vállalkozások számára jelentős finanszírozási források állnak rendelkezésre, a szakértők a finanszírozással kapcsolatos számos problémát kiemelték, mint például: az EU által társfinanszírozott állami támogatásoktól való jelentős függés; a hosszú távú finanszírozási stratégia hiánya; a felelős szereplők közötti alacsony szintű együttműködés; és a jelenlegi kiszámíthatatlan, bürokratikus és szűkös finanszírozási programok, amelyek gyakran nem megfelelő célokat támasztanak. Néhány válaszadó azt is kifejtette, hogy a pénzeszközök nehezen hozzáférhetőek a kisebb társadalmi vállalkozások számára, és az alternatív finanszírozási források is hiányosak (pl. normatív támogatás, hitelek vagy társadalmilag felelős közbeszerzés). Egyes szakértők a korrupció problémáját és az átláthatóság hiányát is említették, valamint azt, hogy az esetelegesen nem megfelelően adminisztrált támogatások erősíthetik a „járulékvadász” viselkedést, vagyis olyan pályázók megjelenését, akik a pénzügyi források elosztásának manipulálása révén pénzügyi előnyök elérését célozzák. Néhány válaszadó rámutatott az átfogó szakpolitikai stratégia hiányára, míg mások úgy vélték, hogy a szakpolitika nem tartja a társadalmi vállalkozásokat a célcsoportjaik megerősítése eszközének, hanem inkább a munkaerő-piaci integráció projektalapú mechanizmusának.

A kutatás keretében szervezett szakértői találkozó is megerősítette ezeket a véleményeket. Néhány résztvevő nagyra értékelte a szakpolitika nyitását a szociális szövetkezetektől a más formában működő társadalmi vállalkozások felé, a társadalmi és gazdasági tényezőkre összpontosító előminősítési rendszert, a szakmai mentorálást, a hátrányos helyzetű csoportokra és régiókra fókuszálást, valamint a hitel konstrukciók innovatív eszközként történő bevezetését. Egyes szakértők azonban kritizálták a jelenlegi uniós finanszírozási forrásokat a foglalkoztatásra és bizonyos jogi formákra való szűk fókuszuk, a rövid távú projekt időtartamuk, az irreális mutatók és a fenntarthatóságra vonatkozó követelményeik miatt, és mert nem nyújtanak hosszú távú megoldást a komplex társadalmi problémákra (pl. a mélyszegénységben élő emberek helyzetének javítására).

Különböző nem állami szereplők jelentősen befolyásolták a szektort az 1990-es évek második felétől. A társadalmi vállalkozásokat és a társadalmi vállalkozókat támogató nemzetközi fejlesztő és támogató szervezetek (NESsT, Ashoka) még a 2004-es EU-csatlakozás előtt megjelentek. A szerepük elsődleges fontosságú a fogalom bevezetésében és az első társadalmi vállalkozások támogatásában. Nagymértékben népszerűsítették a „társadalmi vállalkozás” kifejezést, és megközelítéseik jelentősen formálták a fogalom magyarországi értelmezését. Napjainkban a nemzetközi és hazai támogató és fejlesztő szervezetek változatosabb képét, több hálózatot és általában a magukat társadalmi vállalkozásként definiáló szervezetek számának növekedését érzékelhetjük. Emellett szükséges megjegyezni a tudományos szféra növekvő szerepét

is. Míg hosszú ideig kevésbé kutatott terület volt, jelenleg több kutatás is a társadalmi vállalkozásokra összpontosít, és több egyetem kínál a társadalmi vállalkozással és szociális gazdasággal kapcsolatos kurzusokat (bár kevesebb tanfolyam és képzés elérhető el maguknak a társadalmi vállalkozóknak). Az utóbbi években számos uniós finanszírozású kutatás valósult meg, több új tanulmány megjelent. Azonban a társadalmi vállalkozásokról való szisztematikus adatgyűjtés és reprezentatív kutatás még mindig hiányzik, amit akadályoz a társadalmi vállalkozások világos és széles körben elfogadott definíciójának hiánya is.

A kérdőíves válaszadók megjegyezték, hogy motivált és elkötelezett emberek valóban hajtóerői a területnek, a szektorról való tudás és érdeklődés nőtt, a szakmai támogatás és a pénzügyi források pedig egyre nagyobb mértékben állnak rendelkezésre. Néhány válaszadó hangsúlyozta az állami szektoron kívüli alternatív finanszírozási források fontosságát (pl. nemzetközi adományozók, bankok, multinacionális vállalatok, társadalmi hasznosságú befektetők). Mindazonáltal megemlítették a nem hatékony együttműködés problémáját – néha a bizalom hiánya miatt – az állammal, a piaci szektorral és az akadémiai szférával. Problémát jelent a társadalmi vállalkozások egymással való együttműködésének, a hálózatépítésnek és az érdekképviselésnek az alacsony szintje is. Emellett a társadalmi vállalkozások földrajzi elhelyezkedése egyenlőtlenül befolyásolja az inkubációs programokhoz, a képzett munkaerőhöz, a pénzügyi erőforrásokhoz vagy a piacokhoz való hozzáférést. A társadalmi vállalkozások megjelenését támogató tényezők a fővárosban koncentrálnak, de a társadalmi vállalkozások iránt legnagyobb szükség a periférikus vidéki területeken jelentkezik.

Az elősegítő tényezők leírása során a válaszadók elsősorban olyan tényezőkre összpontosítottak, amelyek hozzájárulhatnak egy támogatóbb környezet kialakításához, mint például a jogi és fiskális keretek (pl. közös szabályozási keret, jelentős adókedvezmények), a pénzügyi források jobb elérhetősége és rugalmassága (pl. pályázatok, normatív támogatás, hitelek, társadalmilag felelős közbeszerzés), a szakmai támogatás növelése (pl. képzés, mentorálás, hálózatépítés, támogató infrastruktúra és technikai segítségnyújtás), a társadalmi vállalkozások közötti és az ökoszisztéma különböző szereplői közötti együttműködés erősítése, és a láthatóság növelése. Néhányan azt is említették, hogy fontos a szektor megjelenését támogatni az állam partnereként a munkaerő-piaci integráció vagy a közszolgáltatás terén.

A társadalmi vállalkozások szerepe a szakértői találkozó résztvevői szerint bizonyos kezdeményezések révén növekedhet. A következő ajánlások születtek:

- hosszú távú, komplex stratégiák, amelyek összekapcsolják a társadalmi vállalkozásokat a szakpolitikák különböző területeivel (pl. gazdaságfejlesztés, regionális fejlesztés);
- a társadalmi vállalkozások hibrid jellegének figyelembe vétele a jogszabályokban;
- a társadalmi célkitűzésekhez kapcsolódó többletköltségek fedezésére szolgáló adó- és járulékkedvezmények;

- adózással kapcsolatos vagy más ösztönzők növelése a magánszemélyek és a vállalatok számára a társadalmi vállalkozások és az önkéntesség támogatása érdekében;
- a társadalmi vállalkozások képessé tétele arra, hogy elérjék a hagyományos vállalkozások számára elérhető lehetőségeket (pl. befektetések);
- a társadalmilag felelős közbeszerzés előmozdítása;
- az ökoszisztéma további támogatása;
- a társadalmi hatásmérés elősegítése;
- folyamatos párbeszéd az érintettek között;
- tudásmegosztás, beleértve a nemzetközi példákat is.

5.3. Trendek és jövőbeli kihívások

Jelenleg a történelmi fejlődés hatása mellett új kontextuális faktorok magyarázzák a társadalmi vállalkozás dinamikáját. A jelen kutatás kérdőíveiben a válaszadók számos biztató és fenyegető trendet felsoroltak, amelyek a magyarországi társadalmi vállalkozások fejlődését befolyásolják, és melyek összefoglalása a továbbiakban következik.

A válaszadók elsősorban olyan biztató tendenciákra utaltak, mint például az EU által társfinanszírozott támogatások és egyéb pénzügyi források rendelkezésre állása, és hangsúlyozták a társadalmi vállalkozás ökoszisztéma különböző szereplőinek egyre növekvő számát (részletesen a 4. fejezetben). A résztvevők többször is rámutattak arra, hogy a társadalmi vállalkozások és a jó gyakorlatokkal rendelkező kezdeményezések száma tovább emelkedik, miközben a társadalmi vállalkozások iránti érdeklődés, tudás és információ továbbra is növekszik mind a társadalom, mind az állami és a piaci szektorból érkező támogatók, mind a potenciális társadalmi vállalkozók körében. Néhány válaszadó kiemelte, hogy a társadalmi vállalkozók üzleti készségei javultak, míg mások a fiatalabb generációk szerepvállalását dicsérték a területen.

A kérdőívek több kérdést is fenyegető trendként említettek. Néhány válaszadó aggodalmát fejezte ki a szociális szövetkezetekre vonatkozó jelenlegi jogszabályi változások miatt, amelyek csökkentik autonómiájukat, és a széles körben kritizált állami közmunkaprogramokhoz kapcsolják őket (lásd a 2.2. fejezetet). A társadalmi vállalkozások munkaerő-piaci integrációs szerepének túlzott hangsúlyozása és a piaci-alapú fenntarthatóság ösztönzése az állami szakpolitika által egyes válaszadók szerint veszélyt hordoz magában, mivel a hátrányos helyzetű régiókban élők, a mélyszegénységben szocializálódó és a generációs munkanélküliségben érintettek ettől eltérő, képességalapú megközelítést igényelnének a társadalmi vállalkozásoktól, mint például a kapacitás- vagy közösségfejlesztés. Egy másik, több kérdőívben felmerült aggasztó terület a civil társadalomhoz való jelenlegi állami hozzáállás és centralizációs tendenciák (lásd 1. és 2.2. fejezet). Az alulról szerveződő társadalmi vállalkozások, amelyek nem jutnak stabil pénzügyi támogatásokhoz, esetenként nemzetközi finanszírozásra támaszkodhatnak, ami miatt megbélyegezhetik őket. Végül, **bár a rendelkezésre álló uniós finanszírozás biztató tendenciának tekinthető, számos**

szakértő fenyegető trendként érzékeli a szektor erőteljes függését a külső, túlnyomórészt uniós támogatásoktól; valamint az ilyen finanszírozáshoz való hozzáférés problémáit, és az alternatív források szűkösségét. Néhány válaszadó az uniós támogatások kimerülését vetette fel és azt a kérdést, hogy a társadalmi vállalkozások hogyan tudnának fennmaradni ilyen források nélkül.

6

MELLÉKLETEK

---

1. melléklet: Az EU operatív definíciója a társadalmi vállalkozásról

A következő táblázat az Európai Bizottság által támogatott Kezdeményezés a Szociális Vállalkozásért (Social Business Initiative – SBI) “társadalmi vállalkozás” definíciójának operacionalizálására adott kísérlet.

Fő dimenzió	Általános meghatározás	Releváns indikátorok <i>(nem teljes lista)</i> (igen/nem vagy skála alacsonytól nagyon magasig)	Kezdeti minimum követelmények (igen vagy nem)	Példák / határesetek megjegyzések
Vállalkozási/ gazdasági dimenzió	A társadalmi vállalkozások (TV-k) stabil és folyamatos gazdasági tevékenységeket végeznek, és ezért a bármely vállalkozásra jellemző tipikus tulajdonságokkal bírnak. ⁴³	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A szervezet bejegyzett-e vagy sem (bizonyos nyilvántartásokba tartozik) ➤ A szervezet autonóm-e vagy sem (állami hatóságok vagy más for-profit / nonprofit szervezetek irányítják-e vagy sem), és ezen autonómia mértéke (teljes vagy részleges) ➤ A tagok / tulajdonosok hozzájárulnak-e kockázati tőkével (mennyivel), és a vállalkozás támaszkodik-e fizetett munkavállalókra ➤ A TV csődje esetén létezik-e bevett eljárás ➤ A magánkereslet, az állami szerződések és a pályázatok által generált jövedelem aránya (az összes jövedelemforráshoz viszonyítva) ➤ A TV-k hozzájárulnak-e és milyen mértékben olyan új termékek és / vagy szolgáltatások biztosításához, amelyeket nem szolgáltatnak más szolgáltatók. ➤ A TV-k hozzájárulnak-e és milyen mértékben új folyamatok kidolgozásához a termékek és / vagy szolgáltatások előállításában vagy szolgáltatásában. 	A TV-knek piacorientáltak kell lenniük (az értékesítés aránya ideális esetben 25% feletti).	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Javasoljuk, hogy fordítsanak figyelmet a TV-k fejlődési dinamikájára (azaz az embrionális fejlődési szakaszban lévő TV-k támaszkodhatnak csak önkéntesekre és főleg pályázatokra)

⁴³ A Szerződés 48., 81. és 82. cikkével összhangban, az Európai Bíróság értelmezésében „vállalkozásnak tekintendő jogi formájától függetlenül minden olyan jogalany, amely gazdasági tevékenységet folytat, különösen a kézműipari vagy egyéb tevékenységet folytató önálló vállalkozók és családi vállalkozások, valamint a rendszeres gazdasági tevékenységet folytató személyegyesítő társaságok, illetve az egyesületek.”

<p>Társadalmi dimenzió (társadalmi cél)</p>	<p>A társadalmi dimenziót a cél és/vagy a nyújtott termékek határozzák meg. Cél: A TV-k a közösséget vagy egy adott szükséglettel rendelkező meghatározott csoportot szolgáló konkrét társadalmi cél elérésére törekednek. A „szociális”-t tág értelemben kell venni, hogy magában foglalja a kulturális, egészségügyi, oktatási és környezetvédelmi szolgáltatások nyújtását. A közérdek elmozdításával a TV-k felülkerekednek a hagyományos tulajdonos-orientáción, amely tipikusan jellemzi a hagyományos szövetkezeteket. Termék: ha a TV nem kifejezetten hátrányos helyzetű emberek társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának elősegítésére törekszik, társadalmi tartalommal rendelkező termékeket / szolgáltatásokat kell nyújtania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A konkrét társadalmi célt törvényi / jogi szinten, vagy a TV tagjai önként határozzák-e meg. ➤ A TV által nyújtott termék / tevékenység nemzeti jogszabályokban / alkotmányokban rögzített jogok valódi elismerésének előmozdítását célozza-e ➤ A TV-k tevékenysége okozott-e változást a jogszabályokban? ➤ A nyújtott termék – bár nem járul hozzá az alapvető jogok érvényesüléséhez – hozzájárul-e a társadalmi jólét növeléséhez. 	<p>A társadalmi cél elsőbbségét egyértelműen meg kell határozni a nemzeti jogszabályokban, a TV alapszabályában vagy más releváns dokumentumban.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A nyújtott árukba / szolgáltatásokba tartozhatnak a szociális és közösségi szolgáltatások, a szegényeknek nyújtott szolgáltatások, a környezetvédelmi szolgáltatások, vagy akár a közüzemi szolgáltatások is a helyi szinten felmerülő specifikus igényektől függően. ➤ Az EU-15 tagállamokban (és különösen Olaszországban, Franciaországban és az Egyesült Királyságban) a TV-k hagyományosan jóléti szolgáltatások nyújtásával foglalkoznak; az új tagállamokban a TV-k sokkal szélesebb körű közérdekű szolgáltatások nyújtásában játszhatnak kulcsfontosságú szerepet (például oktatási szolgáltatásoktól kezdve a vízellátásig) ➤ Amit általános / közérdekű természetűnek tekintenek, a kontextus sajátosságaitól függ. Minden országszakértőnek meg kell határoznia, mit jelent a „közhasznúság” az országában.
--	---	---	--	---

<p>Befogadó irányítási-tulajdoni dimenzió (társadalmi eszközök)</p>	<p>A szükségletek azonosításához és az érintettek bevonásához a megfelelő megoldások kidolgozásában a TV-knek speciális tulajdonosi struktúrákra és irányítási modellekre van szükségük, amelyek célja a vállalkozás által érintettek részvételének különböző mértékű elősegítése. A TV-k kifejezetten korlátozzák a nyereség szétosztását és korlátozzák az eszközfelhasználást. A profitszétosztás korlátozásának célja a közérdek védelme. A profitszétosztás korlátozása különféle módokon megvalósítható.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A TV-k nyitottak-e új érintettek részvételére és / vagy bevonására ➤ A TV-knek törvény előírja-e, vagy elfogadják-e (a gyakorlatban) olyan döntéshozatali folyamatokat, amelyek lehetővé teszik a különböző megjelenő érdekek kiegyensúlyozott képviselését (ha igen, hivatalos tagság vagy informális csatornák révén a felhasználóknak és a munkavállalóknak lehetőséget adnak-e hangjuk hallatására különbizottságokban?). ➤ A törvény előírja-e a több érintett tulajdonosi struktúrát (pl. Franciaország) ➤ A TV-k törvényileg kötelesek-e társadalmi számviteli eljárásokat elfogadni, vagy ezt a gyakorlatban kötelezettségük nélkül megteszik-e ➤ A társadalmi beágyazódás mértéke (a helyi lakosság ismeri a TV kulcsfontosságú társadalmi szerepét vagy a TV elszigetelt) ➤ A profitszétosztás korlátozása a tulajdonosokra vagy a tulajdonosokon kívüli érintettekre (a munkavállalókra és a felhasználókra) vonatkozik: rövid távú (a nyereséget nem lehet szétosztani, vagy a szétosztást korlátozzák); hosszú távú (eszközfelhasználás korlátozása); vagy rövid és hosszú távú egyaránt. ➤ A felső korlátot külsőleg szabályozzák (törvény vagy szabályozó határozza meg), vagy a TV alapszabálya határozza meg. ➤ Korlátozások vannak-e bevezetve a munkavállalók és/vagy a vezetők díjazására vonatkozóan is (kerülve a nyereség közvetett szétosztását). 	<p>A TV-knek biztosítaniuk kell, hogy az érintettek érdekeit megfelelően képviseljék a lezajló döntéshozatali folyamatokban.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ A tulajdonosi jogok és az ellenőrzési hatáskörök az érintettek egyetlen kategóriájához (felhasználók, munkavállalók vagy adományozók) vagy egyszerre több kategóriához is hozzárendelhetők - ezáltal alapot teremtenek a több érintetti tulajdonosi eszközökhöz. ➤ A TV lehet kollektív dinamikák eredménye, vagy egy karizmatikus vezető által (egyes nemzeti jogszabályok elvben elfogadják az egyedüli tulajdonost, feltéve, hogy az érintettek részvételét erősítik a befogadó irányítás révén), vagy állami ügynökség által létrehozott. ➤ A nyereség szétosztásának korlátozására különféle kombinációk vonatkozhatnak (pl. a legsikeresebb megoldás: felső határértékű osztalékok teljes eszközfelhasználás korlátozással támogatva – olasz szociális szövetkezetek, CIC, SCIC).
--	--	--	--	---

2. melléklet: Adat elérhetőségi jelentés

Jogi tipológia	Adatforrás (név, típus és link)	Adatszolgáltató (név és típus)	Referenciaév és a frissítések gyakoriság	Szervezetek száma	Munkavállalók száma	Forgalom	Megbízhatóság foka (1-4)
Egyesületek, alapítványok, non-profit társaságok	Nonprofit regiszter Statistikai nyilvántartás	Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Nemzeti Statisztikai Intézet (NSO)	2016 évente	igen	igen	igen	4 - A 25% értékesítési bevétellel rendelkező szervezetekre vonatkozó adatok nem nyilvánosak, és a KSH adatkérésre szolgáltatja azokat. Az adatok jogi forma szerint állnak rendelkezésre.
Szociális szövetkezetek	Gazdasági regiszter Statistikai nyilvántartás	KSH NSO	2016 évente	igen	igen	igen	4 - Az adatok a 2016-ban aktív (nem csak regisztrált) szervezetekre vonatkoznak. Az adatok nem nyilvánosak, és a KSH adatkérésre szolgáltatja azokat.
Társadalmi vállalkozások	GINOP-5.1.3.-16 és az 5.1.7.-17 társadalmi vállalkozásoknak szóló pályázatok előminősítési rendszerének nyilvántartása Adminisztratív nyilvántartás	IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft. Egyéb: állami háttérintézmény	2015 egyszeri	igen	igen	igen	3 –Az adatbázis csak 212 szervezetet tartalmaz. Az adatok nem reprezentatívak, mivel a pályázatokat csak bizonyos jogi formájú szervezetek (egyesületek, alapítványok, nonprofit gazdasági társaságok, szociális szövetkezetek, egyházi szervezetek) nyújthatják be, amelyek társadalmi céljai megfelelnek a követelményeknek (foglalkoztatás és esetlegesen más társadalmi problémák megoldása is); az üzleti célok segítik a szervezet hosszú távú fenntarthatóságának erősítését és a nyereség visszaforgatását; és törekednek a regisztrált álláskeresők, hátrányos helyzetűek vagy a megváltozott munkaképességűek segítésére. Az adatok nem nyilvánosak, adatkérésre szolgáltatják azokat.

Társadalmi vállalkozások	Alapkutatás a társadalmi vállalkozások működéséről Kutatási projekt	Miskolci Egyetem Kutató intézmény	2015 egyszeri	igen	igen	igen	3 –A kérdőíves kutatás adatbázisa csak 220 szervezetet tartalmaz, a KSH-adatbázisra nem reprezentatív.
Társadalmi vállalkozások	SEFORIS Országjelentés: Magyarország Kutatási projekt	NESsT nemzetközi fejlesztő és támogató ügynökség	2014 egyszeri	igen	igen	igen	3 - Az adatbázis csak 122 szervezetet tartalmaz, nem reprezentatív minta biztosítására, hanem a terület kvalitatív feltérképezésére irányult.
	A Társadalmi Vállalkozások Országos Szövetségének (TAVOSZ) tagjai Adminisztratív nyilvántartás	Társadalmi Vállalkozások Országos Szövetségének (TAVOSZ) Érdekképviselői szervezet	2017 egyszeri	igen	N.A.	N.A.	2 - Az adatbázis csak 68 tagszervezetet tartalmaz. Az adatok nem nyilvánosak, adatkérésre szolgáltatották azokat.
Szociális szervezetek, egyesületek, alapítványok, non-profit gazdasági társaságok	Cégtár Több adatforráson alapuló adatforrás, pl. Cégléltár, IM Országos Cégnilvántartó és Céginformációs Rendszer (OCCR), NAV adatok, Igazságügyi Minisztérium	OPTEN Kft. Jogi személyek adatbázisához kapcsolódó szolgáltatásokat nyújtó cég	2016 évente	igen	igen	igen	3 - Az adatok nyilvánosan nem elérhetőek. Igény esetén szolgáltatják (fizetős szolgáltatás).

3. melléklet: Hivatkozásjegyzék

- Almássy, T. (2001) "Szivárványgazdaság", *Ökotáj*, pp. 27-28. Elérhető: <http://www.okotaj.hu/szamok/27-28/index.html> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Badur Alapítvány (2018) *Ugródeszka Program – 2018. Társadalmi vállalkozásfejlesztő programme mélyszegénységben élő közösségeket támogató szervezetek számára. Pályázati felhívás*. Elérhető: <https://www.nesst.org/hirek/ugrodeszka-palyazati-felhivas-2> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Bakó, T., Cseres-Gergely, Z., Kálmán, J., Molnár, G. & Szabó, T. (2014) *A munkaerőpiac peremén lévők és a költségvetés*. Budapest: MTA Közgazdaság és Regionális Tudományi Kutatóközpont.
- Bartal, A.M. (2005a) *Non-profit elméletek, modellek, trendek*, Budapest: Századvég Kiadó.
- Bartal, A.M. (2005b) *Az aktív szociálpolitikai megoldások hatásai és eredményei a rurális térségekben - a szociális földprogrammeok kedvezményezettjeinek helyzete alapján (2002-2005)*. Zárójelentés.
- Bényei, A., Nagy, A., Nizák, P. & Péterfi, F. (2007) "A kormányzat civil stratégiája és az ehhez fűzött szakmai álláspont", *Civil Szemle*, 4, 2, 5-54.
- Bocz, J. (2009) "'Jéghegyek'. Tévhitek, avagy a magyar non-profit szektor mélyrétegei", *Civil Szemle*, 6, 4, 24-50.
- CIRIEC (2012) *A szociális gazdaság az Európai Unióban - CIRIEC (A Köztulajdonú, Szociális és Szövetkezeti Gazdaság Nemzetközi Kutató- és Tájékoztatóközpontja) által az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére készített jelentés összefoglalása*. Elérhető: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_hu.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- Czene, Z. & Ricz, J. (2010) *Területfejlesztési Füzetek 2. -Helyi gazdaságfejlesztés Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok*, Budapest: VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Non-profit Kft.
- Drahos, P., Kropf, H., Siháné, T.M. & Németh, T. (2017) *A társadalmi vállalkozások sajátosságai – Szakmai leírás. Társadalmi vállalkozások sztenderdjeinek kialakítása*. Budapest: Pangea Petény Tanácsadó Kft. (kézirat).
- Edmiston, D., & Aro, J. with contributions from Havas, A. & Molnár, G. (2016) *Public Policy, Social Innovation and Marginalisation in Europe: A Comparative Analysis of Three Cases. CRESSI Working Paper Series No. 33/2016*, Oxford: University of Oxford.
- Ekiert, G. & Foa, R. (2011) "Mítosztól a valóságig: acivil társadalom Közép- és Kelet-Európában", *Civil Szemle*, 8, 2, 90-118.
- EMMI – Emberi Erőforrások Minisztériuma (2014) *Az új Polgári Törvénykönyv és a Civil törvény civil szervezeteket érintő rendelkezéseinek hatása a létesítő okiratra – teendők, változások 2014-ben*. Elérhető: <http://civil.info.hu/documents/10179/185b033b-223c-40c7-b0bc-08ff31491b25> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Erste Bank (2017) *Erste Seeds Programme – hogy „egyről a kettőre” juthassanak a programmeba bekerülő társadalmi vállalkozások*. Elérhető: <https://www.erstebank.hu/extras/ersteseeds/index.html> (Letöltve 2018. október 24-én)

- Etchart, N., Horváth, A., Rosandić, A. & Spitálszky, A. (2014) *The State of Social Entrepreneurship in Hungary, SEFORIS Country Report*, Budapest: NESST
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2015) *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. Elérhető: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12987&langId=en> (Letöltve 2018. október 24-én)
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion (2016) *Social Enterprises and their eco-systems: developments in Europe*, Authors: Carlo, B. & Galera, G., Luxembourg: Publications Office of the European Union. Elérhető: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16376&langId=en> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Frey, M. (2007) "A szociális gazdaság megjelenése a fejlesztési stratégiákban és programokban", in Csoba, J., Frey, M., G. Fekete, É., Lévai, M., & Soltész, A. (ed.): *Szociális gazdaság kézikönyv*, Budapest: Pátria Nyomda, 164-179.
- FSZK – Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Non-profit Kft. (2017) *A foglalkoztatási rehabilitáció intézményrendszere*. Elérhető: <http://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/03/A-foglalkoz%C3%A1si-rehabilit%C3%A1ci%C3%B3-int%C3%A9zm%C3%A9nyrendszere.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- G. Fekete, É. (2011) "A szolidáris és szociális gazdaság elemei a magyarországi helyi gazdaságfejlesztésben", *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 8, 2, 38-56.
- G. Fekete, É. (2017) "A társadalmi gazdaság poszt-szocialista sajátosságai Kelet-Közép-Európában", *Közép-európai közlemények*, 10, 1, 59-74.
- G. Fekete, É. & Solymár, G. (2004) A szociális gazdaság kiépítésének esélye és feltételei az Észak-Magyarországi Régióban. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, (1), 2, 32-78.
- G. Fekete, É & K. Lipták (2014) "Közfoglalkoztatásból szociális szövetkezet?", Lukovics, M. & Zuti B. (ed.) *A területi fejlődés dilemmái*. Szeged: SZTE Gazdaságtudományi Kar, 123-142.
- G. Fekete, É., Hubai, L., Kiss, J. & Mihály, M. (2017a) *Social Enterprise in Hungary. ICSEM Working Papers, No. 47*, Liege: The International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) Project.
- G. Fekete, É., Bereczk, A., Kádárné, H.A., Kiss, J., Péter, Z., Siposné Nándori, E. & Szegedi, K. (2017b) *Alap kutatás a társadalmi vállalkozások működéséről. Zárótanulmány az OFA Országos Foglalkoztatási Közhasznú Non-profit Kft. megbízásából, a GINOP - 5.1.2 - 15 - 2016 - 00001 „PiacTárs” kiemelt projekt keretében*, Miskolc: Miskolci Egyetem.
- Gottgeisl, R. & Láng, N. (2013) *Civil szervezetek gazdálkodása, könyvvizelési, beszámoló és adózási szabályok*. Elérhető: <http://www.civil.info.hu/documents/10179/67562330-9c11-4c78-a94c-f26f3566e2de> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Grants Europe Consulting Kft. (2018) „Pénzügyi eszközök és pénzügyi eszközök kihelyezése társadalmi vállalkozásokhoz” kutatás, Budapest: OFA.
- Győri, Zs. (2010) *CSR-on innen és túl. Doktori értekezés*, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Harsányi, L & Széman, Zs. (1999) *Halak és hálók. Kapcsolatok a helyi szociálpolitikában*, Budapest: Nonprofit Kutatócsoport.

- Horváth, K. & Szerb, L. (2016) *GEM 2015 Magyarország: Vállalkozások és vállalkozói ökoszisztéma helyzete 2015-ben*. Elérhető: <http://www.gemconsortium.org/country-profile/68> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Horváth, O. (2010) *Szociális gazdaság Magyarországon - nemzeti helyzetjelentés 2010*. ISEDE-NET, Szombathely: Savaria Rehab-Team Non-profit Ltd.
- Huysentruyt, M. & Stephan, U. (2017) *Social Enterprises, an Economic Force for Building More Inclusive Societies?: Evidence from the SEFORIS Study*. Elérhető: <https://static1.squarespace.com/static/56d2eebbb654f9329ddb20e/t/59775638f5e231ba9b86fdc3/1500993083324/Deliverable+8.3+POLICY+BRIEF+impact+2017+final2+%28002%29.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- IFKA – Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft (2016) *Társadalmi vállalkozásoküzleti és társadalmi hasznosság alapján történő minősítése a GINOP-5.1.3-16 pályázaton való részvételhez*. Elérhető: http://ofa.hu/files/PiacTars/PiacTars_Taj_%20minositesi_eljaras.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- Kajner, P. (2017) “A közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezések esélyei Magyarországon”, *Parola*, 2017/3, 7-23.
- Kajner, P. & Jakubinyi, L. (2015) *Szociális farmok létrehozása Magyarországon*, Miskolc: Szimbiózis Alapítvány.
- Kiss, J. (2018) *A társadalmi vállalkozások megjelenése, intézményesülése és kapcsolódása a non-profit szektorhoz Magyarországon*. Doctoral dissertation. Eötvös Loránd Science University Faculty of Social Sciences, Doctoral School of Sociology, Programme of Social Policy: Budapest (kézirat).
- Kolosi, T. (2016) “Előszó”, in Kolosi, T. & Tóth, I. Gy. (ed.) *Társadalmi riport 2016*. Elérhető: <http://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/eloszo.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Kovács, L. (2017) *Fenntarthatóság az új Kbt-ben*. Elérhető: https://www.kozbeszerzes.hu/data/filer_public/5c/7b/5c7bd083-94c6-480e-aaca-6449aeefbaf6/2_kl_fenntarthatosag_az_uj_kbtben.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- Kövér, A. (2015) Captured by State and Church: Concerns about Civil Society in Democratic Hungary. *Non-profit Policy Forum*. 2015; 6 (2), 187–212.
- Közbeszerzési Hatóság (2016) *A Közbeszerzési Hatóság 2016 . január 1 . és december 31 . közötti időszakban végzett tevékenységéről szóló beszámoló irományszáma: B/15539*. Elérhető: <http://www.parlament.hu/irom40/15539/15539.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Közfoglalkoztatási portál n.d. Elérhető: <http://kozfoglalkoztatatas.kormany.hu/> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2014) *The most important characteristics of the non-profit sector, 2013*. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/eng/xftp/stattukor/nonprofit/enonprofit13.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2018) *The most important characteristics of the non-profit sector, 2016*. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/eng/xftp/stattukor/non-profit/enon-profit16.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- KPMG (2017) *Felelős Társadalomért Program*. Elérhető: <https://home.kpmg.com/hu/hu/home/about/vallalati-feelossegvallalas/kozossegek/feelos-tarsadalomert-programme.html> (Letöltve 2018. október 24-én)

- Kuti, É. (2016) "Tartós trendek vagy múló zavarok? Változási folyamatok a civil szférában", in Antal, A. (ed.) *A civilek hatalma: a politikai tér visszafoglalása*, Budapest: Noran Libro Kiadó, 369-404.
- Kuti, É. (2017) "Country Report: Hungary", in Vándor, P., Traxler, N., Millner, R. & Meyer, M. (ed.) *Civil Society in Central and Eastern Europe: Challenges and Opportunities*, Vienna: Erste Stiftung, 58-75.
- Leś, E. & M. Jeliaskova (2007) "A szociális gazdaság Középkelet- és Délkelet-Európában", in Noya, A. (ed.) *Szociális gazdaság nemzetközi megközelítésben, az OECD tapasztalatai tükrében*, Budapest: Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 111-134.
- Ligeti, M., Martin, J. P. & Nagy, G. (2017) *A Korrupció Érzékelési Index 2017-ben - Korrupció, jogállamiság és gazdasági teljesítmény Magyarországon, nemzetközi összehasonlításban*, Budapest: Transparency International Magyarország Alapítvány.
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat (2017) *A Magyar Máltai Szeretetszolgálat közleménye*. Elérhető: http://os.mti.hu/hirek/127802/a_magyar_maltai_szeretetszolgalat_kozlemenye (Letöltve 2018. október 24-én)
- Meyer, M., Moder, C.M., Neumayr, M., Traxler, N. & Vándor, P. (2017) "Patterns in Civil Society in Central and Eastern Europe: A Synthesis of 16 Country Reports and an Expert Survey", in Vándor, P., Traxler, N., Millner, R. P. & Meyer, M. (ed) *Civil Society in Central and Eastern Europe: Challenges and Opportunities*, Vienna: Erste Stiftung, 12-42.
- Mészáros, Z., & Monostori, E. (2007) *Szövetkezeti történelem*. Elérhető: www.szabadmuevelodes.hu/anyagok/szob/szov_tort.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- MFB – Magyar Fejlesztési Bank (2017) *Foglalkoztatás ösztönzése célú Hitelprogramme. Azonosító jel: GINOP-8.8.1-17*. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/ginop-881-17-foglalkoztats-sztnzse-cl-hitelprogramme-> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Miniszterelnökség (2014) *Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–2020-as fejlesztési időszakra*. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=52032> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Molnár, G., Bazsalya, B. & Bódis, L. (2017) *A helyi foglalkoztatási kezdeményezések központi támogatásának elosztási mechanizmusai*. Budapest: MTA. Elérhető: https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/2018/kozmunka_mbb.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- Nagy, R. & Nizák, P. (2009) "A civil szektor pénzügyi életképessége, források, pályázati rendszer", *Civil Szemle*, 5, 3, 35-58.
- Nagy, R. (2011) "Mérőföldkövek a nonprofit szektor történetében", *Civil Szemle*, 7, 3, 119-131.
- Nagy, A. (2016) "A magyar állam civil társadalommal szembeni hét halálos bűne", In Antal, A. (ed.) *A civilek hatalma: a politikai tér visszafoglalása*, Budapest: Noran Libro Kiadó, 176-201.
- NAV – Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2017) *Non-profit szervezetek: egyesületek, köztestületek, (köz)alapítványok adózásának alapvető szabályai 2017*. Elérhető: http://kamaraonline.hu/attachment/0058/57271_13_non-profit_szervezetek_adozasanak_alapveto_szabalyai_20170213.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- NRSZH – Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal (2016) *Akkreditáció*. Elérhető: <http://nrszh.kormany.hu/akkreditacio-frta> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (n.d.) Elérhető: <https://nfsz.munka.hu/Lapok/Default.aspx> (Letöltve 2018. október 24-én)

- NGM – Nemzetgazdasági Minisztérium (2013) *2014-2020 közötti időszak foglalkoztatáspolitikai célú fejlesztéseinek megalapozása (2014)*. Elérhető: https://ngmszakmaiteruletek.kormany.hu/download/a/4c/c0000/Fogl_Strat_14-20_elfogadott.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- NGM – Nemzetgazdasági Minisztérium (2015) *Felhívás társadalmi vállalkozások ösztönzése – kiemelt projekt GINOP-5.1.2*. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/ginop-512-trsadalmi-cl-vllalkozsok-sztnzse> (Letöltve 2018. október 24-én)
- NGM – Nemzetgazdasági Minisztérium (2016) *Felhívás társadalmi vállalkozások ösztönzése – GINOP-5.1.3.-16*. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/ginop-513-16-trsadalmi-cl-vllalkozsok-sztnzse> (Letöltve 2018. október 24-én)
- NGM – Nemzetgazdasági Minisztérium (2017) *Felhívás társadalmi vállalkozások ösztönzése – GINOP-5.1.7.-17*. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/ginop-517-17> (Letöltve 2018. október 24-én)
- NIOK – Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány (2012) *Mindennapi működtetés*. Elérhető: <https://www.non-profit.hu/tudastar-kategoria/mindennapi-mukodtetes> (Letöltve 2018. október 24-én)
- OFA – Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. (2016) *Fókuszban az önkormányzati tagsággal rendelkező a közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetek támogatási program*. Elérhető: <http://ofa.hu/hu/programmes/fokusz-programme-fokuszban-az-onkormanyzati-tagsaggal-rendelkezo-szocialis-szovetkezetek-> (Letöltve 2018. október 24-én)
- OFA – Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. (2017a) *Módszertani Kézikönyv társadalmi vállalkozások részére*, Budapest: OFA.
- OFA – Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. (2017b) *Társadalmi Vállalkozások Megfelelőségi Vizsgálata. A Megfelelőségi Nyilatkozat Kiadására Vonatkozó Eljárásrend*, Budapest: OFA.
- OFA – Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. (2017c) *Társadalmi felelősségvállalásról forprofit vállalkozásoknak. CSR Módszertani Kézikönyv*, Budapest: OFA.
- Pataki, G., & Radácsi, L. (2000) *Alternatív kapitalisták. Gazdálkodás az érintettek jóllétéért*, Budapest: Új Paradigma (Az Új vállalkozási kultúráért).
- Perpék, E. (2017) *Önkéntesség közel s távol: hazai és nemzetközi helyzetkép*. Elérhető: http://real.mtak.hu/71646/1/muhelytan11_perpek.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- Petheő, A. I. (2009) *A vállalati társadalmi felelősségvállaláson túl: a szociális vállalkozás. Phd értekezés*, Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Petheő, A. I., Győri, Z., Németh, B., Feke, N. & Ferenc, S. (2010) *A szociális szövetkezetek működési modelljének kidolgozása a foglalkoztatás elősegítése érdekében*, Budapest: Budapesti Vállalkozásfejlesztési Kutató Intézet Non-profit Kft.
- PiacTárs (MarketPartner) (2017) *Önértékelés*. Elérhető: <http://www.piactars.hu/onertekeles-bevezeto>. Letöltve 2018. október 24-én)
- Ruzskai, Zs., & Mike, K. (2012) *Social economy - laying the groundwork for innovative solutions to today's challenges(Paris, 10-11 December 2012) The Social Economy in Hungary*. Elérhető: http://hetfa.hu/wp-content/uploads/Hungary_FR12.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)

- Salamon, L. M. & Anheier, H.M. (1999) *Szektor Születik II. - Összefoglaló egy nemzetközi non-profit kutatás második szakaszáról. The Johns Hopkins Comparative Non-profit Sector Project*, Budapest: Acta Civitalis, Civitalis Egyesület.
- Sargentini, J. (2018) *Report (4 July 2018) on a proposal calling on the Council to determine, pursuant to Article 7(1) of the Treaty on European Union, the existence of a clear risk of a serious breach by Hungary of the values on which the Union is founded (2017/2131(INL))*. Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs. Elérhető: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2018-0250+0+DOC+XML+V0//EN> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Sebestény, I. (2016) "Fél évtized –egészen új környezetben. Kormányzati szándék eredmény a civil szféra NER-konformizálásában", in Antal A. (ed.): *A civilek hatalma: a politikai tér visszafoglalása*. Budapest: Noran Libro Kiadó, 70-111.
- SEFORIS (2016) *Country Report: Hungary*. Elérhető: <http://www.seforis.eu/reports/> (Letöltve 2018. október 24-én)
- SENSES (2017) *Synthesis Report on Policy Niches and Benchmarking in the Danube region*. Elérhető: https://www.zsi.at/object/project/4407/attach/Synthesis_report.pdf (Letöltve 2018. október 24-én)
- Social Entrepreneurship n.d. Elérhető: <https://www.ashoka.org/en/focus/social-entrepreneurship> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Soltész, A. (2015) *Hozzáadott Helyi Érték Díj Kézikönyv*, Budapest: Országos Foglalkoztatási Közhasznú Non-profit Kft.
- Soós, G. (2015) *Vállalatgazdaságtan I*, Líceum Kiadó: Eger.
- Schweitzer, G. (2014) "Az egyházakra vonatkozó szabályozás alakulása", *MTA Law Working Papers 2014/44*, Budapest: MTA.
- Szabó, M. & Márkus, E. (2015) "Hungary", in Schreier, Ch. (ed.) *25 Years After Mapping Civil Society in the Visegrád Countries*, Berlin: Maecenata Institute, 195-216.
- Szalai, J. & Svensson, S. (Vince, D. közreműködésével) (2017) *Contested forms of solidarity: an overview of civil society organisations in Hungary and their impact on policy and the social economy. SOLIDUS Working Paper Series 2017/10*, Budapest: Center for Policy Studies
- SZOSZÖV – Szociális Szövetkezetek Országos Szövetsége (2016) *Állásfoglalás a szociális szövetkezetekben kötelező önkormányzati/karitatív szervezeti tagságról és a fő tevékenység névben viseléséről*. Elérhető: <http://www.szoszov.hu/sites/default/files/letoltheto/allasfoglalaszocialisszovetkezetekbenkotelezoonkormanyzatitagsagrolvegso.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Számadó, R. (2011) *Módszertani kézikönyv Szociális szövetkezetek az alakulástól a fenntartható működésig*. Elérhető: <http://www.szocialisgazdasag.hu/uploads//pdf/mkezikonyv.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- Tóth, G. (2006) "Másért vállalkozók" avagy alkossuk újra a vállalkozás fogalmát!", *Magyar Minőség*, 15, 8-9, 25-30.
- Tóth, L. (2012) *A nonprofit szervezetek önfinanszírozó tevékenységére vonatkozó jogi szabályozás Magyarországon*, Budapest: NESsT.
- Tóth, L., Varga, E. & Varga, P. (2011) *A társadalmi vállalkozások helyzete Magyarországon*, Budapest: NESsT.

- Unicredit Bank (2017) *Lépj Velünk! társadalmi innovációs programme 2017/2019. Pályázati felhívás*. Elérhető: <https://www.unicreditbank.hu/content/dam/cee2020-pws-hu/photo/lepj-velunk/Palyazati-felhivas-v2.pdf> (Letöltve 2018. október 24-én)
- USAID (2015) *2014 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia*, Washington: U.S. Agency for International Development.
- USAID (2016) *2015 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia*, Washington: U.S. Agency for International Development.
- USAID (2018) *2017 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia*, Washington: U.S. Agency for International Development.
- Visegrad Region n.d. Elérhető: <https://www.nesst.org/visegrad/> (Letöltve 2018. október 24-én)

Szabályozás

- 1987. évi 11. törvényerejű rendelet
- 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról
- 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
- 1989. évi XIII. törvény a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról
- 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról
- 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
- 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről
- 1990. évi C. törvény a helyi adókról
- 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről
- 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
- 1993. évi XCII. törvény a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról
- 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról
- 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
- 1996. évi CXXVI. törvény a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról
- 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről
- 2000. évi CXLI. törvény az új szövetkezetekről
- 2003. évi L. törvény a Nemzeti Civil Alapprogramról
- 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről
- 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
- 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
- 2006. évi X. törvény a szövetkezetekről
- 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

- 191/2008. (VII. 30.) Korm. rendelet a támogató szolgáltatás és a közösségi ellátásokfinanszírozásának rendjéről
- 2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről
- 375/2010. (XII. 31.) Korm. rendelet a közfoglalkoztatáshoz nyújtható támogatásokról
- 2011. évi C. és CCVI törvény és a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról
- 2011. évi CVI. törvény a közfoglalkoztatásról és a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó, valamint egyéb törvények módosításáról
- 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról
- 2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról
- 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
- 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról
- 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)
- 2013. évi XLI. törvény a szociális szervezetekkel összefüggésben egyes törvények, továbbá a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- 489/2013. (XII. 18.) Korm. rendelet az egyházi és nem állami fenntartású szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok állami támogatásáról
- 2015. évi CXLIII. törvény a közbeszerzésekről
- 2016. évi CXLV. törvény egyes foglalkoztatási tárgyú törvények módosításáról
- 2017. évi LXXVI. törvény a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról

4. melléklet: Az országos szinten bevont szakértők listája

A 2018-ban és 2019-ben frissített 21 országjelentés tartalmazott egy „szakértők (stakeholders) bevonására vonatkozó stratégiát” a magyarországi szakértők kulcsfontosságú hozzájárulásának beépítése érdekében. A szakértők négy kategóriája került kialakításra: akadémikus (AKA), politikai döntéshozó (POL), gyakorlati szakember (GYAK) és támogató (TÁM). A szakértők bevonási stratégiája strukturált megközelítést követett, amely kérdőívet, egy vagy két szakértői találkozót (országától függően) és egy a kutatást végig nyomon követő alap-csoportot foglalt magában. Ez a struktúra lehetővé tette a szakértők tartós, változatos és elkötelezett részvételét a feltérképezés frissítésének folyamában. Az alábbi táblázat tartalmazza azoknak a kulcsfontosságú szereplőknek a teljes nevét, szervezeteit és pozícióit, akik beleegyeztek a nevük közzétételébe.

Teljes név	Szervezet	Pozíció	Szakértő kategória
Baracsi Mária	IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft.	osztályvezető	POL/TÁM
Bálint Márta	CoGoodwill	cégalapító és ügyvezető igazgató	GYAK
Bedő Beatrix	Impact Hub Budapest	társalapító, fő pénzügyi vezető, mentor	TÁM
Czafrangó János Dr.	-	független szakértő és hálózatépítő	TÁM
Erős Barbara	Magnet Bank	civil és közösségi kapcsolatok vezetője	TÁM
Herpainé Márkus Ágnes	-	független tanácsadó, szakértő	TÁM
Horváth Olga	-	független tanácsadó, mentor	TÁM
Hubai László	Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar	egyetemi tanársegéd, kutató	AKA
Jakab Áron	IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft.	vezető társadalmi vállalkozás szakértő	GYAK/TÁM
Jakubinyi László	Szimbiózis Alapítvány	elnök, ügyvezető igazgató	GYAK
Katonáné Kovács Judit Dr.	Debreceni Egyetem	adjunktus, coach	AKA
Kádárné Horváth Ágnes Dr.	Miskolci Egyetem	kutató, docens	AKA
Kovács László	FIX Szociális Szövetkezet	ügyvezető igazgató	GYAK
Laczkó Zsuzsa	NESsT	vezető szakértő	TÁM
Lazányi Orsolya	Cargonómia Budapesti Corvinus Egyetem	tag, kutató	GYAK/AKA

Le Marietta	Járókelő Egyesület	alapító, termékmenedzser	GYAK
Lévai Gábor	Civil Support	ügyvezető igazgató, alapító	TÁM
Matolay Réka Dr.	Budapesti Corvinus Egyetem	egyetemi docens	AKA
Felícia Menyhárt	OFA Közhasznú Nonprofit Kft.	vezető szakmai koordinátor	POL/TÁM
Mészáros Andrea	Ízlelő Nonprofit Kft. és Kék Madár Alapítvány	ügyvezető igazgató	GYAK
Mészáros Zsuzsanna	Kunbábonyi Tízek Szociális Szövetkezet	elnök, ügyvezető igazgató	GYAK
Molnár György Dr.	Magyar Tudományos Akadémia és Kiútprogram	kutató, tudományos főmunkatárs, fejlesztő	AKA
Nagy Lajos Gábor	SIMPACT Nonprofit Kft.	alapító, ügyvezető	TÁM
Németh László	Szociális Szövetkezetek Országos Szövetsége	elnök	TÁM
Pataki György Dr.	Budapesti Corvinus Egyetem	egyetemi docens	AKA
Pataki Veronika	Zöld-Aktív Szociális Szövetkezet	tréner, projektmenedzser	GYAK
Radvánszky Antal	Lápastó Szociális Szövetkezet	projektkoordinátor, menedzser	GYAK
Révész Éva Dr.	IFUA Nonprofit Kft.	vezető tanácsadó	GYAK
L. Ritók Nóra	Igazgyöngy Alapítvány	ügyvezető, igazgató	GYAK
Ruszkai Zsolt	Pénzügyminisztérium, a GECES tagja	főtanácsos	POL
Soltész Anikó	SEED Alapítvány	ügyvezető, mentor	TÁM
Tóth Laura	NESsT	portfólió menedzser	TÁM
Varga Erika	Romani Design Szociális Szövetkezet	ügyvezető igazgató, alapító	GYAK
Weninger László	Badur Alapítvány	társadalmi vállalkozásfejlesztési menedzser	TÁM